

KLEIO

4/2015

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liiton jäsenlehti

KLEIO 4/2015

Puheenjohtajan palsta

Paljon vartijat	4
Förälskad i historia - räcker det?	5
HYOL toimii	6

Sukupuoli

Moninaisuus on jo kouluissa	8
Sukupuoli historian ja yhteiskuntaopin oppikirjoissa – tekijän näkökulmia	12
Ammatillinen eriytyminen oppilaitoksissa	14
Miksi SAK vaatii miesten aseman parantamista?	16
Pätkätöistä päivää	18
Feminismi elää Venäjällä taiteessa ja aktivistien suunnitelmissa	20
Menneisyyden vangit	24
Ruotsin ajan avioliitto	26
Sulokkuutta ja naisellisia taitoja	28

Ideoita & ilmiöitä

Haastetta vai harmia?	30
Tieto- ja viestintäteknikka historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa	32
Läppärilläkin pärjää	34
Matka totalitarismin historiaan	36
Lukiokurssin suorittaminen kirjatentillä	38
Nuorten taloustietämyksen parantaminen on yhteinen vastuu	40
Pärjäisivätkö suomalaisoppilaat taloustaitoineen maailmalla?	42
Sivusto kansakunnan itsenäistymisestä avattu	44
Nuorten ideat ja osaaminen näkyväksi	46
Lisää kulttuuriperintöä kouluihin	48
Euroclio yhdistää opettajia	50
Pohjoismaisesta ainedidaktiikan seminaarista uutta opetustyöhön	52
Lapin historian opettajien opintomatka lähinnä Turkuun	54
Lahden historian opettajien kerhon kevätretki Jyväskylään	56

Arvosteluja	58
--------------------	-----------

Moninaisuus koulussa edellyttää heteronormatiivisuuden purkamista. s. 8-11.

Venäläiset feministitaiteilijat kuvaavat nyt äitiyttä. s. 20-23.

Vantaalaisessa Peltolan koulussa teollistuminen opiskellaan tekemällä animaatio. s. 32-33.

Kleion julkaisija

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry
Förbundet för lärarna i historia och samhällslära FLHS rf

Mechelininkatu 15 B 36,
00100 Helsinki
toimisto@hyol.inet.fi
www.hyol.fi

Päätoimittaja

Riitta Mikkola
050 412 2711
riitta.mikkola@nic.fi

Toimitusneuvosto

Riitta Mikkola (pj.), Mari Halli,
Ossi Kokkonen, Tiina Kärkkäinen,
Liisa Mikkola, Johanna Norppa,
Kirsi Ruhanen, Antti Tenkanen,
Pirjo West ja Hanna Ylönen.

Kleio ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehti jaetaan maksutta HYOL:n jäsenille. Vuositilaushinta on 25 € + alv.

Ilmoitushinnat

Tekstissä 1/1 s. 550 € + alv.
1/2 s. 350 € + alv
1/4 s. 250 € + alv
Takakansi 600 e + alv.

Taitto

Kirsi Ruhanen

Kannen kuva

Ylienkei Gabriel,
ikonin maalannut Minna
Uusi-Rauva

Painatus

Suomen Uusiokuori Oy, 2015

Kleion 1/2016 aineistonjättöpäivä on 18.2.2016.

Paljon vartijat

JARI AALTO

Opettajanurani alkupäässä itähelsinkiläiset äänestäjät nostivat Tony Halmeen eduskuntaan. Tuota pikaa kaupungin historian ja yhteiskuntaopin opettajat kutsuttiin opetusvirastoon kriisipalaveriin. Tilaisuudessa meitä muistutettiin opettajan velvollisuudesta puolustaa oppitunneillaan Suomen laillista yhteiskuntajärjestystä fasismia tai totalitarismia vastaan. Muotoilut herättivät suurta hilpeyttä kuulijoiden keskuudessa, sillä pidimme äänestäjien aktiivisuutta Halmeen kannanottoja tärkeämpänä viestinä. Nyt asenteeni tällaisia palavereja kohtaan olisi ehkä toinen eräiden lähimenneisyyden tapausten vuoksi.

Annoin taannoin haastattelun tapauksesta, jossa kollegaamme arvosteltiin hänen säilyttyään oppilaitaan ja muita paikkakuntalaisia pakolaisten aiheuttamilla uhkilla. Totesin silloin, kuten nytkin, ettei opettajan tehtävä ole provosoida opiskelijoita muuttamaan käsityksiään tai toimintatapojaan. Tietojeni mukaan kyseinen opettaja väisti mahdolliset seuraukset kertomalla noudattavansa opetuksessaan Suomen lakia. Tämän opettajan laintuntemuksesta en tietenkään osannut sanoa toimittajalle mitään, mutta kehotin kaikkia vastuunsa tuntevia opettajia kirkastamaan opiskelijoille niitä säädöksiä ja laajasti tunnustettuja arvoja, jotka velvoittavat jokaista meistä ihmisoikeuksien ja demokraattisten prosessien kunnioittamiseen.

Kaksi tuntia jutun julkaisemisen jälkeen sain työsähköpostiini omituisen viestin, jonka päätarkoituksena lienee ollut suuni tukkiminen. Koska viesti ei sisältänyt suoria uhkauksia, minua kehoitettiin jättämään asia sikseen. Ehkä tämäkin teksti olisi jäänyt kirjoittamatta, ellen olisi tulkinnut viestiä osaksi laajempaa vyörytystä, joka mielestäni on jo syövyttänyt jälkensä yhteiskunnalliseen

keskusteluun. Enkä puhu nyt pelkästään mediajulkisuutta saaneista kannanotoista, joissa avoimesti kaivetaan maata oikeusvaltion alta. Olen ollut pelkästään tänä syksynä useassa tilaisuudessa, jossa tolkullisena pitämäni vaikuttaja on halunnut nähdä perustuslain positiivisen yhteiskunnallisen tai taloudellisen kehityksen esteenä. Välttämättömiksi esitetyt uudistukset pitäisi tehdä pikaisesti poikkeamalla tarpeen tullen sovituista pelisäännöistä. Se olisi lyhytnäköistä. Poliittiset pikavoitot voivat käydä meille kalliiksi.

Monet puheenvuoroista tuntuivat perustuvan viestin jatkuvaan toistoon, käsitteiden hämärtämiseen ja toisinajattelijoiden leimaamiseen - kaikki tuttuja ilmiöitä sosiaalisesta mediasta. Ehkäpä julkisen viestinnän asiallisuus alkaa väistyä ja jyrkkä vastakkainasettelu valtaa tilaa. Vaatimattomaksi esimerkiksi käynee lukion tuntijakopäätökseen liittynyt rummutus, johon osallistuneet pitivät opettajajärjestöjen kuulemista tarpeettomana, niiden vaikuttamiskeinoja tuomittavina ja luottamushenkilöitä tietämättöminä oman edun tavoittelijoina. Äskettäisillä Valtakunnallisilla lukiopäivillä HYOL asetettiin julkisesti häpeäpenkkiin, koska kannatimme historian ja yhteiskuntaopin pakollisuutta yleissivistävässä lukiossa. Olemme puhujan mukaan osoittaneet aktiivisuudellamme epäluottamuksemme Hakaniemenrantaa kohtaan. Enpä usko. Mielestäni juuri luottamuksen ilmapiirissä voi olla julkisesti eri mieltä vaikkapa opetuksen järjestämisestä. Käsittääkseni maassa valitsee edelleen suurenmoinen yksimielisyys itse tavoitteista, kuten nuorten luottamuksen vahvistamisesta demokratiaan, kansalaisyhteiskuntaan ja ihmisoikeuksiin.

Kirjoittaja on HYOL ry:n hallituksen puheenjohtaja.

Förälskad i historia - räcker det?

PETTER WALLENIUS

Jag har länge varit förälskad i historia. Ungefär lika länge har jag också levt i villfarelsen att det räckt med en djup kärlek till ämnet för att jag galant ska kunna förmedla allt från analysförmåga, källkritik, fakta till svåra ord till eleverna. Men nu är det slut med den tron. Detta är min bekännelse om hur jag nådde min pedagogiska väckelse.

Det var en gång en skolsammanslagning i en stor stad som ledde till ett projekt med namnet "Den läsande skolan". Det blev flera fortbildningar kring lässtrategier, middagar med läskonsulter och läsning av diverse pedagogisk litteratur. Summan av detta blev vad man brukar kalla en lidnersk knäpp eller som jag stort kallar det: min pedagogiska väckelse.

Allt sedan jag inledde mitt lärarvärv i slutet av det förra millenniet har jag ofta börjat lektionerna med att eleverna fått läsa ett kapitel i läroboken. Därefter har vi tillsammans gått igenom händelserna sedan visat några bilder och för att sedan börja jobba med frågorna i häftet. Sedan har jag avslutat jag lektionen med att säga: "Läs kapitel 7 hemma. Jag förhör er på det nästa gång."

Detta är nu historia. Numera ber jag eleverna att skriva ned de viktigaste meningarna i varje stycke, de så kallade kärnmeningarna, eller så låter jag dem sammanfatta kapitlet med 50-60 ord och noga fundera på den första och den sista meningen de skriver i häftet. Eller så låter jag dem skriva och limma in nya mellanrubriker till alla stycken. Eller så får de skriva och limma in egna pratbubblor till bilder i läroboken. Eller så låter jag dem förbereda olika typer av frågor.

Jag tror att just här finns utrymme för ett utvidgat samarbete över ämnesgränserna. När allt fler ämneslärare arbetar mera

språkmedvetet uppstår synergier i utvecklandet av lässtrategier och djupare lärande hos eleverna. Jag tror även att en skola som målmedvetet jobbar med dessa metoder får elever som har en bättre läsförmåga och textförståelse. Jag vågar påstå att det krävs en mycket målmedveten pedagogisk ledning i skolan samt ett nyfiket kollegium för att ta in ämnesöverskridande och -specifika lässtrategier. För vad händer om eleverna inte förstår vad de läser? Flertalet av eleverna får inte någon djupare förståelse av ämnet.

Marja Kivilehto, språkvetare och fil dr. från Tammerfors universitet diskuterar i senaste numret av Historisk tidskrift 3/2015 en sak som stärkt min pedagogiska väckelse. Kivilehto menar att lärarna ofta tar läroboken för given. De använder den inte aktivt under lektionerna. Hon påstår att historielärarna verkar ha en ambivalent attityd till sina läroböcker. Man använder dem som instuderingmaterial inför prov och läxor men läser inte aktivt sidorna tillsammans med eleverna i grundskolan. Eleverna saknar strategier för läsning. Det gör att de inte riktigt kan ta sig an texterna på djupet utan bara letar efter "rätta svar" i texten.

Bland annat fick hennes forskning mig att fundera på min egen pedagogik. Hösten 2015 väcktes jag ur en 20-årig törnrosasömn. I alla dessa år har jag mer eller mindre ensam fumlat omkring och hejdlöst älskat mitt ämne utan att riktigt kunna förstå varför eleverna omkring mig inte gjort det. Nu vet jag bättre. Det räcker inte med gränslös kärlek till historieämnet. Det behövs något ännu större för att lyckas fullt ut med eleverna.

Skribenten är styrelsemedlem i FLHS.

HYOL toimii

KIRSI RUHANEN

HYOL:n 21.-22.11. järjestetyille digitaaliiseen pedagogiikkaan keskittyneille syyspäiville osallistui noin 80 opettajaa.

Päivien yhteydessä järjestettiin HYOL ry:n sääntömääräinen syysliittokokous, jossa liiton puheenjohtajaksi vuosien 2016 ja 2017 ajaksi valittiin Jari Aalto. HYOL:n varapuheenjohtajina jatkavat yhden vuoden ajan Eero Kitunen ja Riitta Mikkola. Erovuorossa olleista hallituksen jäsenistä valittiin jatkokaudelle Petter Wallenius. Uusiksi hallituksen jäseniksi puolestaan valittiin Anniina Mäki ja Anna-Mari Numminen.

HYOL:n jäsenmaksujen suuruus pysyy vuosikokouksen päätöksen mukaisesti ennallaan vuonna 2016. Varsinaisten jäsenten vuosijäsenmaksu on edelleen 60 euroa. Alennettuun, 30 euron suuruiseen jäsenmaksuun ovat oikeutettuja jäsenet, jotka ovat eläkkeellä, työttömänä, perhevapaalla tai opiskelevat päätoimisesti yli kuusi kuukautta kalenterivuodesta.

Vuosikokouksessa päätettiin luopua kahteen pedagogiseen järjestöön kuuluville jäsenille aiemmin tarjotusta alennetusta jäsenmaksusta.

HYOL:n kevätpäivät pidetään 9.-10.4.2016 Jyväskylässä, lisätietoja päivistä löytyy tämän lehden loppupuolelta ja liiton verkkosivuilta.

Kesäkuun alussa HYOL järjestää taloustiedon kurssin Helsingissä. Kesäkurssin ohjelma valmistuu ensi vuoden alussa.

Kesäkuussa järjestetään yhteistyössä tiedeinstituuttien kanssa jälleen suosittuja jatkokoulutuskursseja: Ateenassa 6.-17.6. järjestettävä kurssi toteutetaan yhteistyössä Suomen Ateenan-instituutin kanssa ja Istanbulissa 9.-19.6. järjestettävä kurssi yhteistyössä Suomen Lähi-idän insituutin kanssa.

Alkavan vuoden elokuussa toteutetaan yhteistyössä Tammenlehvän perinneliiton kanssa kolmen päivän sotahistoriallinen retki Karjalan kannakselle. Tämä retki on osallistujille maksuton.

Kaikista kesän kursseista ja retkistä löytyy lisätietoja tästä lehdestä sekä HYOL:n verkkosivuilta.

Talous tutuksi -koulutuksia järjestetään syyskuun alussa Oulussa, Tampereella ja Helsingissä. Koulutuspäivien ajankohdat ja alustavat ohjelmat julkaistaan liiton nettisivuilla helmikuun aikana.

Talouguru 2016 -kilpailu käydään lukioissa 13.1.2016 klo 9-11. Opettajan tulee ilmoittaa koulunsa osallistumisesta Talougurukilpailuun HYOL:n verkkosivuilta 11.12.2015 mennessä. Talouguru 2016 valitaan loppukilpailussa Helsingissä 3.-4.3.2016.

Nordea ja HYOL ry neuvottelevat edelleen Taloustietokilpailun jatkosta. Nordeassa tapahtuneiden organisaatiouudistusten vuoksi varmuus kilpailun toteutumisesta keväällä 2016 saadaan valitettavasti vasta kuluvan vuoden lopussa. HYOL tiedottaa neuvottelujen tuloksesta mahdollisimman pian.

Jatkokoulutusta Istanbulissa 9.-18.6.2016

Suomen Lähi-idän instituutti FIME ja HYOL järjestävät jatkokoulutuskurssin Istanbulissa 9.6.-18.6.2016.

Kurssin aikana tutustutaan 600-vuotisen osmanivaltakunnan ja sitä seuranneen Turkin tasavallan historiaan. Osmanikauteen tutustutaan kirjallisuuden, luentojen ja Istanbulin tärkeimpiin osmanikauden nähtävyyksien ja museoiden kautta. Istanbul oli lähes 500 vuotta mahtavan Osmani-imperiumin monikulttuurinen pääkaupunki, ja siellä sijaitsevat suluttaanien hienostunut Topkapin palatsi haaremeineen, vaikuttavat imperiaaliset moskeijat, useita eksoottisia basaareita, historiallisia aukioita, linnoituksia sekä hamameita. Ryhmä tutustuu myös valikoitujen museoiden kokoelmiin ja kirkkoihin.

Tietämystä Turkin tasavallan historiasta ja Turkin nykytilanteesta syvennetään luentojen, vierailuiden ja tapaamisten kautta. Nyky-Turkin moninaisuuteen pääsee tutustumaan hyvin Istanbulissa, yli 13 miljoonan asukkaan sykkivässä suurkaupungissa.

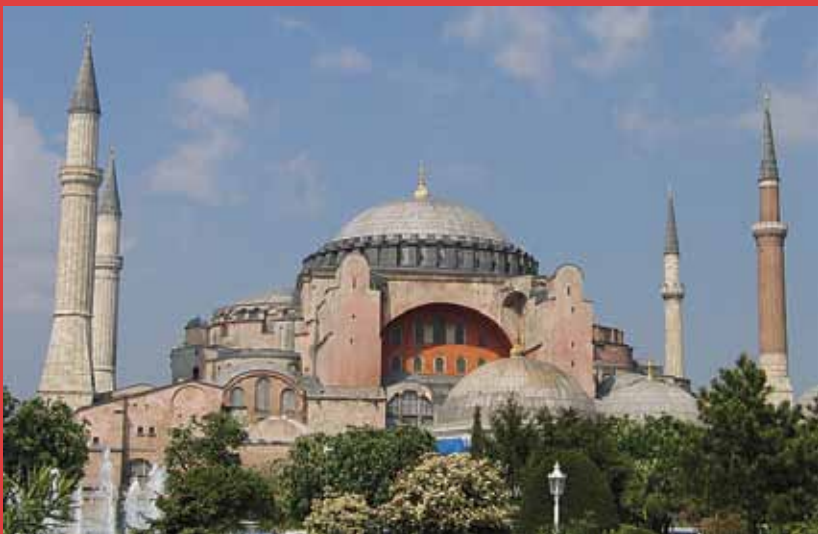
Kurssille valitaan hakemusten perusteella 10-14 historian ja yhteiskuntaopin opettajaa, joiden tulee olla HYOL ry:n jäseniä. Hakemukset lähetetään sähköpostitse viimeistään 6.1.2016 osoitteeseen toimisto@hyol.inet.fi

Hakemuksesta tulee ilmetä henkilötiedot, tiedot opinnoista, mahdollinen toiminta HYOL:ssa, aktiivisuus opettajana ja muut hakijan ansiokseen katsomat seikat sekä se, miten hakija aikoo hyödyntää kurssin antia opetuksessaan. Lyhyt selvitys riittää, todistuksia ei tarvitse lähettää.

Kurssilaiset maksavat itse matkansa Istanbuliin, majoituksensa, retkikulunsa sekä ruokailunsa. Opetus on ilmaista.

Lisätietoja kurssista: www.hyol.fi

Lisätietoja Suomen Lähi-idän instituutista: www.fime.fi

Moninaisuus on jo kouluissa

Heteronormatiivisuus syytä purkaa

JUKKA LEHTONEN

”Koen koulun opetuksen seksuaalivähemmistöistä ala-arvoiseksi – se ei tue kenenkään itsensä löytämis- tai hyväksymisprosessia, vaan tuntuu kamalan ahdasmieliseltä, ja heteronormatiiviselta.”

”Peruskoulussa suhtautuminen homoseksuaalisuuteen poikien keskuudessa on todella kielteinen ja sitä pidetään pahimpana mahdollisena asiana. Ilmapiiri oli sellainen, ettei kukaan uskaltanut olla avoimesti homo. Homo-sana oli yleisin ja pahin pilkkanimi. Opettajat eivät juurikaan puuttuneet, vaikka tunneilla olisi puhuttu homoseksuaalisuudesta kielteisessä merkityksessä tai käytetty sitä toisen kiusaamiseen. Lukiossa kiusaaminen muuttui hiljaisemmaksi. Enää ei huudeltu käytävillä homo-sanaa, vaan avoimesti homoseksuaalit, kuten minä, jäivät heteromiesten kaveripiirien ulkopuolelle, ja kontaktia heidän kanssaan pyrittiin välttämään.”

”Olin yläasteikäisenä koulukiusattu, joutuin nimenomaan siitä että olin poikamainen. Yläasteelle siirryessä kaksijakoinen sukupuolijärjestelmä lyö kasvoille kaikkein pahiten, ja siinä on myös koulujärjestelmällä tekemistä, että saadaan kaksijakoisuus pois. Meitä transihmisiä on paljon ja meidän etumme mukaista olisi se, että koulujärjestelmä tukisi meidän kasvua eikä päinvastoin rangaistaisi oman sukupuolensa kokemisesta.”

Nämä edellä olevat ei-heteroseksuaalisten ja transnuorten tutkimuskyselyyn kirjoittamat tarinat kuvaavat koulunkäynnin arkea ja sitä, miten kyvytön koulu on edelleen kohtaamaan seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden. Opettajien tulee lainkin mukaan edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Opetussuunnitelmadokumentit ja hallituksen tasa-arvoselonteko vaativat ottamaan opetuksessa huomioon sukupuolen moninaisuu-

den ja seksuaalisen suuntautumisen. Kyse ei siis ole vapaaehtoisuudesta, vaan jokaisen opettajan tulisi kehittää omaa opetustaan ja koulun käytäntöjä sellaisiksi, että seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyviä syrjiviä mekanismeja saadaan purettua.

Käsittelen tässä tekstissä paitsi seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta ja niihin kietoutuvia normeja koulussa myös sitä, miten teeman voisi ottaa huomioon historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa.

Marginaalista kaikkien asiaksi

Seksuaalisuuden että sukupuolen moninaisuus nähdään tyypillisesti vähemmistökysymyksenä, mutta kaikki ihmiset ovat osa tätä moninaisuutta. Jokaisella on jonkinlainen suhde sukupuoleen ja seksuaalisuuteen tunteiden ja käsitysten tasolla. Ihmiset mieltävät olevansa tyttöjä tai naisia, poikia tai miehiä, molempia tai ei kumpaakaan. He ilmaisevat sukupuoltaan monin tavoin: feminiinisesti, maskuliinisesti tai erilaisin vaihtelevin yhdistelmin. Heidän ruumiinsa voi olla määritelmällisesti naisen tai miehen – tai jonkinlainen sekamuoto. He voivat olla seksuaalisesti kiinnostuneita naisista, miehistä, molemmista tai ei kummastakaan. He voivat olla erilaisissa seksi- ja seurustelusuhteissa ja määritellä omaa seksuaalisuuttaan monin tavoin. Ihmiselämän aikana kaikki nämä voivat vaihdella ja muuttua. Myös eronteot heijastuvat sukupuolen ja seksuaalisuuden hahmottamiseen, kokemiseen ja mahdollisuuksiin toteuttaa ja ilmaista niitä. Esimeriksi asuinpaikka, yhteiskuntaluokka, ikä, etnisyys, vamma tai vammattomuus, terveydentila, uskonto, kulttuuri ja kieli kietoutuvat osaksi sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta.

Moninaisuus on paitsi aikuisuuteen liittyvä myös lasten ja nuorten asia. Intersukupuolista ne, joiden sukupuolta oli hankala määrittää vauvana, ovat joutuneet elämänsä alusta asti kohtaamaan sukupuolimallituksen, johon he eivät ole mahtuneet ruumiinsa takia. Heitä on saatettu kirurgisin toimin ja hormonihoiton muokata systeemiin sopivammiksi lapsuudessa ja nuoruudessa, mikä on voinut heijastua myös koulussa käymiseen. Transsukupuolisista aikuista

”Miksi ihmisen kehityshistoria kuvataan mallilla, jossa urosapinasta eri vaiheiden kautta kehittyi valkoihoinen alaston mies?”

hyvin monet kertovat kokeneensa sukupuoliristiriidan heidän sukupuolikokemuksensa ja ympäristön odotusten välillä jo ennen kouluikää. Transvestiittimiehet ovat kyselytutkimuksissa raportoineet, että keskimäärin 10-12-vuotiaina he ovat aloittaneet naisten vaatteiden käytön. Ei-heteroseksuaalisista tytöistä ja pojista enemmistö on tunnistanut samaan sukupuoleen kohdistuvan halun ennen peruskoulun päättymistä: aiempien tutkimusten mukaan pojista keskimäärin useimmat tyttöihin verrattuna.

Suomalaisen tutkimuksen mukaan peruskoulun viimeisen luokan oppilaista noin kymmenellä prosentilla on seksikokemuksia samaa sukupuolta olevan kanssa ja saman verran löytyy oppilaita, jotka ilmoittavat seksuaalisesta kiinnostuksesta samaa sukupuolta olevia kohtaan. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvia eli transsukupuolisia, transvestiittejä, muunsukupuolisia, transgender-ihmisiä sekä intersukupuolisia on harvempi. Lisäksi huomioon otettavaa moninaisuuden osalta on se, että oppilailla voi olla omassa perheessä näihin vähemmistöihin kuuluvia: kaksi isää, biseksuaali sisko, transvestiitti-isä, sisko, joka ennen tulkittiin veljeksi, tai isoäiti, joka elää naisen kanssa. Kaikki nämä lapset ja nuoret käyvät kouluissa suuren osan päivästä ja kohtaavat siellä todennäköisesti maailman, jossa heidän moninaisuuskokemuksensa ei tule tunnistetuiksi ja kuvatuiksi opetuksessa tai muissa käytännöissä. Opettajista ja koulun muista työntekijöistä kaikki asettuvat myös osaksi sukupuolen ja seksuaalisuuden kirjoa.

Moninaisuus ei paikannu pelkästään ih-

misiin tai ihmisryhmiin, vaan kaikkea vuorovaikutusta ja ajattelua koskeva on tai voi olla sukupuolittunutta tai seksualisoitunutta. Tämä koskee myös historian ja yhteiskuntaopin oppisisältöjä ja pedagogista vuorovaikutusta. Monet asiat, tilat ja tilanteet sekä suhteet sukupuolistuvat ja seksuaalistuvat koulun arjessa. Sukupuoleen liittyvät normi-

tukset mutta myös moninaisuus näkyvät ja rakentuvat niiden kautta. Ne asettavat reunaeh-

toja mutta myös tarjoavat mahdollisuuksia lapsille ja nuorille rakentaa kuvaa omasta seksuaalisuudesta ja sukupuolesta.

Historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa rakentuu kuva siitä, mitä seksuaalisuus ja sukupuoli ovat. Sama koskee kaikkia muidakin koulujen oppiaineita. Usein ei-heteroseksuaaliset ja transnuoret viittaavat tosin haastattelu- ja kyselytutkimuksissa etenkin biologian, terveyskasvatuksen ja uskonnon opetukseen, kun he kuvaavat kokemuksiaan siitä, miten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöteemat tulivat opetuksessa esiin. Tämä voi johtua siitä, että näissä oppiaineissa käsitellään teemaa jonkin verran, ja siitä, että niissä tarjottu kuva seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta nähdään ongelmalliseksi. Historian ja yhteiskuntaopin opetus tarjoaisi hyviä mahdollisuuksia laajentaa seksuaalisuuden ja sukupuolen ymmärtämistä moninaisina historiallisesti ja yhteiskunnallisesti muuttuvina ilmiöinä.

Heteronormatiivisuus opetuksen ongelmana

Koulujen opetus, oppiaineisto ja työntekijöiden lähtökohdat ajatella elämästä ja maailmasta ovat tyyppillisesti kaksijakoista sukupuoliajattelua toistavaa ja heteroseksuaalisuutta odottavaa. Tämän arvelen olevan tyyppillistä vielä nykyään myös historian ja yhteiskuntaopin kohdalla. Tällaisessa ajattelussa tyyppillistä on tapa nähdä ihmisen olemassaolon vaihtoehtoiksi vain kaksi mahdollisuutta: joko olenoksi, jolla on miehen ruumis ja joka siksi toimii maskuliinisesti ja

on hetero, tai olenoksi, jolla on naisen ruumis ja joka siksi toimii feminiinisesti ja on hetero. Ykkösvaihtoehto on vielä ymmärretty paremmaksi ja arvokkaammaksi kuin kakosvaihtoehto. Tätä ajattelutapaa voidaan kutsua heteronormatiivisuudeksi.

Kun heteronormatiivinen ajattelumalli on vallitseva, on vaikea hahmottaa muita mahdollisuuksia tai nähdä niitä merkityksellisinä ja arvokkaina. Ajattelutapa tekee vaikeammaksi havaita koulumaailmassa moninaisuutta ja tunnistaa esimerkiksi transnuoria tai ei-heteroseksuaalisuutta. Ne pikemminkin näyttäytyvät olemattomilta, vähäisiltä, merkitykseltömiltä ja vaiettavilta. Näkyessään ne tulkitaan usein ongelmiksi tai yhtenäisen kuvan säröksi, joka rikkoo turvalliseksi koettua yhteisyyttä. Muutaman vuoden takaisen Opettaja-lehden kyselyn mukaan ei-heteroseksuaaliset opettajat tunnistavat seksuaalisen moninaisuuden kirjon hetero-opettajia useammin: he tiesivät oppilaissaan, näiden vanhemmissa ja kollegoissaan olevan heteroita useammin seksuaalivähemmistöihin kuuluvia. Oman suuntautumisen salaamisen takia he eivät aina kyenneet hyödyntämään tätä osaamistaan opetuksessaan.

Pirjo Vepsäläinen analysoi pro gradu-tutkielmassaan lukion yhteiskuntaopin kirjoja sukupuolen ja seksuaalisuuden näkökulmista ja totesi niiden tyypillisesti uusintavan heteronormatiivisia lähtökohtia ja vain harvoin käsittelevän seksuaalisuutta ja sukupuolen

moninaisuutta. Seksuaalivähemmistöteemoja lähinnä sivuttiin puhuttaessa eri vähemmistöistä tai keskusteltaessa avioliitto- ja adoptio-oikeudesta. Esimerkiksi Forum-kirjasarjassa asiaa avattiin näin: ”Esimerkiksi seksuaalinen suuntautuneisuus on jokaisen oma asia, mutta yhteiskunnalliseksi se muuttuu, kun pohditaan, onko samaa sukupuolta olevilla henkilöillä samanlainen oikeus menä keskenään naimisiin kuin heterosuhteessa elävillä kansalaisilla.” Joissain kirjoissa näitäkään katkelmia ei esiintynyt eikä heteronormatiivisuutta aktiivisesti pyritty purkamaan.

Historian ja yhteiskuntaopin oppikirjoja on usein kritisoitu siitä, että niiden kautta rakentuu varsin maskuliininen kuva maailmasta. Tämän on perusteltu johtuvan siitä, että esimerkiksi politiikka, sodankäynti ja tiede ovat olleet miesten toimintakenttää. Kirjojen kuvitustakin hallitsevat kuvat johtavista miehistä. Naisten ja lasten toimintakentistä ei ole jäänyt niin paljon historialle tutkittavaa aineistoa eikä niitä kenties ole koettu varsinkaan aiemmin kovin merkityksellisinä aiheina. Seksuaalisuuden ja sukupuolen kirjosta löytyisi loistavia esimerkkejä historian oppikirjojenkin sivuille.

Historiassa voisi esimerkiksi pohtia, oliko kuningatar Kristiina lesbo vai intersukupuolinen, ja samalla analysoida, miten nykykulttuurin käsitteet sopivat entisajan tarkasteluun. Voisi pohtia, millaisia mahdollisuuksia samaa sukupuolta olevien rakkaussuhteille

eri aikoina oli hyödyntäen uutta tutkimusta eri aikakausien ja kulttuurien sukupuoli- ja seksuaalikulttuureista. Historia voisi opettaa myös kyseenalaistamaan totuttuja mielikuvia. Opetuksessa voisi pohtia, miksi ihmisen kehityshistoria apinasta ihmiseksi kuvataan tyypillisesti mallilla, jossa urosapinasta vähitellen eri vaiheiden kautta kehittyi valkoihoinen alaston mies, jonka penis ei kylläkään tavallisesti näy kuvassa. Samalla voisi kyseenalaistaa

Normit nurin -hankkeen banderolli Helsingin Pride-tapahtumassa.

Sukupuoli historian ja yhteiskuntaopin oppikirjoissa – tekijän näkökulmia

EENARIINA HÄMÄLÄINEN

Ruotsissa kohistiin tammikuussa 2015 repätasa-arvosta historian oppikirjoissa, kun kävi ilmi, että niissä esiintyvistä henkilöistä vain noin 13 prosenttia oli naisten nimiä. Suvi Ahola kirjoitti HS:n verkkosivuilla (9.2.2015) tilanteen olevan samankaltainen myös Suomessa.

Aihe on kiinnostava ja ajankohtainen. Sukupuolten välinen tasa-arvo mietityttää meitä oppikirjailijoita paljon, ja kirjoihin päätyvien henkilöiden sukupuoli saa erityishuomion. Mutta tulisiko historian oppikirjoissa pyrkiä järjestelmällisesti siihen, että mainittavista nimistä 50 % olisi miesten ja 50 % naisten? Aina 1900-luvulle saakka suurin osa yhteiskunnan keskeisistä toimijoista oli miehiä – sille me oppikirjailijat emme voi mitään. Monessa 2000-luvun oppikirjassa on nostettu naisia yhä näkyvämmiin esille, mutta sopii pohtia, onko vaatimus 50/50-tasajaosta nimien mainitsemisessa mielekäs. Tulisiko meidän kasvattaa mainittavien nimien määrää, jotta naisia saataisiin yhtä paljon esille kuin miehiä? Vai tulisiko oppikirjailijoiden tehdä rohkeampaa uudelleentulkintaa siitä, ketkä ovat olleet keskeisiä historian toimijoita?

Monissa oppikirjoissa halutaan pedagogisista syistä ylipäänsä vähentää mainittavien nimien määrää ja keskittyä nimien sijaan historian ilmiöiden ja syy-seuraussuhteiden ymmärtämiseen. Oppikirjojen sukupuolittuneisuuden tutkimiseen onkin muita, kiinnostavampia keinoja kuin pelkkä mekaaninen nimien laskeminen.

Mitä kuvat kertovat?

Kuvat muokkaavat vahvasti oppilaiden mielikuvia sukupuolista. Kuinka paljon kuvissa

esiintyy miehiä ja naisia? Entä missä tehtävissä ja missä tilanteissa eri sukupuolet kuvissa esitetään? Tähän suuntaan ohjaa edellisen hallituksen tasa-arvo-ohjelma:

*Oppimateriaalilla on merkitystä koulu-
laisten nais- ja mieskuvan muotoutumisessa ja siinä, minkälaisia käsityksiä oppilaille eri ammateista muodostuu. Oppimateriaaleista tulisi välittyä ennakkoluuloton, avarakatseinen käsitys siitä, mikä on naisille ja miehille sopivaa ja mahdollista, eikä oppimateriaalin tulisi vahvistaa stereotyyppisiä sukupuolirooleja tekstien tai kuvaston kautta.*

Historian oppikirjailijat joutuvat tasapainoilemaan ristiriitaisten vaatimusten äärellä: on anakronismia poimia kirjaan vain nykyistä sukupuolikäsitystämme tukevia kuvia ja kuitenkin kuvat eivät voi olla vain perinteisiä rooleja vahvistavia. Kuvitus onkin Forum-sarjan kirjojen rakentamisessa olennaisessa roolissa. Esimerkiksi 1900-luvun historiaa käsittelevässä yläkoulun Forum 8 -kirjassa on 141 sellaista kuvaa, jossa on mukana jokin henkilö. Kuvista 52:ssa esiintyy vain miehiä ja 43:ssa vain naisia, 46:ssa on edustettuna kumpikin sukupuoli. Mukana on esimerkiksi naissotilaita, perheenäitejä, naisia peltotöissä, naisia mielenosoituksessa, naisurheilijoita ja naisryrittäjiä. Naiset esitetään kuvissa aktiivisina ja itsenäisinä toimijoina, ei vain passiivisina objekteina.

Tasa-arvo alakoulun yhteiskuntaopin kirjassa

Tasa-arvon näkökulma oli myös Forumin alakoulun yhteiskuntaopin oppikirjan kirjoitusprosessissa jatkuvasti läsnä, ja siihen velvoittaa myös uusi opetussuunnitelma:

Ammatillinen eriytyminen oppilaitoksissa

ELINA MIKKELÄ

Vuonna 2013 perus-, keski- ja korkea-asteella opettajia oli yhteensä noin 88 000, joista 54 prosenttia työskenteli peruskouluissa, 19 prosenttia ammatillisissa oppilaitoksissa, 10 prosenttia yliopistoissa, yhdeksän prosenttia lukioissa ja kahdeksan prosenttia ammattikorkeakouluissa. Peruskoulun opettajina työskenteli noin 47 900 henkilöä, ammatillisten oppilaitosten opettajina 16 500, yliopiston opettajina 9 200, lukion opettajina 7 800 ja ammattikorkeakoulun opettajina 6 800 henkilöä.

Opettajilla naisenemmistö peruskouluissa ja lukioissa

Vuonna 2013 suurin ero eri oppilaitosryhmien opettajien sukupuoliosuuksissa oli peruskouluissa, joissa kolme neljästä opettajasta oli naisia. Myös lukioissa naisten osuus oli miesten osuutta suurempi, noin 68 prosenttia. Sen sijaan ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa naisia ja miehiä työskenteli opettajina tasaisesti. Ammatillisissa oppilaitoksissa naisten osuus kaikista opettajista oli 54 prosenttia, ammattikorkeakouluissa 59 prosenttia ja yliopistoissa 44 prosenttia.

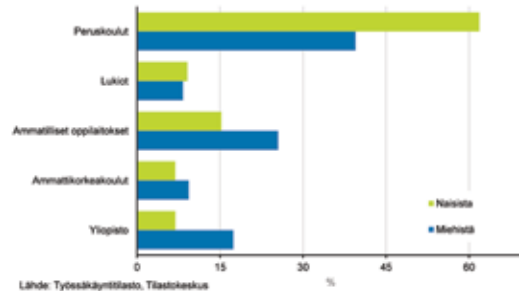
Nais- ja miesopettajat eivät suosi yhtä usein samoja oppilaitosryhmiä

Vuonna 2013 kaikista opettajista oli naisia noin 58 400 ja miehiä noin 29 800 henkilöä. Naisopettajat sijoittuivat miehiä selvästi useammin peruskouluun. Naisopettajista 62 prosenttia, noin 36 100 naista, työskenteli peruskouluissa. Miesopettajiin verrattuna osuus oli 22 prosenttiyksikköä suurempi. Seuraavaksi eniten naisia kaikista naisopettajista työskenteli ammatillisissa oppilaitoksissa,

noin 15 prosenttia. Osuus oli miesopettajiin verrattuna 11 prosenttiyksikköä vähemmän. Ammatillisten oppilaitoksien opettajista naisia oli 8 900 henkilöä.

Myös miesopettajista suurin osa, 40 prosenttia, työskenteli peruskoulun opettajina. Niin ikään toiseksi eniten miesopettajia työskenteli ammattioppilaitosten opettajina, osuus oli noin 26 prosenttia kaikista miesopettajista. Peruskoulun opettajista miehiä oli noin 11 800 henkilöä ja ammatillisten oppilaitosten opettajista miehiä oli noin 7 600 henkilöä.

Opettajat eri oppilaitosryhmissä sukupuolen mukaan vuonna 2013, % naisista / % miehistä

Opetusalan johtajien sukupuoliosuudet muita johtajia tasaisemmat

Opetusalan johtajat johtavat lukioita, korkeakouluja tai muita oppilaitoksia ja suunnittelevat, koordinoivat ja määrittävät niissä annettavaa opetusta (Ammattiluokitus.). Tähän ammattiryhmään kuuluvat esimerkiksi koulunjohtajat, koulutoimenjohtajat, koulutusjohtajat, dekaanit ja rehtorit.

Vuonna 2013 koulutuksen toimialoilla työskenteli palkansaajina opetusalan johtajia yhteensä 2 800, joista naisten osuus oli noin 46 prosenttia. Opetusalan johtajien sukupuoliosuudet olivat tasaisemmin jakautu-

neita kuin yleensä kaikilla johtajilla. Kaikista johtajista naisia oli noin 29 prosenttia, joten eroa kaikkiin johtajiin tuli noin 16 prosenttiyksikköä.

Myös oppilaitosryhmittäin tarkasteltaessa opetusalan johtajien sukupuoliosuudet olivat melko tasaisesti jakautuneita. Vain lukiossa ja yliopistossa naisten osuudet jäivät noin 39 prosenttiin eli prosenttiyksikön päähän tasa-ammattiksi luokittelun rajasta. Tasa-ammattiksi määritellään ammatti, jossa naisten/miesten osuus on 40–60 prosenttia. Naisten osuus opetusalan johtajista peruskouluissa oli noin 46, ammatillisissa oppilaitoksissa 49 ja ammattikorkeakouluissa noin 58 prosenttia. Vuonna 2013 peruskoulun johtajina työskenteli yhteensä noin 1 490, lukion johtajina 370, ammatillisten oppilaitosten johtajina 580, ammattikorkeakoulun johtajina 190 ja yliopiston johtajina 190 henkilöä.

Muutos vuodesta 2010

Vuodesta 2010 naisten osuus opettajista koulutuksen toimialoilla suureni kaksi prosenttiyksikköä ja oli 66 prosenttia vuonna 2013. Oppilaitosryhmittäin tarkasteltaessa opettajien sukupuoliosuuksissa ei kuitenkaan tapahtunut kuin pieniä, alle prosenttiyksikön muutoksia (Suomen virallinen tilasto SVT I.).

Samalla ajanjaksolla naisten osuus opetusalan johtajista puolestaan suureni kolme prosenttiyksikköä, 43 prosentista 46 prosenttiin.

Ajanjaksolla 2010–2013 eri oppilaitosryhmien johtajien sukupuoliosuudet olivat eniten muuttuneet lukioissa, joissa naisten osuus, 38,5 prosenttia, oli 5,2 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2010. Myös peruskoulun johtajilla naisten ja miesten osuudet lähentyivät toisiaan noin 2,5 prosenttiyksiköllä, naisten osuus suureni 43,1 prosentista 45,6 prosenttiin. Sen sijaan ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa johtajien sukupuoliosuudet pysyivät lähes ennallaan.

Kaikilla työllisillä (palkansaajilla ja yrittäjillä) ammatillinen eriytyminen, segregatio

on viimeisen kolmen vuoden aikana voimistunut 1,8 prosenttiyksikköä, ja vuoden 2013 työllisistä vain 10,2 prosenttia sijoittui tasa-ammattisiin (Suomen virallinen tilasto SVT II). Opetusalan ammattien tarkastelu kuitenkin osoitti, että eri oppilaitosten opettajilla ammatillinen eriytyminen oli pysynyt lähes ennallaan ja peruskoulun ja lukion johtajilla päinvastoin jopa lieventynyt ajanjaksolla 2010–2013.

Tarkastelun kohteena olivat opettajat ja opetusalan johtajat, jotka työskentelevät palkansaajina vuoden viimeisellä viikolla oppilaitoksissa, joiden toimiala oli alemman ja ylemmän perusasteen koulutus, lukiokoulutus, keskiasteen ammatillinen koulutus tai korkea-asteen koulutus. Opettajiin sisältyi tässä myös yliopiston professorit ja opetusalan johtajat esim. rehtorit, lukuun ottamatta yliopiston rehtoreita. Lisäksi opettajissa on mukana muun muassa virkavapaalla olevat opettajat ja tilapäiset tuntiohjaajat. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastoon, johon tiedot saadaan pääosin hallinnollisista rekistereistä ja Tilastokeskuksen palkkatilastosta.

Kirjoittaja toimii suunnittelijana Väestö- ja elinolotilastoissa Tilastokeskuksessa
Lähteet:

Ammattiluokitus 2010. <http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/ammatti/001-2010/index.html>

Suomen virallinen tilasto (SVT) I: ISSN 2242-8461 (pdf). Oppilaitostilastot 2012, ss.58-59. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.11.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/tykou_ opla_201200_2013_10094_net.pdf

Suomen virallinen tilasto (SVT) II: Työssäkäynti [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5528. Ammatti ja sosioekonominen asema 2013. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.11.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyokay/2013/04/tyokay_2013_04_2015-10-23_tie_001_fi.html

Miksi SAK vaatii miesten aseman parantamista?

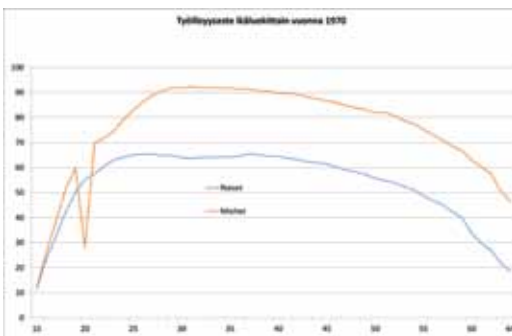
TAPIO BERGHOLM

Miehet muodostavat äärimmäisen sukupuolen. Heitä löytyy niin yhteiskunnan kuohukermasta kuin pohjamudista. Siksi on valitettavaa, että hallitusohjelmassa on pahimmat miesten tasa-arvo-ongelmat sivuutettu.

Hiljainen vallankumous naisen asemassa

Naisten asemaa tutkivan komitean mietintö (Komiteamietintö 1970:A 8) avasi monipuolisesti näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan suuriin tasa-arvo-ongelmiin. Naisten ongelmoina olivat komitean mukaan mm. heikko koulutus, sukupuolen mukaan rajautunut ammatinvalinnanohjaus ja alhainen ansiotyöhön osallistuminen. Olematon päivähoito, yhteisverotus, naisten alhaisempi palkkataso ja kohtuuttoman lyhyt äitiysvapaa olivat myös epäkohtia, joita komitea nosti yhteiskunnalliseen keskusteluun

Eduskunta, hallitukset, viranomaiset, työmarkkinajärjestöt, yritykset ja organisaatiot ryhtyivät päättäväisesti puuttumaan havaittuihin epäkohtiin. Esimerkiksi poikien ja tyttöjen erillinen ammatinvalinnanohjaus lopetettiin.

Tehty perusselvitys aktivoi myös naisia kaikilla yhteiskunnan tasoilla - hallituksessa, eduskunnassa, kunnissa, järjestöissä, oppilaitoksissa ja työpaikoilla - vaikuttamaan omaan asemaansa. Tasa-arvoisemman Suomen rakentamisen vauhdittaminen perustui laadukkaaseen analyysiin. Naisille avautui uusia mahdollisuuksia niin koulutuksessa kuin työelämässä.

Komiteamietintö vauhditti hiljaista vallankumousta, jonka myötä naisten koulutustaso ja työllisyys nousivat nopeasti. Tämän seurauksena naisten ja miesten suuri työllisyysasteiden ero on käytännöllisesti katsoen kadonnut neljäskymmenessä vuodessa. Palkkaeron osalta kehitys on ollut hidasta mutta oikean suuntaista. Naisten säännöllisen työajan ansiot olivat vuonna 1970 noin 70 prosenttia miesten vastaavista. Tänäpäin ovat noin 83 prosenttia.

Miesten ongelmat

Vuosikymmenien tasa-arvotyö ei ole muuttanut sitä, että miesten asema on monilla yhteiskuntaelämän aloilla etuoikeutetussa

asemassa. Taloudellinen valta on yhä pääosin miehillä. Toisaalta useat miehet ovat hyvin heikossa asemassa.

Miesten asema liittyy Suomessa samanaikaisesti eriarvoisuuden kasvuun ja sosiaaliseen kestävyYTEEN. Miesten kohtuuttoman suuri osuus pitkäaikaistyöttömistä, alkoholisteista, vangeista ja asunnottomista ei ole vain miesten, vaan koko yhteiskunnan ongelma. Miesten keskimääräinen elinikä on selvästi niukempi kuin naisilla. Suomessa elinajan ero on suurempi kuin esimerkiksi naapurimaassamme Ruotsissa.

Sopeutuvatko naiset paremmin rakennemuutokseen?

Naisten ja miesten opiskelumenestyksessä on suuria eroja Suomessa. Peruskoulun päästötodistusta vailla olevista sekä peruskoulun jälkeen työ- ja opiskelupaikkaa vaille jäävistä enemmistö on poikia. Naiset suorittavat todennäköisemmin loppuun jatkokoulutuksen niin ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissakin.

Aikuiskoulutuksessa ja ammatillisessa aikuiskoulutuksessa on selvästi niukemmin miehiä kuin naisia. Poikien ja miesten koulutusvaje vaikeuttaa työllistymistä, työelämässä pysymistä ja koko kansantalouden tuottavuuden nostamista. Naisten ja miesten työllisyysasteen ero ei ole kadonnut vain naisten työllisyysasteen nousun ansiosta. Toinen syy on miesten työllisyysasteen vähitellen tapahtunut rapautuminen.

Yhteiskunnan ja yksilön vastuu

Työväenliike asetti 1900-luvun alussa tavoitteeksi yhteiskunnallisen muutoksen, jonka tuloksena syntyisi holhouksesta vapaa omavastuinen yksilö. Tarkoitus oli esimerkiksi vapauttaa miehet ja naiset työnantajien sorrosta, velkakaupan luomasta riippuvuus suhteesta, alkoholin orjuudesta ja köyhyyden kahleista. Tämä tarkoitti yhteistoimintaa

osuuskaupoissa ja ammattiyhdistysliikkeessä. Yksilön oli opiskeltava uusia tietoja ja taitoja. Oli kehitettävä säästäväisyyttä ja suunnitelmallisuutta taloudenpidossa.

Tämä perinne velvoittaa, ja naisten esi-merkki osoittaa, että yhteiskunnallinen muutos on myös yksilöiden omalla vastuulla. Valtiovallan ja järjestöjen on avattava reittejä ja uskoa myönteiseen muutokseen, mutta miesten on oltava osa uudistumista. Miesten ongelmien voittamiseksi tarvitaan poikien, miesten ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen olennainen muutos.

Miestyöryhmän ehdotukset sivuutettu

SAK teki vuonna 2012 tasa-arvoministeri Paavo Arhinmäelle esityksen, että valtioneuvosto asetettaisiin pikaisesti laajapohjaisen komitean, joka selvittäisi monipuolisesti miesten asemaa ja joka myös valmistelisi konkreettisia toimenpide-ehdotuksia suuntaamaan Suomen tasa-arvopolitiikkaa tuleville vuosille. Ministeri ei asettanut komiteaa vaan työryhmän pohtimaan mieskysymyksiä tasa-arvopolitiikassa.

Kari Välimäki oli työryhmän päättäväinen puheenjohtaja. Työryhmä keräsi laajan tietopohjan miesten asemasta. Tältä pohjalta syntyi tiivis loppuraportti, jossa oli useita miesten vanhemmuuteen, koulutukseen, terveyteen ja työllisyyteen liittyviä konkreettisia esityksiä. Valitettavasti pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa vain huoltajussriitoin ja tapaamisoikeuksiin liittyvät miesten ongelmat ovat esillä. Miesten koulutusvaje, terveysvaje ja työllisyyden rapautuminen eivät olleet sellaisia yhteiskunnallisia ongelmia, joihin uusi hallitus olisi tuomassa uusia ratkaisuja.

Kirjoittaja on SAK:n tasa-arvovastaava.

Mieskysymyksiä tasa-arvopolitiikassa. 2. korjattu painos - Työryhmän loppuraportti
<http://www.julkari.fi/handle/10024/116926>

JUHANA MAATTOMAN PERILLISET

Tämä palsta on avoinna kaikille kollegoille, jotka haluavat julkaista Kleiossa pakinoita, kommentteja tai vaikkapa runoja.

Pätkätöistä päivää

Moni historiaa opiskellut muistaa opiskelua ajoiltaan sanonnan, jonka mukaan historiassa on kaksi suuntautumisvaihtoehtoa: opettaja ja työtön. Tuolloin sanonta nauratti opettajaksi opiskelevia hovineitoja, mutta ei enää. Sanonta ei pitänytkaan paikkaansa, sillä oikeasti naisopettajan suuntautumisvaihtoehtoja kolme: työtön, määrääikainen ja osan vuodesta työtön.

Määräaikaiset työsuhteet ovat selvästi yleisempiä naisilla kuin miehillä. Vuonna 2007 kaikista ammatteihin valmistuneista miehistä runsaalla kolmanneksella oli määrääikainen työsuhde valmistumisvuonna. Viiden vuoden kuluttua valmistumisesta määrääikaisesti työskenteli enää joka kymmenes tutkinnon suorittanut mies. Naisista yli puolet työllistyi vuonna 2007 suoritetun tutkinnon jälkeen määrääikaisena. Viiden vuoden kuluttua noin viidenneksellä naisista oli edelleen määrääikainen työ.

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien ylikoulutus on tunnettu tosiasia. Työntekijän haussa rehtoreilla on siten kiitollinen tilanne: sekä yläkoulun että lukion työpaikkoihin on tarjolla jopa satoja päteviä nais- ja mieshakijoita, joiden joukosta valita mieluisin. Työllisyytneet historian opettajat ovatkin usein erittäin asiantuntevia ja motivoituneita, mistä hyötyvät ennen kaikkea oppilaat.

Vaikka kilpailu työpaikoista on kovaa ja hakijoiden keskuudesta voidaan valita parhaista parhain, hovineidot ovat huomanneet, että myös historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa käytetään yhä epäpedagogisia ja vanhentuneita materiaaleja ja menetelmiä. Pyörää ei tietenkään tarvitse keksiä jokaiselle oppitunnille uudelleen, mutta ammatillisenn

kunnianhimon puuttuminen harmittaa. Miten tällaista opetusta tällaisilla materiaaleilla voi olla, vaikka kilpailu tästäkin työpaikasta oli niin kovaa? Miksi en kelpaa, vaikka olisin luova, motivoitunut ja moderneja opetusmenetelmiä käyttävä opettaja?

Valitettavasti uusien nuorten opettajien on vaikea osoittaa kykynsä, sillä ensin pitäisi tulla valituksi pidempään sijaisuuteen, joita on tarjolla vain vähän. Hovineidot ovat seuranneet sivusta, kuinka esimerkiksi pääkaupunkiseudulla muutaman vuoden työkokemuksella töitä hakenut kolmekymppinen miesopettaja pääsi tänä vuonna haastatteluihin ja myös sai useamman työpaikan. Naisopettaja, jolla työkokemusta oli enemmän, ei tullut valituksi yhteenkään työpaikkaan. Hovineidot ovat myös seuranneet läheltä useita tilanteita, joissa virkaa täytettäessä on valittu mies jopa monia vuosia pienemmällä työkokemuksella ja vailla erityisansioita. Mistä nämä erot valintatilanteissa siis syntyvät? Mitä sellaista miehillä on, joka meiltä naisilta puuttuu? Olisiko aika tuulettaa asenteita, emmehän elä enää 1800-luvulla. Osaamisen ja työkokemuksen pitäisi ratkaista, ei sukupuolen.

Ei tietenkään ole järkevää vaatia, että lopulta pätkätyöputkeen itsensä keplotellut ja vuosia virkaa määrääikaisena hoitanut naisopettaja saisi määrääikaisuuksista "palkinnoksi" pysyvän viran. Jos virka on auki, kaikilla kelpoisilla hakijoilla tulee olla aito mahdollisuus tulla valituksi. Eli peilissäkö vika, kun viisikin vuotta viransijaiseksi kelvannut naisopettaja ei tulekaan valituksi lopulta auenneeseen virkaan? Tätä on vaikea uskoa - useita määrääikaisia työsuhteita teh-

dessään moni naisopettaja on venynyt, kehittänyt, jatkokouluttautunut ja siten todistanut ammattitaitonsa moneen kertaan.

Samaan aikaan kaikkialla tuntuu vallitsevan konsensus siitä, että kouluihin tarvittaisiin lisää miesopettajia. Ymmärrämme tämän, mutta ajatuksen perusteina usein mainitut ominaisuudet, kuten esimerkiksi karisma ja kyky innostaa opiskelijoita eivät tietääksemme ole sukupuolisidonnaisia ominaisuuksia. Ei pitäisi puhua sukupuolten, vaan yksilöiden eroista. Liian usein historia ja yhteiskuntaoppi mielletään myös poikien ja miesten kiinnostuksen kohteeksi - naisopettaja voi näyttää tytöille, että nämä aineet voivat olla myös heidän juttunsa.

Tämä teksti perustuu useiden historian ja yhteiskuntaopin opettajien kokemuksiin. He kaikki ovat aktiivisia opettajia, jotka syventävät jatkuvasti osaamistaan, osallistuvat monenlaisiin projekteihin ja tekevät työtä sydämellään. He ovat saaneet erinomaista pa-

lautetta työstään opettajina niin oppilailtaan, esimiehiltään kuin kollegoiltaan. Virkaa heillä ei kuitenkaan ole. Osa on vaihtanut alaa ja työskentelee nyt erityisopettajina, luokanopettajina, muiden aineiden opettajina ja opinto-ohjaajina.

Ongelma johtuu tietenkin hyvin paljon siitä, että historian ja yhteiskuntaopin opettajia on yksinkertaisesti liikaa ja työpaikkoja kovin vähän. Naisille tilanne on julmempi. Juhana Maattoman hovineidoista on alkanut tuntua siltä, että naisella pitää olla vähintään kaksinkertainen työkokemus ja kolme kertaa pidempi CV, jotta hän olisi työnhakutilanteessa samalla viivalla miehen kanssa - jos edes silloin. Onko se elämän kylmä tosiasia, johon hovineitojen on syytä tottua vai asia johon voimme saada muutoksen? Muutosta odotellessa naisopettajan kannattanee etsiä rikas puoliso tai vaihtaa alaa.

Juhana Maattoman hovineidot.

Jatkokoulutuskurssi Ateenassa 6.-17.6.2016

Suomen Ateenan-instituutin säätiö ja HYOL järjestävät kesäkuussa jatkokoulutuskurssin, jolla perehdytään Kreikan historiaan, yhteiskuntaan ja kulttuuriin antiikista nykypäivään.

Kurssilaisille tarjotaan monipuolinen kattaus taidetta, arkkitehtuuria, uskontoa, politiikkaa, taloutta ja kreikkalaista kulttuuria luentojen sekä museovierailujen avulla. Kurssilaiset pääsevät tutustumaan keskeisiin arkeologisiin kohteisiin Ateenassa ja sen ulkopuolella. Lisäksi he tapaavat kreikkalaisia opettajakollegoitaan, vierailevat Suomen suurlähetystössä Ateenassa sekä tutustuvat Suomen Ateenan-instituuttiin ja sen toimintaan. Tarkka ohjelma valmistuu maaliskuussa 2016.

Kurssille valitaan hakemusten perusteella kahdeksan historian ja yhteiskuntaopin opettajaa, joiden tulee olla HYOL ry:n jäseniä. Hakemukset lähetetään sähköpostitse viimeistään 6.1.2016 osoitteeseen toimisto@hyol.inet.fi

Hakemuksesta tulee ilmetä henkilötiedot, tiedot opinnoista, mahdollinen toiminta HYOL:ssa, aktiivisuus opettajana ja muut hakijan ansiokseen katsomat seikat sekä se, miten hakija aikoo hyödyntää kurssin antia opetuksessaan. Lyhyt selvitys riittää, todistuksia ei tarvitse lähettää.

Kurssilaiset maksavat itse matkansa Ateenaan, majoituksesta Suomen Ateenan-instituutin asuntolassa 200 €, matka- ja retkikuluja noin 250 € sekä ruokailunsa. Opetus on ilmaista.

Lisätietoja: www.hyol.fi www.finninstitute.gr

Feminismi elää Venäjällä taiteessa ja sinnikkäiden aktivistien suunnitelmissa

INNA PERHEENTUPA

///Feminismi tarkoittaa minulle tilaa, jossa tunnen oloni turvallisiksi ja voin olla sellainen kuin olen”, toteaa venäläinen feministiaktivisti Maria. Istumme Grabli-nimisessä ruokalassa Moskovan keskustassa. Paikassa, jossa feministeillä on tapana kokoontua, koska ruoka on täällä halpaa ja tiloja voi hyödyntää ajatustenvaihtoon rauhassa pitkään.

Maria on ollut aktivisti muutaman vuoden ajan. Siitä lähtien kun hän tutustui vasemmistopiirien naisasianaisiin ja koki löytäneensä ihmisiä, joiden seurassa oli hyvä olla. Nyt Maria haaveilee feministisen puolueen perustamisesta Venäjällä. Sitten joskus, ensin on nimittäin yhdistettävä aktivistien rivit ja luotava liike eli yhteiset tavoitteet, Maria listaa. Siinä on alkuun jo aika paljon tekemistä.

Venäjälläkö feminismiä?

Vielä kymmenen vuotta takaperin moni feministi koki itsensä Venäjällä yksinäiseksi. Samanmielisiä oli vaikea löytää. Nykyään erityisesti suurissa kaupungeissa kuten Moskovassa, Pietarissa ja Novosibirskissa on jo monimuotoista toimintaa. Lisäksi erilaiset sosiaalisen median yhteisöt ovat mahdollistaneet sen, että aatesiskoja löytyy myös verkosta. Ei siis välttämättä tarvitse enää ensin tutustua kasvokkain. Myös erilaiset verkkojulkaisut ja jopa perinteisestä naiskuvastaan tunnettu Cosmopolitan-lehti ovat alkaneet kirjoittaa feminismistä asialliseen sävyyn.

Toisaalta, Venäjällä voi mainiosti edelleen kokonaan välttyä ajankohtaiselta feministiseltä keskustelulta – valtaosa kansalaisista välttyykin, koska seuraa aikaansa vain valtollisen television kautta, jonka ohjelmistossa ei feministiseen ajatteluun törmää.

Julkisessa keskustelussa feminismillä on useimmiten ikävä kaiku. Sen nähdään ”läntisenä aatteena” olevan ristiriidassa perinteisten venäläisten perhearvojen kanssa. Näin sivuutetaan asian ydin eli se, että naisten ja miesten yhteiskunnallinen asema ei ole tasa-arvoinen. Esimerkiksi: Venäjällä valta on sekä politiikassa että yritysten ylimmässä johdossa miehillä, ja naisten kohtaama väkivalta on puolestaan aivan liian yleistä. Monille naisillekin feminismi on kirosana, jopa merkki ei-toivotusta ”ääritoiminnasta”, jota naisten tulee ehdottomasti välttää silloinkin, kun heidän ajatuksensa saattaisivat käytännössä olla hyvin feministiset.

Aleksandra Kollontaista Pussy Riotiin

Pussy Riot nosti kolme vuotta sitten venäläisen feminismin kaikkien huulille punk-rukouksellaan Moskovan sydämessä, Kristus Vapahtajan katedraalissa. Taiteilijaryhmä osoitti performanssillaan, että anteeksipyytelemättömällä tyylillä ja valitsemalla strategisesti keskeisen paikan voi todella saada hetkeksi suuren yleisön huomion. Ryhmän jäsenistä tuli tunnettuja paitsi Venäjällä myös sen ulkopuolella. Moni yllättyi myös seurauksista: Nadežda Tolokonnikova, Maria Aljohina sekä Jekaterina Samutsevitš tuomittiin kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Vaikka tuomio oli raju, kannusti Pussy Riot toiminnallaan monia niistä, jotka tuolloin ja sen jälkeen ovat tulleet julkisuuteen feministeinä.

Viime vuosina tasa-arvon ja naisten oikeuksien esitaistelijoita ovat aktivoineet lisäksi abortin rajoittamiseen tähtäävät lakialoitteet sekä naisten kokema lähisuhdeväkivalta. Myös seksityö ja niin sanotun

Ruotsin mallin eli seksin oston kriminalisointi on herättänyt kiivasta väittelyä sekä puolesta että vastaan.

Feminismin ajankohtaiset teemat ovat siis hyvin samanlaisia kuin monissa muissa maissa. Historiallinen tausta vain on erilainen, korostavat useat feministit. Jos naisten vapauttaminen perheestä nousi feministien agendalle länsimaissa 1960-luvulla, vaadittiin sitä itärajan toisella puolella jo vuoden 1917 vallankumouksen yhteydessä. Kommunistihallinto pyrki Neuvostoliiton alkuvuosina muuttamaan tuotantoelämää ja arkea niin, että miehistä ja naisista tulisi täysin tasa-arvoisia ja porvarillisesta perheestä luovutettiin. Myös raskaudenkeskeytykset sallittiin naisille ensimmäisenä maailmassa vuonna 1920. Uutta sosiaalisesti, taloudellisesti ja seksuaalisesti vapaata naista visioi erityisesti naisministeri Aleksandra Kollontai.

Kokeilu jäi kuitenkin lyhyeksi, sillä Stalin palautti perheen pian normiksi ja julisti naiskysymyksen ratkaistuksi. Käytännöksi tuli malli, jossa naiset tekivät sekä töitä että kantoivat päävastuun perheestä. 1960- ja 1970-luvuilla Brežnevin aikakaudella ajatel-

tiin jopa, että naisista oli tullut liiankin itsenäisiä ja miehistä heikkoja. Monelle venäläiselle feminismi käsitteenä tuokien mieleen ajatuksen naisten kaksoistaakasta: työn ja perheen yhteensovittamisesta. Jos lännessä naiset taistelivat oikeudestaan työhön 1960-luvulla, oli työ ollut neuvostonaisten itsestäänselvä velvollisuus jo hyvän aikaa. Niinpä Neuvostoliiton hajotessa kotiäitiys näyttäytyi aivan uudenlaisena oikeutena, vaurauden mahdollistamana vapautena. Oli toki niitäkin, jotka aloittivat sinnikkään taistelun naisten oikeuksien puolesta. He vain harvemmin kutsuivat itseään feministeiksi. Nyt aika näyttää kuitenkin olevan kypsä. Moni 1980-luvun lopulla tai sen jälkeen syntynyt aktivisti on ”tullut ulos kaapista” feministinä.

Tiukentunut poliittinen tilanne yhdistää aktivistikenttää

Feministit ja poliittiset aktivistit ylipäänsä taspainoilevat tänä päivänä Venäjällä Pussy Riotia ahtaammassa tilassa. Kansalaistoiminnan ehtoja on kavennettu muun muassa laila, joka vaatii poliittista toimintaa harjoittavia

Yksi syksyn kiinnostavimmista feministisistä tapauksista Venäjällä oli pietarilaisen aktivistiteatterin lähisuhdeväkivaltaa käsittelevä näytelmä, jossa kaikki näyttelijät olivat amatöörejä.

ulkomaista tukea saavia kansalaisjärjestöjä rekisteröitymään ulkomaisiksi agenteiksi. Rekisteriin joutuneiden järjestöjen toiminta on vaikeutunut huomattavasti tarkan raportointivelvollisuuden vuoksi. Keväällä 2015 parlamentin alahuone hyväksyi myös lain, jonka mukaan ulkomaiset järjestöt voidaan luokitella Venäjällä ei-toivotuiksi ja niiden venäläistyöntekijöille antaa sakkoja tai jopa vankeutta. Vuonna 2013 astui voimaan laki, joka kieltää ”homopropagandan” levittämisen alaikäisille. Lisäksi aktivisteja hämmentää laki, joka kieltää loukkaamasta uskonnollisia tunteita.

Lainsäädännöllisten rajoitteiden ohella moni pitää julkista ilmapiiriä tukahduttavana. Perinteiset heteronormatiiviset perhearvot ovat tiukassa ja naisten rooli nähdään julkisessa keskustelussa, jota sekä poliittinen että uskonnollinen valta pönkittää, usein ensisijaisesti äiteinä. Haastattelemani feministit kertovat, että ei ole tavatonta, että naiselle jopa yliopistossa opintojen yhteydessä tai lääkärikäynnillä korostetaan, että hänen

”täyttymyksensä” tapahtuu perheen perustamisen kautta.

Jos joulukuussa 2011 käynnistyneet duuman vaalien vastaiset mielenosoitukset herättivätkin uudenlaista toivoa demokraattisesta käänteestä, on monilla nyt olo, ettei juuri mitään ole tehtävissä, ainakaan dialogissa valtaapitävien kanssa.

Tilanne on pakottanut venäläisaktivistit orientoitumaan uudelleen. Osa lähtee maasta, osa hylkää aktivismin, toiset siirtyvät toimimaan vähemmän julkisille alueille tai keskittyvät epäsuorempaan toimintaan. Kapeassa tilassa eri liikkeet ovat monin tavoin kytköksissä toisiinsa: muun muassa feministit, seksuaalivähemmistöjen asiaa ajavat, anarkistit sekä vasemmisto tekevät yhteistyötä, vaikka toisaalta myös vääntävät kättä esimerkiksi tärkeistä sukupuolta sekä seksuaalisuutta koskevista kysymyksistä.

Aktivistiteatterilla väkivaltaa vastaan

Venäjä aloitti syksyllä sotatoimet Syyriassa. Myös kriisi Ukrainassa mietityttää useita haastattelemani feministejä. Monia heistä yhdistää ajatus siitä, että väkivalta hyväksytään hiljaa yhteiskunnassa. Virallisten lukujen mukaan ainakin joka neljäs venäläisnainen kärsii parisuhteessaan väkivallasta, mutta ilmiön on arvioitu olevan todellisuudessa yleisempi. Maassa kuolee vuosittain tuhansia naisia oman kumppanin käden kautta.

Yksi syksyn kiinnostavimmista feministisistä tempauksista olikin Pietarissa lokakuussa organisoitu aktivistiteatterin sukupuolittunutta väkivaltaa käsittelevä näytelmä. Esityksen keskeisenä tavoitteena oli paitsi lisätä tietoa erityisesti lähisuuhdeväkivallasta myös kerätä varoja sen vastaiseen työhön. Projektin järjesti pietarilainen naisten kriisikeskus. Esityksellä oli myös tietoisuutta lisääviä tavoitteita. Kaikki näyttelijät olivat amatöörejä, jotka pääsivät harjoitusten myötä käy-

Feminismin ajankohtainen sanakirja -näyttelyn kuraattori Ilmira Bolotjan mukaan feministiteatterilijat haluavat nyt tutkia äitiyttä.

mään ”feminististä koulua”.

Projektiin osallistunut Olga kertoi, että kokemus laittoi paitsi pohtimaan feministisiä kysymyksiä myös ottamaan tilaa haltuun uudella tavalla. Näytelmän harjoituksissa käytiin läpi omia syrjinnän kokemuksia ja harjoiteltiin muun muassa äänenkäyttöä sekä tilanottoa. Projektin päätyminen sai Olgan pohtimaan, mitä hän voisi tehdä tulevaisuudessa naisten yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi. Marraskuun lopussa, sukupuolittuneen väkivallan vastaisena päivänä hän on päättänyt jakaa ystäviensä kanssa kadulla tietoa lähisuuhdeväkivaltaan ja sen ratkaisuihin, esimerkiksi järeämpään lainsäädäntöön, liittyen.

Feminististä taidetta

Sosiaalisen teatterin lisäksi kuvataide on yksi niistä kentistä, joilla feminismi on kaikkein näkyvintä Venäjällä juuri nyt.

Feministinen taide on viimeisten vuosien aikana selvästi, jos ei toki valtavirtaistunut, niin ainakin lunastanut jatkumonsa. Vuodesta 2012 eteenpäin lähes vuosittain joko Pietarissa tai Moskovassa on järjestetty feministinen taidenäyttely, joka on koonnut yhteen feministisiä taiteilijoita ja houkutelut uusia tekijöitä sukupuolten välistä valtaa käsittelevien teemojen pariin.

Moskovassa järjestettiin lokakuun lopulla *Feminismin ajankohtainen sanakirja* -näyttely, johon oli koottu naiseutta ja tasa-arvoa käsitteleviä töitä ympäri Venäjää. Taiteilijat saivat itse ehdottaa näyttelyn asialistalle ajankohtaisia feministisiä käsitteitä ja rakentaa teoksensa niiden ympärille. Käsitteilyssä olivat muun muassa käsitteet naisten työ, kehollisuus, itsensä toteuttaminen sekä intersektionaalisuus. Näyttelyn kuraattori Ilmira Bolotjan kertoi yllättyneensä siitä, miten monet näyttelyyn tarjotuista töistä käsittelevät kuitenkin tavalla tai toisella äitiyttä.

Lisäksi ohjelmistoon kuului luentoja ja keskusteluja, joissa perehdyttiin esimerkiksi seksismiin tiedotusvälineissä sekä urbaaniin feminismiin eli siihen, miten kaupungis-

ta voitaisiin tulevaisuudessa tehdä aiempaa naisystävällisempi ja turvallisemmaksi.

Syvästi henkilökohtainen projekti

Feministiyhteisön perustaminen sai Marian tekemään päätöksen. Hän aikoo jäädä Venäjälle, huolimatta aiemmista suunnitelmistaan muuttaa pois. Marialle, kuten monelle muulakin venäläisfeministille, aktivismi on syvästi henkilökohtainen projekti, johon kuuluu paljon omaa aikaa, rahaa ja voimia. Hän haluaa muuttaa yhteiskuntaa, vaikka tietää, että se ei tapahdu hetkessä vaan ennemminkin pienempien pienissä nykäyksissä. Marian mielestä tärkeintä on aluksi lisätä tietoa ja auttaa ihmisiä hiljalleen ymmärtämään, mistä feminismissä on kysymys: kaikkien yhtäläisistä oikeuksista toteuttaa itseään ilman sukupuolten välisiä hierarkioita.

Marian mukaan tällä hetkellä venäläisen feminismin keskeinen haaste on se, että aktivistit toimivat pienissä ryhmissä, ja kentän kattavaa yhteistyötä tai dialogia on vähän. Taustalla saattaa hänen mukaansa olla ajatus siitä, ettei yhteiskuntaa voi muuttaa. Ajatellaan, että on helpompaa vain luoda feministisiä tiloja ja piirejä, joissa saa oleilla rauhassa samanmielisten kanssa, vaikkapa nyt tässä ruokalassa Moskovon keskustassa.

Maria uskoo kuitenkin, että myös yhteisiä tavoitteita löytyy näkemyseroista huolimatta, ainakin, mikäli aktivisteilla halki kentän on halua asettua aika-ajoin myös toistensa asemaan ja arvioida kriittisesti omia tekemiään.

Kirjoittaja valmistelee sosiologian väitöskirjaa Turun yliopistossa ja kerää parhaillaan tutkimusaineistoa venäläisestä feminismistä Moskovassa ja Pietarissa.

Jutussa käytettyjen tutkimushaastatteluvien nimet on muutettu.

*Kirjoitusta varten on käytetty lähteenä kirjaa *Naisia Venäjän kulttuurihistoriassa* (Gaudeamus, 2014).*

Menneisyyden vangit

TIINA LINTUNEN

Uuden sotahistorian kenttään itsensä määrittelevät tutkijat ovat halunneet siirtää sotatutkimuksen painopistettä itse sota-tapahtumista ja suurista johtajista tavallisiin ihmisiin ja heidän kokemuksiinsa. Lukeudun tähän ryhmään, sillä olen sisällissotaa käsittelevässä väitöskirjassani *Punaisten naisten tiet* ottanut tutkimuskohteekseni ruohonjuuritasolla toimineet naiset.

Suomen sisällissotaan vuonna 1918 osallistui naisia molemmin puolin rintamaa. Taiseluiden jälkeen yli 5500 punaista naista joutui valtiorikosoikeuteen syytettynä valtiopetoksellisesta toiminnasta. Ne noin 2000 silmiinpistävää naista, jotka toimivat punakaartissa ase kädessä, ovat pitkään hallinneet sitä kuvaa, joka suomalaisilla on ollut punaisista naisista. Sen sijaan ne naiset, joiden valkoiset katsoivat edistäneen valtiopetosta muilla keinoilla, ovat jääneet historian katveeseen. Väitöskirjassani olen selvittänyt, millaisia olivat ne kapinasta syytetyt naiset, jotka toimivat mm. sairaanhoidossa ja huollossa, ja mikä oli heidän myöhempi kohtalonsa. Tämä tutkimus on ensimmäinen punaisista naisista laadittu kollektiivinen elämäkerta, jossa on tarkasteltu heidän sodanjälkeistä elämäänsä.

Tutkimuksen kohteena on 267 Porista, Porin maalaiskunnasta ja Ulvilasta kotoisin olevaa naista, jotka päätyivät valtiorikosoikeuden eteen vuonna 1918. Tutkimus on alueellisesti rajattu, koska pitkän aikavälin seurantatutkimuksessa yhteisön merkitys nousee monella elämän osa-alueella tärkeäksi. Vaikka kysymyksiä pohditaan paikallisesta, Porin seudun näkökulmasta, niitä peilataan kuitenkin jatkuvasti valtakunnallisten tapahtumien kehityskulkuun. Keskeisimpiä lähteitä ovat Kansallisarkiston, Kansan arkiston ja Työväen arkistojen sisällissotaa ja sen jälkeistä poliittista elämää valot-

tavat kokoelmat, seurakuntien rippikirjat, maistraattien henkikirjat ja sanomalehdet.

Työni jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa tutkitaan naisten sosiaalista taustaa, toimintaa sota-aikana ja tästä aiheutuneita välittömiä seurauksia. Työn jälkimmäisessä osassa on analysoitu, mitä punaisille naisille tapahtui sodan jälkeen ja miksi näin kävi. On tärkeää hahmottaa sisällissodan jälkeistä maailmaa pohtimalla, millainen oli se yhteiskunnassa vallinnut ajan henki, jonka vaikutuspiiriin naiset valtiorikosoikeudesta ja vankilasta palasivat, ja miten yhteisö otti heidät vastaan. Jäivätkö he menneisyytensä vangeiksi vai pystyikö punaisen leiman karistamaan itsestään? Tähän teemaan on päästy käsiksi esimerkiksi selvittämällä, miten tuomittuihin suhtauduttiin työmarkkinoilla ja miten yhteiskunta ryhtyi käytännössä auttamaan punaisia leskiä ja orpoja.

Kapinallisista kansalaisia

Voittajat olivat sodan jälkeen pettyneitä punaisiin kansalaisina ja pohtivat eduskunnassa pitkään, miten kapinallisista pystyttäisiin muokkaamaan yhteiskuntakelpoisia. Tärkeänä nähtiin erityisesti kasvattajien velvollisuus, jotta uudesta sukupolvesta saataisiin isänmaallisia kunnon kansalaisia. Vastuu tästä työstä langetettiin etupäässä äideille ja opettajille. Heidän tuli juuria lapsista irti se ”punikin basilli”, joka oli saanut kansan ryhtymään ”mielipuoliseen kapinaan”. Myös vankien lähettämistä Saksaan pohdittiin vakavasti, sillä Saksaa pidettiin kurin ja kasvatuksen mallimaana.

Paluu sodanjälkeiseen arkeen tuotti punaisen puolen naisille haasteita. Varsinkin yksin lastensa kanssa jääneillä oli monenlaisia ongelmia. Sodan aikana levitetty pro-

paganda punaisista säädyttömistä naisista ja kelvottomista äideistä oli osaltaan lisäämässä vaikeuksia. Toisaalta työtilanne parantui monen naisen osalta jo vuoden 1918 aikana, ja oman punaisen yhteisön tarjoama tuki helpotti arjesta selviytymistä. Punaiseksi leimautuminen valtiorikosoikeudessa ei pakottanut naisia muuttamaan uudelle paikkakunnalle; Porin seudulla ja yleensä vielä omassa suvussakin oli riittävästi entisiä punaisia luomassa kollektiivista tukea. Muuttoliikettä tapahtuikin lähinnä parempien työmahdollisuuksien perässä.

Muuttuvat asenteet

Enemmistö naisista oli ennen sisällissotaa ollut aktiivisesti mukana työväenliikkeessä joko suoraan tai ammattiyhdistyksen kautta. Sodan jälkeen tilanne muuttui. Siihen vaikutti osaltaan poliittinen tilanne, mutta myös se käytännön seikka, että nuoret naiset avioituivat ja jäivät pois työelämästä siirtyessään hoitamaan kotia ja miehensä taloutta. Näin katkesi yhteys ammattiyhdistysliikkeeseen ja monella sitä kautta koko työväenliikkeeseen. Työväenliikkeen jakauduttua kahtia pienempi osa tutkituista naisista radikalisoitui. Innokkaimmista kommunistin kannattajista kiinnostui myös Etsivä keskuspoliisi, joka ryhtyi seuraamaan naisten toimintaa ja kontakteja. Näiden naisten osalta tilanne laukesi vasta jatkosodan jälkeen, jolloin valtiollisen poliisin väri vaihtui valkoisesta punaiseen.

Olen tutkinut myös sitä, miten suomalaisen yhteiskunnan muuttuessa sen suhtautuminen entisiin vankeihin muuttui. Valtiovalta pyrki yhtenäistämään rikkirevennyttä kansaa erinäisin keinoin, vaikkakin entisten punaisten mielestä monet toimenpiteet olivat riittämättömiä ja liian hitaasti toteutettuja. Uudistuksilla oli kuitenkin merkitystä yksittäisten ihmisten elämään. Naisten kannalta merkittävin myönnitys tapahtui jatkosodan aikana, kun punalesket lopulta oikeutettiin valtiollisen eläkkeen piiriin.

Ajan kuluessa naiset vanhenivat ja asenteet muuttuivat. Haastatteleamalla punaisten naisten lapsia olen saanut tietoa siitä, miten naiset myöhemmällä iällä suhtautuivat vuoden 1918 tapahtumiin. Jotkut olivat vaienneet asiasta kokonaan, toiset halusivat puhua kokemuksistaan toistuvasti. Jotkut taas olivat maininneet vankeusaikansa menneisyydessä vain lyhyesti antamatta sille henkilökohtaisessa historiassaan suurta painoarvoa.

Kirjoittaja (VTT) toimii yliopisto-opettajana Turun yliopiston poliittisen historian oppiaineessa.

Väitöskirjan *Punaisten naisten tiet. Valtiorikosoikeuteen vuonna 1918 joutuneiden Porin seudun naisten toiminta sota-aikana, tuomiot ja myöhemmät elämänvaiheet* sähköiseen versioon voi tutustua alla olevan linkin kautta.
<https://www.doria.fi/handle/10024/113971>

Kirjakauppihin muokattu versio kirjasta tulee myyntiin keväällä 2017 Otavan kustantamana.

Ruotsin ajan avioliitto

Ihanteet ja realiteetit

ANU LAHTINEN

Avioliittoon vedotaan helposti ikaikäise-
na ilmiönä - tulipa joku poliitikko viime
vuonna lausuneeksi jotain sinne päin, että
kristillisen kirkon siunaama avioliitto on vuo-
situhantainen suomalainen perinne. Mutta
mitä kauemmin aihetta tutkii, sitä vähem-
män uskaltaa sanoa mitään varmaa siitä, mi-
ten ihmiset yhteiselonsa ovat järjestäneet tai
miten heidän pitäisi asiansa järjestää.

Se tiedetään, että 1100-luvulta lähtien
katolinen kirkko linjasi kristillistä avioliittoa
entistä tarkemmin määräyksin. Tuolloin vah-
vistui ajatus, että avioliitto oli purkamaton.
Juuri siksi oli tärkeää, että pariskunta sol-
mi liiton omasta tahdostaan. Kristillistyväs-
sä pohjolassa syntyi jännitteitä, kun kirkko
oli valmis hyväksymään jopa salaa solmitut
avioliitot, joihin sukulaiset eivät olleet pääs-
seet sanomaan sanottavaansa.

Maallisen vallan näkökulmasta tärkeää oli
varjella avioliitossa siirtyviä taloudellisia etu-
ja. Sukunsa tahdon vastaisesti naimisiin me-
nevä nainen menetti isän- ja äidinperintönsä,
jos vanhemmat eivät nimenomaisesti anta-
neet hänelle anteeksi. Keskiaikainen maan-
laki totesi avioliitosta yksiselitteisesti, kirkon
opeista piittaamatta:

*Jos mies tahtoo pyytää itselleen vaimoa,
menköön neidon naittajan ja lähimpien su-
kulaisten luokse ja esittäköön pyyntönsä.
Olkoon isä tyttärensä naittaja; -- mies, ei
nainen, mutta kuitenkin äidin neuvosta, jos
tämä elää.*

Kirkollisen vihkimisen sijaan keskeistä oli
morsiamen luovuttaminen todistajien läsnä
ollessa sekä naittajan lausumat luovutusssa-
nat:

*Minä naitan sinulle tyttäreni kunnialliseksi
emännäksi, jolle kuuluu puoli vuodetta, lukot
ja avaimet ja kolmannes irtaimistosta, jonka*

*Te omistatte tai voitte tulla omistamaan ...
nimeen Isän, Pojan ja Pyhän Hengen.*

Luovutussanoissa oli toki kristillisiä piirtei-
tä kuten pyhimyksiin vetoaminen, ja kirkon
mieleen oli myös yksiavioisuus eli ”puolen
vuoteen” jakaminen - aviovuoteeseen ei siis
hyväksytty jalkavaimoja. Lainsäädännössä
korostuu silti avioliitto kahden suvun välisenä
liittona, jossa aviopuolisot toivat yhteiseen
talouteen vaurautta ja pyrkivät lisäämään
sitä omaksi ja omien perheidensä hyväksi.

Yhteistyöhön ja toisaalta työnjakoon viit-
tasi myös naittajan sanojen maininta lukoista
ja avaimista. Lain mukaan mies edusti per-
hettä ulospäin esimerkiksi oikeusasioissa,
kun taas vaimo huolehti kodin ruokavaras-
toista ja vaatetutunnosta. Omavaraistalou-
dessa nämä tehtävät olivat tärkeämpiä kuin
nykyään ymmärretään. Tahallisen haavoitta-
misen kaarena aviopuolisot jopa velvoitettiin
rakastamaan toisiaan, joskin asiayhteydessä
joka kertoi ettei onni aina kukoistanut van-
han ajan liitoissa:

*Koska Jumala on antanut vaimon miehel-
le avuksi ja alamaiseksi, mutta ei kuitenkaan
orjaksi ja jalkajakkaraksi, tulee kummankin
rakastaa toistaan: vaimon miestä päänään
ja miehen vaimoa jäsenenään. Ja sen tähden
jos mies vihasta tai pahuudesta, juovuksissa
tai toisen naisen vuoksi, jota hän rakastaa,
lyö vaimonsa siniseksi tai veriseksi, rammak-
si tai raajarikoksi, on näistä kaikista makset-
tava kaksinkertaiset sakot ...*

Maanlaki tulee siis puhuneeksi rakkau-
desta kahdessakin merkityksessä: yhtääl-
tä puhutaan aviopuolisoiden keskinäisestä,
eräänlaisesta tahdonvaraisesta rakkaudes-
ta (”pakko viihtyä kun on vihitty”), joka on
sukua nykyajan parisuhdeneuvolle ”rakkaus
on tekoja”. Toisaalta mainitaan intohimoinen

aviosuhteen ulkopuolinen rakkaus, jonka sokaisemana mies saattoi käydä vaimonsa kimppuun ja ylittää tavallisen kotikuritusoi-keuden rajat.

Normatiivisten tekstien ihanteena oli harmoninen hierarkia. Ihanneperheessä kukin tiesi paikkansa Jumalan antamassa järjestyksessä, ja mies oli perheen pää. Tämä näkyi muun muassa siten, että oikeusasioissa, tyttärien avioliittoa solmittaessa tai omaisuutta myydessä tarvittiin aviomiehen suostumus. Naisen elämän kannalta oli hyvin ratkaisevaa, että hän sai aviopuolison, joka pystyi ajamaan hänen etujaan. Vertailun vuoksi voi todeta, että nykyisessä avioliittolaissa

Puolisot ovat keskenään yhdenvertaiset. Heidän tulee avioliitossa osoittaa keskinäistä luottamusta sekä yhteisesti toimia perheen hyväksi.

On muistettava, että ihannetta ei koskaan täysin saavutettu. Käytäntö oli rosoisempi ja mutkikkaampi. Jos ei ollut syytä olettaa puolisoiden erimielisyyttä, vaimokin saattoi esiintyä käräjillä omissa asioissaan tai perheensä puolesta. Naittaja määriteltiin laissa mieheksi, mutta avioliitosta neuvottelivat usein perheen naiset. Toisaalta lain takaama ruumiin ja omaisuuden turva ei välttämättä toteutunut.

Varsinkin, jos katse siirretään eliittiperheistä suomalaisiin maalaisyhteisöihin, yhteiselämä ei näytä ollenkaan niin selkeältä tai avioliitto purkamattomalta, vaan tietyillä ehdoilla mies ja nainen saattoivat aloittaa ja lopettaa yhteiselämän keskinäisesti sopien. Perhe, suku ja paikallisyhteisö myös suojelivat omiaan ulkopuolisten viranomaisten valvonta- ja rankaisuyrityksiä vastaan. Vasta 1600-luvun mittaankruunu ja kirkko onnistuivat ajamaan läpi ankaramman valvonnan ja tiukemmat rangaistukset. Ja sitten oltiinkin jo 1700-luvulla ja kasvavan aviottoman syntyvyyden ajoissa... Ainoa pysyvä ilmiö tässäkin asiassa lienee muutos.

Kirjoittaja on dosentti, historiantutkija ja vuoden 2016 alusta alkaen Historiallisen aikakauskirjan päätoimittaja.

Kirjallisuutta

Seppo Aalto: Kirkko ja kruunu siveellisyyden vartijoina. 1996

Kirsi Vainio-Korhonen & Anu Lahtinen: Suomalaisen rakkauden historiaa. 2015

Hanna Kietäväinen-Sirén: Miehen ja naisen välinen rakkaus uuden ajan alun Suomessa (n. 1650-1700). 2015

Olaus Magnuksen näkemys pohjoisista hääjuhlista.

Sulokkuutta ja naisellisia taitoja

Säätyläistyttöjen kasvatusta 1700-luvun lopun Suomessa

SARA MEDBERG

Säätyläistyttöjen puutteellinen kasvatusta alkoi 1700-luvun kuluessa saada enemmän huomiota osakseen. Asiasta käytiin kiivasta yhteiskunnallista keskustelua ja julkaistiin kirjoja ja lehtiartikkeleita. Monenlaisia mielipiteitä esitettiin. Konservatiiviset henkilöt väittivät, että liiallinen tieto rasittaisi

Botaniikkaa tuli opiskella kukkia lempeästi hoivaamalla.

naisten haurasta ymmärrystä ja saisi neitojen päät pyöryksiin. Pelättiin, että koulutettu nainen kadottaisi lempeän ja suloisin naisellisuutensa, alkaisi laiminlyödä taloudenhoitoa ja ulkonäköään sekä muuttuisi riidanhaluiseksi ja röyhkeäksi. Kuka mies sitä paitsi voisi rakastaa naista, joka lakkaamatta istui nenä kirjassa? Tyttöjen paremman koulutuksen puolestapuhujat taas huomauttivat, että sivistynyt neito oli mukavampaa seuraa. Aviomiehellekin oli suuremmaksi viihdykkeeksi kyetä keskustelemaan vaimon kanssa erilaisista asioista kuin omata oppimaton puoliso. Koulutettu nainen oli parempi äiti ja pystyi välittämään lapsilleen oikeita arvoja ja opettamaan heille tarpeellisia taitoja.

Monet pedagogit puolustivat tyttöjen oikeutta koulutukseen. Heidän joukossaan oli ranskalaisyyntyinen Marie Leprince de Beaumont (1711-1780). Hän kuuluu eurooppalaisen naiskasvatuksen uranuurtajiin ja kirjoitti lukuisia teoksia tyttöjen kasvatuksesta. Monet niistä käännettiin ruotsiksi. Suomalaiset perukirjat paljastavat, että niitä luettiin täälläkin. Myös esimerkiksi ruotsalainen kirkkoherra Olof Kolmodin (1690-1753) esitteli teoksessaan *Biblisks Qwinno=Spegel* (1732 ja 1750) hämmästyttävän modernin opetussuunnitelman tytöille.

Toimia koulutuksen edistämiseksi

Säätyläistyttöjen koulutusta alettiin kohentaa. Tyttöjen koulutuksen parantaminen lähti vuosisadan kuluessa liikkeelle ylhäisön parista, josta se levisi muun säätyläistön keskuuteen. Isät ja pedagogit havahtuivat huomamaan tämän pääsääntöisesti perusopetusta korkeampaa koulutusta vaille jääneen suku-

puolen. Käytännön kasvatuksesta vastasivat äidit, kotiopettajattaret ja yksityisten tyttökoulujen eli niin sanottujen mamsellikoulujen opettajattaret. Mamselleiksi kutsuttiin pääasiassa varakkaiden kauppiaiden, papiston ja muun aatelittoman säätyläistön tyttäriä.

Suuri osa koulujen oppilaista tulikin 1700-luvun loppua kohti juuri näistä ryhmistä, sillä niiden jäsenet halusivat opettaa tyttäriilleen aateliston eleganttia käytöstä. Vaativamman syntyperän omaava neito saattoi hyvän koulutuksen ja varakkuuden turvin saada ylhäissyntyisen aviomiehen. Näin solmittiin arvokkaita yhteyksiä aikana, jona maamme vähitellen muuttui sääty-yhteiskunnasta luokkayhteiskunnaksi. Kouluissa saatettiin asua sisäoppilaitoksen tapaan tai vaihtoehtoisesti käydä päivittäin saamassa opetusta kuten nykypäivän kouluissa.

Neidoille sopivat teoreettiset opinnot

Mitä aineita sitten tuli opiskella? Minkälainen koulutus oli sopivan naisellinen? Eräistä seikasta vanhemmat, pedagogit ja opettajat olivat yhtä mieltä: neitojen tuli olla sivistyneitä, ei oppineita. Oppineisuus oli miehekäs ominaisuus. Niinpä vaativammat tieteelliset aineet kuten valtio-oppi ja oikeustiede tai perustasoa korkeampi matematiikka eivät soveltuneet tyttöjen opiskeltaviksi. Luonnontieto oli myös turvallisinta jättää opetussuunnitelman ulkopuolelle tai sitä tuli opiskella pinnallisesti esimerkiksi keveän botaniikan muodossa. Klassiset kielet eivät niin ikään soveltuneet naisen olemukselle, jotkut pedagogit tosin tekivät poikkeuksen latinan kohdalla ja sallivat opintoja aineessa. Yleisesti hyväksytyjä aineita sen sijaan olivat äidinkieli, historia, maantieto, kristinoppi sekä yksinkertainen, talouskassan hallitsemisessa auttava matematiikka. Myös moderneja kieliä kuten saksaa, ranskaa tai italiaa opiskeltiin.

Naisellisuutta lisäävät käytännön taidot

Hieno nainen tarvitsi kuitenkin muutakin kuin teoreettista tietoa. Käytännön taidot olivat vähintään yhtä tärkeitä. Tytöille opetettiin

tanssia ja musiikkia, piirustusta, käsitöitä sekä kaunista käytöstä. Heidän tuli osata keskustella henkevästi ja liikehtiä sulokkaasti. Nuoren neidon tuli hallita tanssiaissalien uusimmat tanssit kuten franseesi ja katrilli. Hänen piti osata laulaa viehättävästi tai soittaa vaikkapa pianoa, kitaraa tai harppua. Erilaisten käsityötekniikoiden kuten silkkibrodeerauksen, pitsinnypläyksen ja helmikirjailujen oppiminen täydensi koulutuksen.

Kasvatuksen päämääränä oli tuottaa miehen silmää ja mieltä ilahduttavia, viehättäviä morsianehdokkaita. Vaikka tavoite voi nykyäkökulmasta katsottuna vaikuttaa pinnalliselta, on pidettävä mielessä, että hyvä avioliitto oli varmin ja usein ainoa tulonlähde säätyläisnaiselle. Hienon naisen ei ollut sopivaa tehdä työtä elääkseen ja hänen mahdollisuutensa omaisuuden hallitsemiseen olivat lainsäädännön puitteissa hyvin rajalliset.

Historiallinen romaani Jane Austenin tapaan

Tämän artikkelin kirjoittaja valmistelee Helsingin yliopistossa säätyläistyttöjen kasvatusta 1700-luvulla käsittelevää väitöskirjaa. Hänen aihepiiriä kaunokirjallisesta näkökulmasta esittelevä esikoisromaaninsa *Holhokki* (BoD: Helsinki) julkaistiin syksyllä 2015. Teoksen suomalainen sankaritar kohtaa tyttöihin kohdistetut ristiriitaiset kasvatusvaatimukset yksilötasolla. Tapahtumat kuvaavat klassikkoteoksia julkaisseen englantilaisen kirjailijatar Jane Austenin (1775-1817) aikaa kotimaisesta näkökulmasta.

Kirjoittaja on tohtorikoulutettava Helsingin yliopistossa.

Haastetta vai harmia?

Käräjäoikeuteen yläkoululaisten kanssa

TARU JÄRVENPÄÄ

Kun toimii historian ja yhteiskuntaopin opettajana Tampereella, on vaikea keksiä tekosyitä sille, ettei tekisi vierailuja oppilaiden kanssa. Tampere tarjoaa runsaasti erilaisia museoita, joiden antia hyödyntää. Museot ovat tuttu vierailukohde, mutta entä vierailu käräjäoikeuteen yhdeksäsluokkalaisten kanssa? Olen tehnyt reilun kymmenen vuoden ajan käräjäoikeusvierailuita omien yhdeksäsluokkalaisten kanssa.

Aloittaessani Pohjois-Hervannan koulussa yläkoulun opettajana vuonna 2003, minulla oli muutaman vuoden kokemus opettajan työstä. Tuoreena opettajana olin innoissani mahdollisuuksista viedä oppilaita oppimaan luokkahuoneen ulkopuolelle. Hyvin nopeasti törmäsin kuitenkin opettajan arjen mukanaan tuomiin esteisiin. Ensinnäkin halusin viedä vierailuille kaikki ryhmät enkä vain osaa opetusryhmistäni. Vaikka opetettavia ryhmiä on useimpina vuosina ollut vain neljä, sopivan aikataulun löytäminen ei ole helppoa. Käräjäoikeudessa vierailuun tarvitaan vähintään kolme tuntia, kun kuljetaan Hervannasta Tampereen keskustaan oikeustalolle. Bussit onneksi kulkevat usein Hervannan ja keskustan välillä. Lisäksi niillä kulkeminen on ilmaista Tampereen koululaisille. Käräjäoikeusistunnot alkavat kello 9.00, ja aamuvierailu oikeuteen mahdollistaa sen, että ehdimme ruokailuun mennessä takaisin koululle.

Seuraava haaste on löytää aika, joka sopii omaan ja luokkien lukujärjestyksiin. Vierailu ei voi sekoittaa muita koulun tapahtumia. Säästäkseni kollegoita pyrin löytämään aamuja, jolloin itselläni on luokalle opetusta tai tulen myöhempään kouluun. Kun sopivat päivät ovat löytyneet kaikille luokille, varmistan muilta opettajilta, että heille vierailuni sopii.

Jos tähän saakka kaikki asiat ovat loksahaneet kohdilleen, otan yhteyttä Pirkanmaan käräjäoikeuden haastemiehiin ja tarkistan heiltä, löytyykö vierailuamuille sopivia oikeuden istuntoja. Lisäksi kannattaa tarkistaa, että samalle aamulle ei ole tulossa paljon muita vierailijoita.

Pohjois-Hervannan koulussa oppilasmäärät ovat luokissa olleet kohtuullisia. Suurimmassa opetusryhmässä minulla on ollut 24 oppilasta, mutta useimmiten opetusryhmässäni on oppilaita 15-20. Tämä on helpotus oppitunteja pidettäessä, mutta erityisen merkittävä asia retkille lähdettäessä. Jo pelkästään bussissa matkustettaessa on mukava ohjaila vain 15 yhdeksäsluokkalaista. Lisäksi Pirkanmaan käräjäoikeudessa on vain yksi oikeussali, jossa on riittävästi tilaa isolle

yleisölle. Muissa oikeussaleissa yleisöpaikkoja on enintään 20. Pienten opetusryhmien kanssa minulla on siis mahdollisuus valita mitä oikeusistuntoa menemme seuraamaan.

Vaikka ennakkojärjestelyt ovat onnistuneet ja pääsemme liikkeelle, on vielä monta haastetta ennen kuin vierailu on onnistuneesti ohi. Kaikkien oppilaiden ehtiminen koululle kello 8.00 koululle ei ole varmaa. Tähän ongelmaan ovat viime vuosina tuoneet helpotusta oppilaiden kännykät ja omat viestiryhmät. Oppilaat lähettävät mielellään muistutusviestejä kavereilleen, jolloin usein saamme myöhästelijät mukaan - vaikka sitten siltä seuraavalta pysäkiltä. Lisäksi olen varmuuden vuoksi pyrkinyt löytämään vapaaehtoisen opettajakollegan, joka voi ottaa retkeltä myöhästyneet omaan luokkaansa muiden ollessa vierailulla.

Käräjäoikeuteen saavuttuamme käymme läpi turvatarkastuksen, joka on aina ollut ja on edelleen oppilaille jännittävä tapahtuma. Annan ennakkoon oppilaille ohjeet turvatarkastuksesta ja pyydän jättämään turhat tavarat taskuista kotiin.

Oppilaiden odotukset ovat yleensä korkealla, ja jos istunto perutaan, kun asianomistaja ei olekaan saapunut paikalle, on pettymys suuri. Muutamien ryhmien kanssa olen joutunut palaamaan koululle ilman yhtään nähtyä oikeudenistuntoa. Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomarit ovat kyllä hyvin ystävällisiä ja ovat aina kertoneet oppilaille oikeuskäytännöistä, kun istunto on peruttu.

Useimmat vierailut ovat olleet onnistuneita ja oppilaat ovat käyttäytyneet poikkeuksellisen hyvin käräjäoikeusvierailuilla. Jopa haastavien ryhmien vierailut ovat menneet mukavasti. Lisäksi oppilaat ovat innokkaita keskustelemaan tapauksista vielä seuraavilla oppitunneilla. Myös muiden luokkien kanssa vertaillaan kokemuksia ja tapauksia. Syksyn päätteeksi useat oppilaat ovat pitäneet käräjäoikeusvierailua kohokohtana yhteiskuntaopin opetuksessa. Tämä palaute on saanut

minut syksy toisensa jälkeen viemään oppilaat käräjäoikeuteen vierailulle, vaikka järjestelyt vaativat paljon ennakkosuunnittelua. Suurin kiitos näistä vierailuista on se, että monet oppilaat alkavat jo kahdeksannella luokalla kysellä, että vien kai heidätkin käräjäoikeuteen vierailulle.

Tänä syksynä minulla on jälleen neljä yhdeksättä luokkaa, joista kaksi olen jo vienyt vierailulle käräjäoikeuteen. Kahden luokan kanssa yritän saada vierailut järjestymään vielä ennen joulua. Pyysin oppilaita kuvailemaan millainen käräjäoikeusvierailu oli ollut. *Sain todellisen vaikutelman siitä, millaisia juttuja siellä ratkaistaan. Käräjäoikeusvierailu oli tosi mielenkiintoinen, joten sinne voisi mennä uudestaan. Käräjäoikeusvierailu muutti oikeudessa toimimista realistisemmaksi. Käräjäoikeudessa käsitelty juttu jäi hieman vaivaamaan minua. Tykkäsin vierailusta, mutta syytettyä naista kävi oikeasti sääliksi. Käräjäoikeudessa oli hieman tylsää - olisin toivonut vakavampaa tai kiinnostavampaa käsittelyaihetta. Sain paljon paremman käsityksen käräjäoikeudesta siellä vierailemalla kuin kirjasta lukemalla.*

Kirjallisesti keräämäni palaute vahvisti sen vaikutelman, joka minulle on tullut vuosien saatossa käräjäoikeusvierailuista. Vaikka monet pitävät istuntoja tylsempinä kuin odottivat, oikeudessa vierailu kuitenkin auttaa oppilaita ymmärtämään opetetun asian. Lisäksi oppilailta karisevat monet ennakkoluulot ja -käsitykset oikeuden istunnoista. Ne eivät olekaan Suomessa jännittäviä väittelyjä kuten amerikkalaisissa lakisarjoissa. Lisäksi se, että käräjäoikeuden istuntoja saa tulla kuuntelemaan Suomessa vapaasti, avautuu monelle vasta vierailun aikana. Se tuntuukin olevan monelle nuorelle suurempi pelote kuin itse rangaistus.

Kirjoittaja on historian ja yhteiskuntaopin opettaja tampereläisessä Pohjois-Hervannan koulussa.

Tieto- ja viestintäteknikka historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa

PETRI LASSI

Työskentelen historian ja yhteiskuntaopin opettajana suurehkoissa vantaalaisissa yläkoulussa. Opetustyön ohella toimin Vantaan perusopetuksen verkkopedagogisena tukihenkilönä. Käytännössä tarjoan opettajille koulutusta ja vertaistukea tvt:n opetuksikäytössä opastuksissa, työpajoissa ja oppitunneilla.

Tvt:n opetuskäyttöön liittyy haasteita. Tietotekninen laitteisto ei kouluissa aina ole ajantasaista tai riittävää. Uusien asioiden opettelemiseen ei koulupäivän keskellä ole riittävästi aikaa. Suomenkielisen opetuskäyttöön soveltuvan materiaalin puute on ongelma historianopetuksessa. Kustantamojalla sellaisten tuottaminen ei kiinnosta, sillä sähköisen materiaalin mahdollisuuksia parhaiten hyödyntävä avoin, muokattava ja kopioitava materiaali ei ole helposti yhdistettävissä niiden ansaintalogiikkaan.

Opettaja voi nähdä edellä mainitut haasteet syyksi olla ottamatta tieto- ja viestintäteknologiaa oppitunneilleen. Kuitenkin juuri historian ja yhteiskuntaopin opettajien tulisi pyrkiä hyödyntämään uusia mahdollisuuksia. Juuri näissä aineissa tekniikka mahdollistaa monia kiinnostavia uusia tapoja käsitellä opiskeltavia sisältöjä.

Historian opetuksessa hyödynnettävä avoin materiaali olisi luontevinta toteuttaa opettajien yhteisenä projektina verkossa. Epäilemättä sen syntyminen on vain ajan kysymys.

Itselleni palkitsevinta tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytössä on ollut sen oppilaissa synnyttämä innostus. Oppilaat ovat pyytäneet, että he saisivat jäädä välitunnilla luokkaan tekemään projektiaan, "koska muuten me ei saada tätä kohtaa valmiiksi"

(animaatioprojekti) tai hätistäneet minut pois luokasta, koska "sä häiritset meidän keskittymistä" (opetusvideon kuvaukset). Näissä projekteissa vastuu aikatauluista, lopputuloksesta ja tavoitteiden saavuttamisesta on ollut etupäässä oppilailla.

Tarjolla on paljon erilaista tekniikkaa ja mahdollisuuksia opetuksen uudistamiseen. Jokaisen opettajan olisi hyvä etsiä itselleen sopivimmat ja hyödyllisimmät apuvälineet. Seuraavassa on esitelty muutamaa tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntävää opetusmenetelmää, jotka olen itse kokenut mielekkäiksi ja luonteviksi tavoiksi uudistaa opetusta.

Animaatiolla yli oppiainerajojen

Omien kokemusteni valossa draaman tuominen opetukseen on luontevinta videoprojektien kautta. Oppilaat kokevat luokan edessä esitettävät näytelmät helposti pelottaviksi tai vaivaannuttaviksi, mutta videota kuvattaessa uusintaottojen mahdollisuus vapauttaa heidät näyttelemään ilman mokaamisen pelkoa. Videoiden kuvaaminen ja leikkaaminen on digitalisaation ansiosta helppoa ja lopputuloksista saa pienellä vaivalla näyttäviä. Parin euron tablet-sovellus mahdollistaa efektejä, jotka vielä 1990-luvulla olivat vain ammattilaisten käytössä. Itse olen rakentanut luokan nurkkaan muutaman kymppin materiaaleista siirrettävän green screenin, jonka edessä voi tablet-sovelluksella "lavastaa" otoksen taustalle esimerkiksi uutisstudion tai lähettää oppilaat videon välityksellä toiselle puolelle maailmaa tai eri aikakauteen.

Historian tapahtumia käsittelevän animaation kuvaaminen on yksi kiinnostava uusi opetusmenetelmä. Teen jokaisen luo-

kan kanssa yläkoulun aikana animaation tablet-tietokoneella. Tiukkatahtisiin kursseihin animaatioprojekti on saatu mahtumaan tekemällä yhteistyötä kuvataiteen opettajan kanssa. Oppilaat ovat askarrelleet hahmonsia kuvataiteessa, käsikirjoitus ja kuvaaminen on tehty historian tunneilla. Projektissa on opittu animaation tekemistä, projektinhallintaa sekä opitun historiallisen tiedon luovaa soveltamista käsikirjoitusta tehtäessä. Suurimmat koulussamme toteutetut animaatioprojektit, esimerkiksi eepinen II maailmansota -animaatio, ovat syntyneet yli 40 oppilaan yhteistyönä.

Olemme kollegani kanssa kokeilleet myös historian ja tiedonhankinnan pelillistämistä autenttisessa ympäristössä. Yläkoulun ensimmäisellä historian kurssilla olemme vierailleet oppilasryhmien kanssa Helsingin historiallisessa keskustassa. Olemme laatineet tähän ympäristöön mobiilisuunnistuspelin, jossa oppilaat liikkuvat Senaatintorin ympäristössä ja etsivät kännyköidensä avulla tietoa historiallisista rakennuksista ja muistomerkeistä. Pelin muotoon suunniteltu kilpailullinen tiedonhankintatehtävä on motivoinut oppilaita huomattavasti tavallisia tehtäviä enemmän.

Autenttisia työtapoja ja ajankohtaisia sisältöjä

Oppilaiden kanssa työskennellessä olisi hyvä soveltaa mahdollisimman autenttisia työmenetelmiä. Tietotyö on jo siirtynyt pitkälti digitaaliseen maailmaan. Silti oppilaiden oletetaan työskentelevän pääasiassa välineillä ja menetelmillä, joita harva aikuinen enää hyväksyisi omassa työssään. Esitysten ja ryhmätöiden tekeminen tablet-tietokoneen esitysgrafiikkasovelluksella on näppärää. Mobiililaitteilla työskentely-ympäristö on vapaammin valittavissa, ja niinpä esityksen tekeminen onnistuu hyvällä säällä, vaikka koulun nurmikolla.

Yläkoulun yhteiskuntaopissa nopeasti vanhenevien oppikirjojen käyttämistä puolestaa enää tottumus ja koulun puutteellinen varustelu sekä opettajan ammattiin kuuluvasta aikapulasta johtuva mahdottomuus

uudistaa kaikkea yhdellä kertaa. Kaikki ne instituutiot, joiden toimintaa yhteiskuntaopin tunneilla opiskellaan, tuottavat suurimman osan sisällöistään verkkoon. Verkosta löytyvät eduskunta, tilastokeskus, yleisradion uutiset ja muu sisältö, poliisi, oikeuslaitos, talousjournalismia, poliitikkojen blogit, kansalaisjärjestöt ja paljon muuta.

Kaikkea ei tarvitse muuttaa kerralla. Toimiviksi havaitut opetusmenetelmät voivat olla edelleen toimivia, mutta tieto- ja viestintäteknologian opetuskäyttö tuo rinnalle paljon uusia mahdollisuuksia. Olisi vahinko olla hyödyntämättä niitä.

Onneksi asenteet tv:n opetuskäyttöä kohtaan ovat muuttuneet myönteisemmiksi. Muutamassa vuodessa opettajien taidot ja osaaminen ovat kehittyneet valtavasti. Sosiaalisessa mediassa, kouluvierailuilla ja kollegoiden kanssa keskustellessa tulee selväksi, että monet opettajat tekevät hienoa työtä uuden teknologian parissa. Jotta kehitys voisi jatkua, kunnilta ja valtiolta edellytetään rahallisia panostuksia opetukseen. Vanhoilla laitteilla ja riittämättömällä tuella toimittaessa suurin osa teknisen kehityksen mukanaan tuomista eduista ja oppimisen ilosta menetetään.

Kirjoittaja on historian ja yhteiskuntaopin opettaja Peltolan koulussa Vantaalla.

Läppärilläkin pärjää

PEKKA TÖRRÖNEN

Tablettien käyttöä opetuksessa on käsitelty Kleionkin palstoilla runsaasti. En otata tässä kantaa eri laitteiden paremmuuteen, koska kaikilla on puolensa. Tarkoitukseni on esitellä perinteisen tietokoneen mahdollisuuksia tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytössä lukiossa.

Reaalimaailma asettaa ehtoja

Useimmilla kunnilla ei ole resursseja hankkia kaikille lukiolaisille henkilökohtaista laitetta, vaan hankkiminen jää opiskelijan ja hänen kotiväkensä vastuulle. Tällöin kahden koneen, sekä tabletin että kannettavan, malli ei ole yleensä mahdollinen. Yo-kokeeseenhan eivät tabletit kelpaa.

Opetushallitus on antanut tieto- ja viestintätekniikan sekä sosiaalisen median opetuskäytön suositukset. Niissä korostuvat jatko-opinnoissa ja työelämässä tarvittavat taidot. Omassa koulussani, Erkkö-lukiossa Orimattilassa, lähtökohdat laitevalinnassa olivat edellä mainitut.

Ollessani lukuvuoden 2012–13 vt. rehtorina käynnistin tvt-strategiatyön OPH:n suositusten ja talouden reunaehtojen saneleman tilanteen mukaan. Opiskelijat ohjeistetaan hankkimaan ensisijaisesti kannettava tietokone ja sen käyttö on suunniteltu aine- tai kurssikohtaisesti hyötyohjelmien sekä tv- ja some-taitojen osaamisen näkökulmasta.

Nuoret hallitsevat hyvin laitteiden viihdekäytön, ja laitteet onkin viritetty sen mukaisiksi. Sen sijaan jopa perustekstinkäsittely tuottaa osalle ongelmia, ja taulukkolaskenta on tuntematonta jo lähes kaikille. Esitysgraafikoissa osaaminen rajoittuu Power Pointiin - niillä, joilla on koneissaan hyötyohjelmia. Osalla ykkösistä ei ole ollut koulun alkaessa koneissaan mitään ohjelmapakettia, ja teks-

tiä yritetään tuottaa esim. Windowsin Word Padilla.

Kouluissa siis riittää työtä tv-:n nostamisessa todelliseksi työkaluksi opinnoissa ja sen jälkeisessä elämässä.

Tylsät perustunnit

Tietokoneen hyödyntämisen perusta on sähköinen oppimisympäristö, esimerkiksi Moodle. Tallennan sinne kaikki kurssin materiaalit. Jokaiselle tunnille olen tehnyt rungon Libre Officen ohjelmilla, jotka jokainen opiskelija ohjeistetaan asentamaan koneelleen. Tätä runkoa tunnilla sitten täydennetään materiaalien, tiedonhaun ja keskustelujen pohjalta. Opiskelija siis rakentaa itse itselleen tunti- ja muistiinpanot valmiiseen pohjaan ja tallentaa ne koneelleen oppiaine- tai kurssikansioon.

Olen saanut palautteena toiveen, että koko kurssin opetus ei olisi tv-vetoista, vaan opettajakin kertoisi ja selittäisi asioita. Tätä pyrin toteuttamaan ja edellä kuvattu työskentelytapa antaa siihen mahdollisuuden.

Opettaja, joka ei opeta

Pekka Peura Martinlaakson lukiosta esitteli alkusyksystä yksilöllisen oppimisen mallin. Sen käytännön toteutuksessa OneDrive-sovelluksesta on suuri apu. Jokaisella opiskelijallamme on koulun puolesta Microsoft-tili, johon kuuluu sähköpostiosoite ja Office-pilvipaketti. Sähköinen oppimisympäristö soveltuu tehtävään yhtä hyvin.

Olen suunnitellut YH1:n alkuosan tämän menetelmän mukaiseksi. Opiskelijat tutkivat yksin tai kolmen hengen ryhmissä Moodlesta löytyviä tehtäviä oheismateriaaleineen. Valmiit työt he tallentavat omaan tiedostoonsa kurssin pilvikansiossa. Siellä voin seurata

kunkin edistymistä ja kommentoida tuotoksia. Kokemus osoittaa, että opiskelijoiden tuotokset ovat perinteisiä tuntitöitä huomattavasti laadukkaampia. Seuraava tämän menetelmän kohde tulee olemaan HI2.

Flipped Classroom on saman teeman muunnelma. HI4:ssa autonomian aika opiskellaan tällä tavoin. Moodle on tässäkin hyvä alusta tehtäville, materiaaleille ja nettilinkeille.

Power Pointin korvaajat

Nuorille jo perusasteelta tutuin esitysgraafika on Microsoftin Power Point. Vaihtoehtoina lukiossa voisi nostaa esiin esim. Prezin, Canvan ja ThingLinkin. Niiden avulla ryhmätyöt on helppo jakaa kaikkien nähtäville.

Canva korvaa perinteiset leikkaa-liimaa-pahvitalut. Prezin etu muihin esitysohjelmiin nähden on kokonaisnäkyminen, jossa voi havainnollistaa syy-seuraussuhteita ja riippuvuuksia. Koko asia on näkyvillä yhdellä kertaa. Yksityiskohdat on helppo zoomata katsottaviksi. Teknisenä ongelmana soveluksessa on Flash-selainlaajennuksen käyttö, joka ei välttämättä enää onnistu Internet Explorerilla ja Firefoxilla. Chrome yleensä tukee Flashia.

ThingLinkiä olen tähän saakka käyttänyt tehtävien pohjana. Dokumenttien ja videoiden upotus onnistuu helposti ja mahdollistaa alkuperäislähteiden käytön. Nettyhteyden lisäksi nämä sovellukset vaativat tilin luomisen. Koska kaikilla opiskelijoilla on sähköposti koulun puolesta, ei tilin tekemisen vaatiminen ole ongelma. Kenenkään ei tarvitse antaa henkilökohtaisia tietojaan käyttöön.

Käyriä ja pylväitä

Maantiede ja yhteiskuntaoppi tulevat olemaan aineet, joissa yo-kokeen tehtävissä vaaditaan tulevaisuudessa taitoa tehdä tilasto taulukkolaskentaohjelmaa, todennäköisesti Libre Officen Calcia, käyttäen. Matematiikan opettajien kanssa olen alustavasti keskustellut ohjauksen jakautumisesta, sillä matematiikan kurssit MB7 ja MA6 sisältävät myös tilasto-osuuden.

Jo parin vuoden ajan olen teettänyt YH2:ssa yksinkertaisen oman kaupungin budjettia kuvaavan diagrammin. Ohjelman käytön nuoret oppivat helposti, mutta prosenttilasku on suurempi ongelma. Seuraava haaste tulee olemaan toisen muuttujan lisääminen tilastoon.

Olen kokeillut tilaston tekemistä myös iPadilla. Se onnistuu yhtä hyvin, mutta hiiren käyttö ja suurempi näyttö tuovat huomattavasti lisämukavuutta työhön.

PC pelittää

IPad tarjoaa runsaasti erilaisia sovelluksia opetukseen, mutta myös perinteinen tietokone on lukiolaiselle hyvä työkalu. Hyötyohjelmilla ja -sovelluksilla varustettuna se kantaa opiskelijan läpi lukion pitkälle jatko-opintoihin. Markkinoilla olevien laitteiden monimuotoisuus tarjoaa kaikille sopivia vaihtoehtoja niin ominaisuuksien kuin hinnankin suhteen.

Kirjoittaja toimii historian ja yhteiskuntaopin opettajana ja apulaisrehtorina Erkko-lukiossa Orimattilassa.

Abiturientteja työskentelemässä läppäreillä.

Matka totalitarismin historiaan

NIINA VÄNTÄNEN

Helsinkiläisestä Kallion lukiosta on tehty syksyllä 2015 kahteen otteeseen matka Tallinnaan Kansainväliset suhteet -historiankurssin tiimoilta. Vierailun aiheeksi on valikoitunut totalitarismin historia, johon sopivia kohteita löytyy Suomenlahden eteläpuolelta.

Miehitysmuseo yhdistää yksityisen ja yleisen

Ensimmäinen kohteemme oli vanhankaupungin vieressä sijaitseva miehitysmuseo. Tämä yksityinen museo on perustettu Olga Kistler-Ritson lahjoittamin varoin ja se on aloittanut toimintansa vuonna 2003. Koulutukseltaan Kistler-Ritso oli lääkäri, joka pakeni Virossa vuonna 1944 Saksaan ja päätyi lopulta Yhdysvaltoihin. Viron uudelleen itsenäistymisen jälkeen hän päätti perheineen lahjoittaa rahaa museon perustamista varten.

Museo kertoo Viron historian kolmesta eri miehityskaudesta: ensimmäinen Neuvostoliiton miehitys 1940-1941, Saksan miehityskausi 1941-1944 ja toinen Neuvostoliiton miehitys 1944-1991. Viron kohtalo suurvaltojen taistelulenttänä avautuu näyttelyn avulla. Esillä on mm. sotilasasuja. Syntymävuosi ratkaisi toisen maailmansodan tiimelyksessä sen, mihin armeijaan nuoret miehet värvättiin. Museossa on esillä sekä esineitä että valokuvia ja niiden lisäksi myös paljon videoita materiaalia, kuten haastatteluja.

Perusnäyttelyn lisäksi esillä on myös vaihtuvia näyttelyitä, joihin meillä ei näillä matkoilla ollut aikaa perehtyä. Varasimme museosta molemmilla kerroilla opastuksen. Suomenkielinen opastus oli erinomainen ja yhdisti upealla tavalla oppaan oman perheen tarinan museon näyttelyesineistöön. Opiskelijat ahmivat joka sanan, eivätkä olisi maltta- neet lähteä ollenkaan pois.

KGB Viru-hotellissa tutustutaan salakuunteluun

Seuraavana kohteena oli Viru-hotellin ylim- mässä kerroksessa sijaitseva KGB-museo. Museo kertoo Viru-hotellin rakentamisesta ja toiminnasta vuoteen 1991 saakka. Kuten tunnettua, hotelli rakennettiin pitkälti suomalaivoimin, ja suomalaisten rakennusmiesten avulla Virossa pyrittiin luomaan suhteita län- teen.

Opiskelijoille avautuu näkymä neuvosto- todellisuuteen hotellin työntekijöiden usein absurdeilta kuulostavien tarinoiden kaut- ta. Tutuiksi tulevat mm. neuvostovirolainen keksintö ”mikrobetoni”, tuhkakuppeihin pii- lotetut salakuuntelulaitteet ja epärehellisten työntekijöiden paljastamiseksi tarkoitetut vä- ripanoksilla ladatut kukkarotkin. Tosin kaikki nämä toimintamallit herättävät hämmennys- tä nuoremmissa polvessa. Myös tässä koh- teessa suomenkieliset opastukset olivat huip- puluokkaa, huumorin siivittämiä ja samalla informatiivisia.

Patarein vankilassa pääsee vankilatunnelmaan

Päivän kolmas ja viimeinen kohde oli Patarein vankila Tallinnan Kalamajan alueella. Pata- rei rakennettiin aikoinaan merilinnoitukseksi osana tsaarinaikaista Itämeren linnoitusten verkostoa. Rakentaminen aloitettiin 1828 ja käyttöön linnoitus otettiin 1840. Historiansa aikana se on toiminut armeijan kasarmina ja lopulta myös vankilana vuodesta 1920 vuo- teen 2002. Viimeiset vangit olivat Patarein sairaalaosastolla vuoteen 2005 saakka.

Myös Patareissa olimme varanneet opas- tuksen ja oppaanamme toimi vankilan vii- meinen johtaja, Nikolai Kask, jonka hyytä-

vät tarinat vankilan menneisyydestä sekä järkyttivät että innostivat opiskelijoita. Kask kertoi meille yksityiskohtaisesti vankien arkielämästä koneiston osana, mutta myös vankilasta karanneista vangeista ja siitä, miten heidät yleensä tavoitettiin. Esimerkiksi vankilasta elokuvatyöihin lakanaköydellä karannut kaksikko saatiin kiinni, kun kaupungissa sijainneen baarin omistaja soitti vankilaan ja pyysi noutamaan ”pojat” pois.

Vankilana Patarei on historiansa aikana toiminut sekä itsenäisesti Virossa että molempien miehittäjien aikana. Enin osa vankilan vangeista on ollut tavanomaisia rikollisia, mutta mukana on ollut myös mielipidevankeja ja vainojen uhreja. Tavanomainen vankiluku on ollut reilu tuhat, mutta saksalais miehityksen aikana vankilan tiloihin sullottiin moninkertainen määrä vankeja. Saksalaiset toivat Patareihin mm. Ranskan juutalaisia odottamaan siirtoa keskitysleireille.

Viron valtio on yrittänyt tuloksetta myydä Patarein vankilaa sijoittajille muutettavaksi esimerkiksi matkailukäyttöön, mutta ostajaa ei ole löytynyt. Vankila rapistuu päivä päivältä kehnompaan kuntoon. Vierailua varten kannattaa varautua mukavilla ja tukevilla kengillä sekä taskulampulla. Kohteessa ei ole kunnan valaistusta, ja lattiat saattavat

Kallion lukion opiskelijat ja opettaja Patarein vankilan ulkosellissä.
Kuva: Elina Kanerva.

olla lasinsirujen peitossa. Paikallisen nuorison hupia on murtautua öisin vankilan alueelle pitämään juhlia.

Käytännön asioita

Opettajana suosittelen lämpimästi Tallinnaa opintomatkan kohteeksi. Kohteet ja opastukset avaavat opiskelijoille uudenlaisen näkökulman historiaan. Tänä syksynä lukionsa aloittaneet ovat syntyneet vuonna 1999, joten heillä ei ole minkäänlaisia omakohtaista kosketusta kylmän sodan historiaan. Matka Tallinnaan on lyhyt ja retki on helppo järjestää yhden päivän mittaisena ilman yöpymistä. Kustannuksetkin pysyvät varsin kohtuullisina. Laivayhtiöstä riippuen menopaluu maksaa noin 10–25 euroa. Kannattaa hyödyntää loma-aikojen ulkopuolisia tarjouksia.

Kaikki kohteet ovat kävelymatkan päässä toisistaan ja satamasta kävelee noin puolessa tunnissa Miehitysmuseoon. Miehitysmuseon sisäänpääsy on kolme euroa opiskelijalta ja syksyllä 2015 opastus maksoi 35 euroa koko ryhmältä. Opastuksen saa suomenkielisenä.

KGB-museo sijaitsee hotelli Virun tiloissa ja kävelymatka miehitysmuseosta on kymmenisen minuuttia. Ryhmähinta on 150 euroa sisältäen suomenkielisen opastuksen. Matka Virusta Patareihin kestää jälleen puolisen tuntia kävellen. Sisäänpääsy suomenkielisen opastuksen kanssa maksaa 8 euroa henkeä kohti.

Vierailut kaikkiin kohteisiin saa varattua näppärästi sähköpostitse.

Kirjoittaja on helsinkiläisen Kallion lukion historian ja yhteiskuntaopin opettaja.

Lisätietoa kohteista ja varaamisesta:

www.okupatsioon.ee

www.viru.ee/fi/hotelli-viru-ja-kgb-museo

www.patarei.org/fi

Lukiokurssin suorittaminen kirjatentillä

OSSI KOKKONEN

Lukiot voivat tarjota opiskelijoille koulu-kohtaisia kursseja. Nämä soveltavat kurssit mahdollistavat lukioiden erikoistumisen ja antavat niille liikkumatilaa oman kurssitarjottimen luomisessa.

Aluksi oli rehtorin idea

Kirkkonummella toimivan Porkkalan lukion rehtori Matti Autero kysyi minulta viime talvena, olisinko kiinnostunut kokeilemaan uudenlaista kurssien suoritustapaa. Rehtori oli saanut ajatuksen uudenlaisesta työskentelytavasta. Hän halusi kannustaa opiskelijoita lukemaan heitä kiinnostavien reaaliaineiden tietokirjoja eli ”suorittamaan kirjatenttejä”. Tämä olisi ikään kuin vilkaisu siihen, miten yliopistossa opiskellaan. Suostuin asiaa enempiä miettimättä.

Sopivan teoksen valinta

Rehtori sopi kirjatentin suorittamisesta erään historiasta kiinnostuneen toisen vuoden opiskelijan kanssa. Tämä opiskelija oli ollut minun HI3-kurssillani ja toivoi nyt, että voisi syventää tietojaan Venäjän lähihistoriasta -aihepiiri, jota kurssilla ei juuri ehditty käsitellä. Annoin opiskelijan ehdottaa tentittävää kirjaa, sillä halusin tukea hänen omaa kiinnostustaan.

Opiskelija ehdotti Masha Gessenin teosta Kasvoton mies, Vladimir Putinin nousu Venäjän valtiaaksi. Koska en tuntenut teosta, luin siitä netissä muutaman arvostelun. Paljastui, että Gessen on Pohjois-Amerikkaan emigroitunut venäläinen toimittaja. Aluksi vierastin hieman ajatusta, että kirjoittaja ei ole historiantutkija. Jo kirjan pintapuolinen selailu kuitenkin osoitti, että tutkiva journalisti oli tehnyt perusteellista työtä.

Kun teos oli valittu, oli aika sopia työta-voista ja aikataulusta. Päätimme, että kurssisuoritus koostuisi kirjallisesta ja suullisesta osiosta. Teos tulisi lukea käynnissä olleen jakson aikana ja kurssisuorituksen kirjallinen ja suullinen osuus pidettäisiin koeviikon jälkeen, seuraavan jakson aluksi.

Kurssin suorittaminen

Haastattelin opiskelijaa tätä kirjoitusta varten. Hän kertoi Kasvottoman miehen temmanneen mukaansa, niin, ettei hän ollut kirjaa lukiessa ajatellut kurssiin käytettävää työmäärää. Opiskelija oli tottunut tietokirjojen lukija, mikä luonnollisesti helpotti tiedon omaksumista. Hän kirjoitti lukiessaan muistiinpanoja, ja vastasi kirjalliseen kokeeseen näiden muistiinpanojensa avulla.

Kirjallinen osio toteutettiin sähköisesti viestien vaihdolla. Kysymykset olivat melko avoimia, sillä koin tärkeäksi suurten linjojen osaamista, en niinkään yksityiskohtien muistiin painamista. Ilmeisesti tämä oli miellyttänyt opiskelijaa, sillä palautteessaan hän kiitteli sitä, että kirjallisessa osiossa saattoi vastata esseemäisesti.

Suullisessa osuudessa keskustelimme kirjan hurjista väitteistä, vahvasta näkemyksestä ja tiedon luotettavuudesta. Minusta juuri tämä oli yksilöidyn kurssisuorittamisen vahvuus: jaettu lukukokemus toimi eräänlaisena ”akateemisena keskustelukoulutuksena”, johon lukiossa ei useinkaan ole mahdollisuutta. Ilmeisesti myös opiskelija tunsu samoin. Hän nimittäin kertoi, että oli mukava keskustella kirjasta toisen sen lukeneen ihmisen kanssa. Hän kaipasi ylipäättäen mahdollisuutta suorittaa suullisia tenttejä, koska itsensä ilmaise- mista ja keskustelutaitoa voi tarvita oikeas- sakin elämässä.

Suosittelisinko työtappaa muille?

Olin toki jossain määrin perillä Putinin henkilöhistoriasta, mutta en ollut lukenut aihepiiristä mitään sanomalehtiartikkeleita laajempaa. Niinpä tartuin Gessenin kirjaan kiinnostuneena. Teos oli sujuva ja paikoitellen suorastaan dekkarimaisen vetävä. Putinia ja hänen lähipiiriään koskevat väitteet olivat rajuja. Aihe oli karmaisevan ajankohtainen, sillä Venäjä oli miehittänyt Krimin niemimaan ja medioissa oli runsaasti myös Putinin henkilöön liittyviä spekulatioita.

Tentaattorina luin teoksen tavallista tarkemmin. Myös lukemisen tapa muuttui, sillä mietin, kuinka opiskelija teokseen suhtautuu ja mitä hän saa siitä irti. Luin lopulta teoksen ahmien, melkein yhden viikonlopun aikana. Minulla on tapana lukea tietokirjoja kynä kädessä, alleviivata ja kommentoida lukemaa marginaaliin. Tästä tavasta oli suuri apu kirjallista tenttiä suunnitellessa ja silloin kun keskustelimme teoksesta suullisessa osiossa.

Opettajalle tällainen yksilöllistetty työtapa on melko työläs, mutta samalla antoisaa. En olisi lukenut Gessenin teosta ilman koulukytköstä, mutta kun tartuin kirjaan, pidin lukemastani ja opin samalla itse pal-

jon. Oli myös mukava huomata, kuinka paljon opiskelija sai irti tietokirjan lukemisesta. Työtapa vaatii opiskelijalta suurta omatoimisuutta ja erityistä kiinnostusta historiaa kohtaan. Olen tarjonnut vastaavaa mahdollisuutta kevään viimeisillä ja syksyn ensimmäisillä kursseilla, mutta toistaiseksi kukaan ei ole tarttunut täkyyn. Haluan kuitenkin pitää asiaa esillä, sillä tietokirjallisuuden lukeminen olisi yliopisto-opintoihin valmentava taito ja mahdollisuus tarjota jotain ekstrapaa historiasta kiinnostuneille opiskelijoille. Työtappana tietokirjallisuuden suorittaminen antaa mahdollisuuden syventää peruskurssein aihepiirejä. Historiasta kiinnostunutta opiskelijaa voi ohjata lukemaan lisää häntä kiinnostavasta aihepiiristä, johon tavallisella kurssilla ei voida syventyä. Tämä sopii erityisesti sellaisiin aihepiireihin, joista on saatavana tuoreita suomenkielisiä yleisteoiksi. Tässä kannattaa kuunnella opiskelijoita, sillä heidän omasta kiinnostuksestaan valikoitunut aihepiiri tai teos tulee varmemmin luetuksi kuin opettajan määräämä.

Kirjoittaja toimii historian ja yhteiskuntaopin opettajana Porkkalan lukiossa Kirkkonummella.

EI TÄSTÄ EDEMÄS! TORJUNTAVOITTO KANNAKSELLA 1944

Tammenlehvän perinneliitto ja HYOL järjestävät yhteistyössä sotahistoriallisen retken Karjalan kannakselle 1.-3.8.2016. Retken teema on torjuntavoitto Kannaksella 1944.

Retken aikana tutustutaan vuoden 1944 keskeisiin taistelupaikkoihin Valkeasaarella, Terijoella, Kuuterselässä, Äyräpäässä ja Viipurissa. Tarkka matkaohjelma on nähtävissä osoitteessa www.hyol.fi

Retki on osallistujille maksuton. Retkeen kuuluu kaksi yötä ohjelmassa mainituissa hotelleissa, puolihoito (aamiainen ja illallinen) sekä ohjelman mukainen lounas Viipurin Pyöreässä Tornissa, Venäjän viisumi ja sen hankinta, bussikuljetukset Vihdin Liikenne Oy:n turistibussilla sekä asiantuntijaoppaan (Göran Lindgren) palvelut.

Retkelle valitaan 30 osallistujaa, joiden tulee olla HYOL ry:n jäseniä. Lähetä enintään yhden sivun mittainen hakemuksesi viimeistään 6.1.2016 sähköpostitse osoitteeseen toimisto@hyol.inet.fi. Kerro hakemuksessa itsestäsi ja siitä, miksi haluaisit osallistua matkalle. Miten voit hyödyntää sen antia opetuksessasi? Ansioluetteloita, suosituksia tai muita liitteitä ei tarvita.

Nuorten taloustietämyksen parantaminen on yhteinen vastuu

Eeva Blomqvist

Nuorilta puuttuu usein tietotaito oman talouden pyörittämiseen. Pikavipit, maksuhäiriöt sekä velkakierteet ovat lisääntyneet huolestuttavasti. Eri alojen toimijoilla on vastuu tarjota nuorille luotettavaa ja asiallista tietoa, jotta nuoret kykenevät tekemään vastuullisia taloudellisia päätöksiä. Vakuutusyhtiö Turva on halunnut tarttua omalta osaltaan haasteeseen nuorille suunnatulla JangMani.fi-sivustolla, josta nuoret saavat helposti tietoa oman talouden hoitamiseen.

Nuorille tietoa taloustaitojen pohjaksi

Talouteen liittyvien aiheiden ja asioiden ymmärtäminen on eräs tärkeimmistä jokapäiväisistä taidoista, jonka avulla osataan tehdä hyviä päätöksiä oman talouden ja elämän suhteen. Nuorten rahaongelmat alkavat usein pelkästä tietämättömyydestä ja kokemuksen puutteesta. Haasteita aiheuttaa myös se, että nuorten tulot ovat usein pienet, jolloin menot kasvavat helposti tuloja suuremmik-

si. Lisäksi suuri osa maksamisesta tapahtuu nykyään korteilla tai verkossa, joten nuoren voi olla vaikea hahmottaa, kuinka paljon rahaa oikeasti kuluu. Taloustaitoja voi kuitenkin harjoitella aivan kuin mitä tahansa muutakin taitoa. Taitojen harjoittelu vaatii vain hieman viitseliäisyyttä ja tietoa tehdä hyviä valintoja.

Taloustaitojen opetteleminen pitäisi aloittaa jo varhaisessa vaiheessa, sillä nuoret omaksuvat suhtautumisensa rahan ja omaisuuden kavereilta, vanhemmilta ja ympäröivästä maailmasta. Sekä vanhempien että koulun on tärkeää antaa sellaisia toimintamalleja, joiden avulla lapsi oppii tekemään hyviä ja vastuullisia valintoja itsenäistytessään ja perustaessaan oman taloutensa. Koulun ja opettajien merkitystä talouskasvatuksessa korostaa se, että joillekin lapsille koulu on ainoa paikka, josta lapsi voi omaksua hyvää mallia rahan käyttöön ja hallittuun kuluttamiseen.

Erilaisten tutkimusten (mm. TOKATA-hankkeen) perusteella on havaittu parantamisen varaa sekä nuorten taloudellisen osaamisen opetuksessa että asiaa edistävässä materiaaleissa. Vastatakseen tähän tarpeeseen Turva on toteuttanut nuorille suunnatun JangMani.fi-nettisivuston, joka kehitettiin yhteiskunta- ja yritys vastuullisena kampanjana.

JangMani.fi-sivustolla kerrotaan taloudenpitoon liittyvistä asioista nuorille nuorten kielellä. Sivusto luotiin yhteistyössä Demolan (demola.fi) kanssa: korkea-

JangMani.fi -sivustolta nuori löytää helposti tietoa omaan talouteen liittyvistä asioista.

kouluopiskelijoista koostuva tiimi suunnitteli sivuston pohjan projektityönä kevään 2013 aikana. Lisäksi sisällöntuotantoon ovat osallistuneet Turvassa työskennelleet kesätyöntekijät ja työharjoittelijat.

JangMani.fi – tietoa helposti

”Ei ne suuret tulot, vaan pienet menot” ja ”pienistä puroista kasvaa suuri joki” ovat kuluineita sanontoja, mutta pitävät hyvin paikkansa taloudenpidossa. Oman talouden hallinta on loppujen lopuksi aika yksinkertaista, kunhan nuori on saanut riittävästi tietoa ja hyvän toimintamallin ympäröiviltä aikuisilta. Onnistunut taloudenhoito lähtee yksinkertaisista arjen valinnoista – tätä sanomaa pyritään korostamaan JangMani.fi-sivustolla.

Sivusto tarjoaa selkeää ja hyödyllistä tietoa vastuullisten päätösten tueksi. JangMa-

ni.fi valottaa nuorille muun muassa rahojen hallintaa, säästämistä, lainaamista ja erilaisia maksumuotoja. Sivustolta saa myös vastauksia eri elämäntilanteiden - kuten omilleen muuttamisen, opiskelun aloittamisen ja työelämään siirtymisen - mukanaan tuomiin taloudellisiin kysymyksiin. Sivustolla pyritään julkaisemaan uusia ja ajankohtaisia juttuja mahdollisimman usein.

JangMani löytyy myös nuorten paljon käyttämästä sosiaalisesta mediasta. Facebookissa JangManin sivut ovat osoitteessa facebook.com/jangmani ja Instagramista JangMani löytyy tunnisteella jangmani. JangManin sosiaalisen median kanavista nuoret saavat ajankohtaisia ja käytännöllisiä vinkkejä omaan talouteensa.

Kirjoittaja työskentelee Vakuutusyhtiö Turvassa ja ylläpitää JangMani.fi-sivustoa.

Educa

Opetusalan valtakunnallinen koulutustapahtuma

29.–30.1.2016

Messukeskus Helsinki

educamessut.fi

Tieto tarttuu!

Tätä tapahtumaa ei kannata jättää väliin – merkitse päivämäärät kalenteriisi jo nyt!

Teemana: OPETTAJA 2.0 – PÄIVITETTY VERSIO

- Digitaalisuus valtaa Suomen – sähköä välineissä, ylioppilaskirjoituksissa ja ympäristöissä
- ”Hengailua” somessa
- Ilo työskennellä hyvinvoivassa yhteisössä
- Monikulttuurisuus – mahdollisuus ja haaste

Educun laadukas ohjelma sopii hyvin VESO-koulutuspäiväksi!

Mediakumppani:
opettaja

Pärjäisivätkö suomalaisoppilaat taloustaitoineen maailmalla?

JUSSI KARHUNEN

Suomalaiset ovat vuosituhaten alusta saakka loistaneet maailmalla oppimistuloksia mittaavien PISA-tutkimusten kärjessä. Osaamista on testattu aina kolmivuosin luetun ymmärtämisen, luonnontieteiden ja matemaattisten aineiden osalta. Edellisessä PISA-tutkimuksessa vuonna 2012 mitattiin ensimmäistä kertaa myös taloudellista lukutaitoa. Tutkimusta ei toteutettu kaikille PISA-maille, ainoastaan siihen ilmoittautuneille.

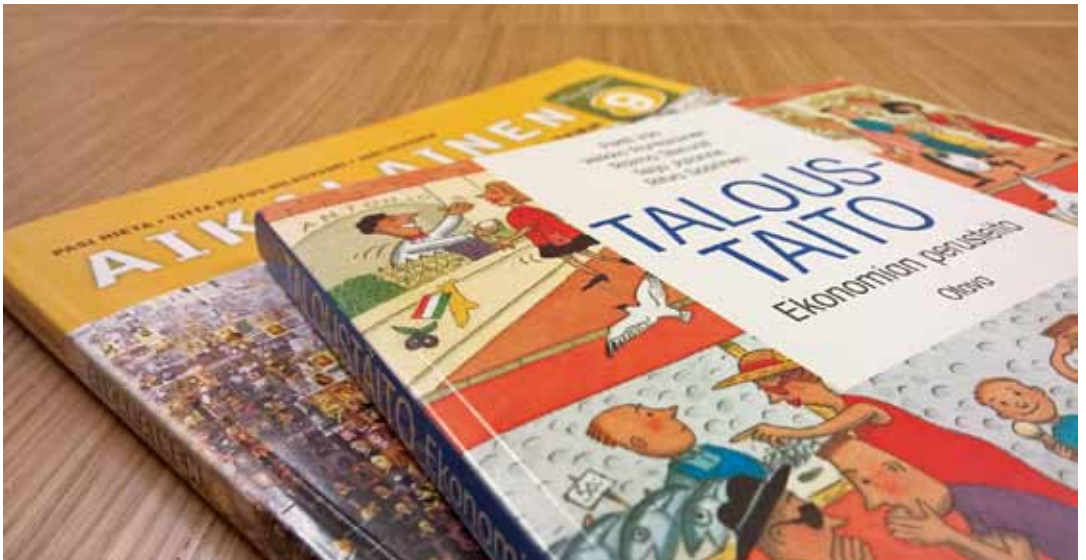
Kaikkiaan ensimmäisen talouselukutaidon testikerran suosio ei ollut suuri, sillä vain 18 maata kaikkiaan noin 70:stä otti siihen osaa. Naapurimaistamme ainoastaan Viro ja Venäjä olivat mukana - Viro oli tuloksissa jopa kolmen kärjessä Shanghai ja Flanderin eli flaaminkielisen Belgian jälkeen.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että hyvästä tai huonosta menestyksestä matematiikassa ja tavallisessa lukutaidossa ei voinut suoraan vetää yhtäläisyysmerkkejä talouselukutaitoon.

Tutkimuksesta löytyi esimerkkejä maista, joissa talouselukutaito oli parempaa kuin mitä matematiikan ja tavallisen lukutaidon tulosten perusteella saattoi päätellä. Tällaisia maita olivat esimerkiksi Australia, Viro ja Tsekki. Toisaalta jotkut maat pärjäsivät huonommin kuin muiden koetulosten perusteella odottaa saattoi: tähän kerhoon kuuluivat Ranska, Italia ja Slovenia.

Suomi ei ollut oppilaidensa taloudellista lukutaitoa testanneiden maiden joukossa. Tämä on sääli, sillä tieto nuortemme peruskoulun aikana oppimasta talousosaamisesta olisi ensiarvoisen tärkeää. Tulosten myötä omaa talousopetustamme voitaisiin tarkastella kriittisesti ja muihin maihin vertaillen. Samalla paine talouskasvatuksen lisäämiseen kasvaisi, sillä sitä opetetaan mitä mitataan.

Miksi OECD-maiden hallinnoima PISA-tutkimus päätti ottaa testiin mukaan talouselukutaitokokeen? OECD:n mukaan finanssimaail-

man asiakkailleen tarjoamat tuotteet käyvät jatkuvasti vaikeaselkoisemmiksi. Nykypäivän lapset tekevät elämässään todennäköisesti enemmän talouteen liittyviä päätöksiä kuin vanhempansa.

15 ikävuoteen tullessa monella on jo kokemusta finanssituotteiden käyttämisestä: on pankkitilit, mopovakuutus, maksukortteja ja kokemusta verkko-ostosten tekemisestä. Älypuhelimet toimivat niin ikään pääsylippuna finanssipalvelujen ostoon. Kulutusta arvossaan pitävässä yhteiskunnassa velkaantumisen käy salakavalasti, kun ostamaan ei tarvitse lähteä kotisohvaa kauemmas.

Oli suomalaisnuorten talousosaamisen taso muihin maihin nähden mitä tahansa, on selvää, että taloustaitojen opetusta tarvitaan kaikilla koulutusasteilla. Tukea tähän voi hakea vaikka Kelan opintolainaa koskevista tilastoista - opintolainaa kun on monelle se elämän ensimmäinen laina, joka myös lankeaa ensimmäisenä maksettavaksi. Viime vuonna opintolainaa oli noin 330 000 suomalaisella. Tilastoista näkyy, minkä verran Kela on maksanut pankeille opiskelijoiden ottamia opintolainoja takaisin valtion takausvastuun perusteella.

Viime vuonna valtio maksoi pankeille hoitamattomia opintolainoja ja niiden korkoja peräti 17,2 miljoonaa euroa. Karkeasti ottaen valtio voisi säästää tämän verran, mikäli lainanottajat huolehtisivat opintolainoistaan. Lainaa ei ole luonteeltaan tuki, vaan se on maksettava aina takaisin. Valtion kädenojennus opiskelijoille tulee siitä, että lainansaanti on takauksen myötä helppoa. Eniten vaikeuksia lainanmaksussa oli ammattikouluissa opintolainaa ottaneilla, toiseksi eniten ammattikorkeakoululaisilla ja sitten yliopisto-opiskelijoilla. Lukiolaisilla opintolainoja ei juuri ole.

Toinen tarina ovat koko Suomen maksuhäiriömerkinnät. Asiakastiedon tilastojen mukaan syys-lokakuun vaihteessa rikottiin maksuhäiriöisten ihmisten lukumääräennätys. Nyt maksuhäiriöitä on yli 370 000 suomalaisella. Vuoden 1997 huippuvuoden

jälkeen määrät olivat hetken maltillisempia, mutta lähtivät uudestaan nousuun 2000-luvun puolivälissä saavuttaen nykyisen ennätyksensä. 25-34-vuotiaista jo 13 prosentilla on maksuhäiriömerkintä.

Zaldo tarttuu härkää sarvista

Finanssiala on omalta osaltaan yrittänyt tarttua härkää sarvista. Ala on tuottanut yläkoulun talousopetuksen tukemiseen Zaldonimisen verkko-oppimisympäristön. Siinä tutustutaan käytännön esimerkkien avulla jokapäiväisten talousasioiden hoitoon. Zaldoon liittyy vuosittainen ysiluokille suunnattu kilpailu, jossa kisataan portaalissa opittujen asioiden hallinnasta muita Suomen ysiluokkia vastaan. Viimevuotisen kilpailun voitto meni Loimaan koulun 9B-luokalle. Luokan historian ja yhteiskuntaopin opettaja Hannu Hirvosen mukaan nuorilla oli eniten vaikeuksia vakuutuksia koskevista asioista. Pelkkään velkaantumiseen ja sen estämiseen ei siis voi opetustyössä kiinnittää huomiota, vaan on ajateltava laajasti koko talousasioiden hoitoa verojenmaksusta lähtien.

Paitsi että talousosaamisen opetusta olisi vara kohentaa kouluissa, olisi myös opettajien omasta taloustaitojen osaamisesta pidettävä huolta. Tähän asiaan on kiinnittänyt huomiota taloudenhallinnan neuvottelukunta, joka toimii työ- ja elinkeinoministeriön alaisena ja kokoaa yhteen viranomaisia sekä muita toimijoita. Sen yhtenä tavoitteena on ehkäistä ennalta kuluttajien ylivelkaantumista. Historian ja yhteiskuntaopin opettajat saavat koulutuksensa yhteydessä oppia talousasioista, mutta luokanopettajien kohdalla tilanne on toinen. Kaikille tulisi taata mahdollisuus saada aiheesta täydennyskoulutusta.

Oman talouden hallinnan opetus on tie osaavaan suomalaiseen veronmaksajaan. Ei pöllömpi tavoite, vai mitä? Sen tavoitteen saavuttamisessa teillä on ratkaiseva rooli.

Kirjoittaja työskentelee Finanssialan Keskusliiton verkkotoimittajana.

Sivusto kansakunnan itsenäistymisestä avattu

MARTTI HÄIKIÖ

Mitä vastaat, kun Brysselissä kysytään, ketkä olivat Suomen itsenäistymisen merkkihenkilöt? Tai kun ranskalainen ystäväsi pyytää sinua kertomaan itsenäistymisen tärkeimmät vaiheet? Entä kun venäläiset kysyvät, miten Suomessa nykyään suhtaudutaan vuoden 1917 vallankumouksiin?

Kysymykset voi koota yhteen: Mitä jokaisen suomalaisen olisi hyvä tietää Suomen itsenäistymisestä? Asia on mitä ajankohtaisin, kun valmistaudutaan viettämään valtiollisen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlia. Vastauksia ei tarvita vain kouluissa.

Kysymyksiin pyrkii vastaamaan internet-sivusto *Svinhufvud - Suomen itsenäisyyden tekijät ja vaiheet*. Sen ensimmäinen vaihe avattiin 8.10.2015 ja sivustoa täydennetään joulukuun alussa, ensi huhtikuussa ja vielä syksyllä ja varmaan senkin jälkeen. Sivuston tuottaa Helsingin Suomalainen Klubi. Tekninen toteutus on digitalisoitumiseen erikoistuvan Edita Publishing Oy:n vastuulla. Sivuston sisällöstä vastaa professori Martti Häikiö apunaan filosofian tohtori Jouko Kokkonen.

Sivusto on tarkoitettu suurelle suomalaiselle yleisölle, mutta erityisesti on ajateltu kouluja ja oppilaitoksia. Internetissä on huikea määrä informaatiota, jonka laatu on hyvin vaihteleva. Nyt avattu sivusto pyrkii erottumaan luotettavuudella, lähdekritiikillä ja uusimman tutkimuksen huomioon ottamisella. Sivusto ei pyri erottumaan nokkeluudella tai vauhdikkuudella, vaan tarkkuudella.

Suomi viettää valtiollisen itsenäistymisen 100-vuotispäivää 6.12.2017. Sivuston fokus on paljon tuota päivää ja vuotta laajempi. Se koostuu viidestä moduulista: 1863-1916 kansakunnan rakentaminen, 1917 itsenäistyminen, 1918 kapina, kuningas, kansanval-

ta, 1919-1920 toipuminen, tasavalta, Tarton rauha ja 1921-2020 itsenäisyyden sata vuotta. Sivustolla on yksityiskohtainen, jopa tunti tunnilta etenevä kronologia sekä koko ajan laajeneva henkilögalleria. Tarkastelukulman laveutta kuvaavat aihepiirejä kokoavat suodattimet: arki, politiikka, sodat, talous, lehdistö, sivistys ja urheilu. Sivustolla on myös vapaa sanahaku. Sivustolla seurataan aluksi kuukausittain ja vuonna 2017 tiheämminkin sadan vuoden takaisia *Uuden Suomettaren* ja *Työmiehen* sivuja. Samoin sivustolle ovat tulossa linkit juuri digitoituihin eduskunnan pöytäkirjoihin vuosilta 1917-1918.

Suomen itsenäistymisen edellytyksiä olivat kansakunnan oma kehitys ja suomalaisten itsenäisyystahto, mutta myös eurooppalaiset mullistukset. Maailmansota, Venäjän ja muiden imperiumien luhistuminen, nationalismi ja sosialistiset vallankumoukset muodostavat tapahtumien kansainvälisen taustan, joita sivustolla kuvataan.

Mitä opettaja voi saada

Mikä on senaatin 4.12.1917 eduskunnalle antaman itsenäisyysjulistuksen tai sosialistien pitkin syksyä esittämän Me vaadimme -ohjelman alkuperäisdokumentti? Entä millainen oli ensimmäinen itsenäisen Suomen lippu? Opetusta ajatellen sivustolle tulee runsaasti huolella valittuja olennaisia alkuperäisdokumentteja ja kuvia, joiden yhteyteen tulee lähdekriittinen kuvaus niistä. Nettiympäristö sallii tekstien ja kuvien suurentamisen lähempää tekstikriittistä ja kontekstuaalista analyysiä varten.

Toinen opetusta palveleva näkökulma on paikallisuus. Sivustolle tulee artikkeleita

Punainen leijonalippu liehui noin 20 minuuttia Senaatintalon lipputangossa Nikolai Bobrikovin murhapäivänä 17.6.1904. (Emil Rundman / Museovirasto).

keskeisistä kaupungeista ja tapahtumapaikoista helpottamaan paikallisen näkökulman rakentamista. On tärkeää voida kuvata itsenäisyysvaihetta oman koulun tai oppilaitoksen omasta ympäristöstä lähtien. Esimerkiksi käy Venäjän vaikutuksen näkyminen kuten varuskunnat ja sotatarviketilaukset sekä venäjän kielen opettaminen eri puolilla Suomea ja sen tutkiminen, miten nämä muuttuivat itsenäistymisen seurauksena.

Kolmas opetusta auttamaan ajateltu kokonaisuus on etusivulla oleva osio Uusia kirjoja ja linkkejä. Siinä seurataan kotimaista ja kansainvälistä uusinta tutkimusta ja nostetaan esiin parhaita aihepiiriin liittyviä nettisivustoja ja näyttelyitä, seminaareja ja tapahtumia.

Neljäntenä apuvälineenä voi pitää sivuston artikkeleita historiapolitiikasta eli keskeisten käännekohtien ja henkilöiden merkityksen tulkinnoista. Tällaisia ovat esimerkiksi kapinaan johtaneen kehityksen syyt, jotka heijastuvat kevään 1918 tapahtumien eri nimityksissä, ja suuren mittaluokan kysymys

siitä, itsenäistyikö Suomi enemmän oman itsenäisyystahtonsa ansiosta vai suurpolitiikan eli Venäjän luhistumisen seurauksena.

Monia kirjoja julkaisseina olemme Jouko Kokkosen kanssa innostuneita nettimaailman tarjoamista mahdollisuuksista. Sivuston ei tarvitse olla kirjan tapaan ehjä ja symmetrinen kokonaisuus, vaan siihen voi sisältyä hyvinkin laajoja kokonaisuuksia kuten kuvagallerioita joistakin yksityiskohdista. Henkilöitä voi olla paljon enemmän eri laajuisesti esiteltyinä. Oheisaineistoja kuten alkuperäisdokumentteja, karttoja ja kuvia voi olla huomattavasti kirjaa laajemmin. Haasteena on säilyttää selkeä kokonaiskuva runsauden keskellä.

Kirjoittaja on professori, Historian Ystävien Liiton varapuheenjohtaja ja Suomi100-hallituksen jäsen.

www.itsenäisyys100.fi

YouTubessa on traileri, jossa räppäri Paleface kysyy ja sivuston tekijät vastaavat: <https://www.youtube.com/watch?v=oP5-vN3r6fs>

Nuorten ideat ja osaaminen näkyväksi

TIINA RYTKÖLÄ

Työelämätaidot ja yrittäjyys on yksi seitsemästä laaja-alaisen osaamisen tavoitteista, jotka löytyvät uudistuneen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta teema säilyi opetussuunnitelmassa, mutta samalla myös tarkentui. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteita on täsmennetty vuosiluokkakokonaisuuksittain ja oppiainekuvauksissa. Henki on yrittäjyysmyönteinen, millä tässä tarkoitan nimenomaan niitä positiivisia elementtejä, joita yrittäjyyskasvatus on tuonut pedagogiseen ajatteluun ja yhteistyömahdollisuuksien kehittämiseen työelämän sekä ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Oppijälhtöisyys korostuu, yritteliäät toimintatavat

tunnistetaan ja tunnustetaan ja verkostoista voi ammentaa erilaista asiantuntijuutta opetuksensa tueksi. Työelämä tietoutta ja -taitoutta kannustetaan hankkimaan yhteistyössä elinkeinoelämän ja muiden sidosryhmien kanssa, vaikkapa vapaaehtoistyössä ja harrastetoiminnassa.

Opettajat varmasti tunnistavat toimivansa opetussuunnitelman hengessä yritteliäästi: ottavat hallittuja riskejä, toimivat joustavasti ja luovasti, muuttavat suunnitelmia tilanteiden mukaan sekä joutuvat kohtaamaan pettymyksiä ja epäonnistumisia. Mutta miten on oppilaiden ja opiskelijoiden laita, osaavatko he toimia yritteliäästi? Entä miten opettajat voivat kasvattaa yritteliäisyyteen – varsinkin

Yritys Hyvä 2015 -kilpailussa palkitut Espoon Vanttilan koulun 9. luokan oppilaat Leila Gharhour, Elli Lehto, Taru Ojanen, Aino Palander, Hanna Petäjä ja Henna Relander. Voittajatyö oli Päiväkodin teemapäivä.
 Kuva: Julius Konttinen.

niissä tilanteissa, joissa nuoren oma koulun ulkopuolinen elämä ei tätä tue? Kysymykset ovat ajankohtaisia. Yhteiskunta ja etenkin työelämän rakenteet ovat muuttuneet ja muuttuvat - lapsia ja nuoria tulisi valmentaa ymmärtämään ja hallitsemaan muutosta omassa tulevaisuudessaan.

Yhteiskuntaoppi oppiaineena voi antaa loistavat eväät tulevaisuuteen. Onneksi tämä on ymmärretty myös uusissa opetussuunnitelmien perusteissa niin sisältönä kuin opetusresurssina. Tärkeää on, että yhteiskunnallisen ajattelun kehittymistä sekä valmiuksia ja halua toimia yhteiskunnassa tuetaan jo alakoulun puolella ja että herännyt into säilyisi yläkoulussa, lukiossa ja opintojen jälkeenkkin. Opetukseen tulisi tarjota innostavia pedagogisesti laadukkaita malleja, jotka kannustavat ajattelemaan, kokeilemaan ja tekemään ja jotka antavat mahdollisuuden jokaisen omien vahvuuksien hyödyntämiseen.

Kilpailusta ideaa opetussuunnitelmatyöhön

Kehittämiskeskus Opinkirjon opetuksen asiantuntijoille syksyllä 2014 tekemän selvityksen mukaan opettajat kaipaavat koulutusta uusien opetussuunnitelmien käyttöönotossa oman oppiaineensa lisäksi erityisesti laaja-alaisten osaamisalueiden hallintaan, eheyttävien oppimiskokonaisuuksien toteuttamiseen ja ilmiöpohjaiseen opettamiseen liittyen. Selvityksen perusteella voidaan ajatella, että näihin sopivat pedagogiset työkalut ovat tervetulleita. Yritys Hyvä -kilpailu pyrkii omalta osaltaan antamaan ideoita uuden perusopetuksen ja myös lukio-opetuksen opetussuunnitelman toteuttamiseen.

Yritys Hyvä -kilpailua uudistettiin syksyllä. Kilpailu laajentui koko perusasteelle, ja kaikki toisen asteen opiskelijat muodostavat nyt yhden sarjan. 7.–9.-luokkalaiset kilpailevat samassa sarjassa. Opettajilla on mahdollisuus toteuttaa kilpailua aiempaa laajemmin eri oppiaineissa ja oppiaineiden yhteistyönä. Ideoita yhteistyöhön on lisätty. Kilpailun pai-

netusta aineistosta luovuttiin, taustamateriaali on saatavilla vain sähköisenä.

Uudistuksen myötä kilpailun sisällöt muuttuivat. Kirjoittamisen muodot laajenivat ja uudistuneissa tehtävissä yksinkin voi toteuttaa tekstiä laajemmin kilpailukokonaisuuden. Teknologiaa voi hyödyntää kilpailutoiden toteuttamisessa ja esittämistavassa. Blogit ja vlogit ovat tervetulleita, työ voidaan tallentaa vaikkapa dokumentiksi. Vaikuttaminen, vapaaehtoistyö, lähialueen ajankohtaiset yhteiskunnalliset ilmiöt, työelämäyhteistyö ja yrittäjyys elinkeinona ovat kilpailun teemoja, joita on helppo yhdistää yhteiskuntaopin opetukseen. Kilpailun pedagoginen ajatus on laittaa oppilaat ja opiskelijat itse ideoimaan ja tekemään, laajemmissa töissä myös raportoimaan tuotoksistaan. Jokaisella on sellaista osaamista, jota kilpailussa voi hyödyntää. Opettaja pysyy taustalla.

Lapset ja nuoret ovat kilpailussa aiemminkin saaneet melko vapaasti määritellä, mitä kaikkea yrittäminen heille on tai voisi olla ja millaisia muotoja se voi saada. Aiemmin kilpailukausina omaehtoinen yrittäminen esimerkiksi vapaaehtoistoiminnassa on korostunut. Yrittäjyys on näyttäytynyt myös valtavirrasta poikkeavana ja yllättävinä oivalluksina. Pari vuotta sitten tyttökolmikön ”Runo lahjaksi” -projektissa haluttiin piristää lähiyhteisöä kuppikakuilla ja runoilla. Oman herkun saivat niin koulun opettajat, lähikaupan yrittäjä kuin seurakuntapastorikin. Yhteiskunnallista yrittäjyyttä tulkittiin omaperäisellä tavalla. Edelleen omaehtoisuuteen kannustetaan. Oman äänen ja mielipiteen esittämiseen rohkaistaan, samalla oppilaat ja opiskelijat voivat omalla panoksellaan tuoda yrittäjyyskasvatukseenkin uusia näkökulmia ja toimintamalleja.

Yritys Hyvä -kilpailusta enemmän osoitteessa www.yrityshyva.opinkirjo.fi

Kirjoittaja on historian ja yhteiskuntaopin opettaja, joka työskentelee Kehittämiskeskus Opinkirjossa erityisasiantuntijana.

Lisää kulttuuriperintöä kouluihin

Työkaluna kulttuurikasvatussuunnitelmat

JUTTA SETÄLÄ

Perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelma tarjoaa hienon mahdollisuuden vahvistaa kulttuuriperinnön ja paikallishistorian asemaa koulujen kulttuurikasvatuksessa. Historianopettajien kannattaa olla aktiivisesti mukana suunnitelmien laadinnassa.

Kunnissa työstetään parhaillaan intensiivisesti uusia opetussuunnitelmia, jotka otetaan käyttöön syksyllä 2016. Monessa kunnassa on samanaikaisesti työn alla myös kulttuurikasvatussuunnitelma, joka on työkalu kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatukseen toteuttamiseen osana opetusta. Se vastaa moniin uuden opetussuunnitelman tavoitteisiin esimerkiksi laaja-alaisesta osaami-

Kulttuuriperintökasvatuksen seuran toimisto sijaitsee Ritarihuoneella Helsingissä. Kuvassa erityisasiantuntija Ira Vihreälehto.

sesta, monimuotoisista oppimisympäristöistä ja monialaisista oppimiskokonaisuuksista. Tämän vuoksi monessa kunnassa kulttuurikasvatussuunnitelma rakennetaan osana uutta opetussuunnitelmaa.

– Kokonaisuudessaan näitä suunnitelmia on noin 50 kunnassa ja määrä kasvaa jatkuvasti, erityisasiantuntija Ira Vihreälehto Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seurasta kertoo. Vihreälehto toimii hankepäällikkönä Kulttuurivoltti-hankkeessa, joka tukee kuntia kulttuurikasvatussuunnitelmien laadinnassa.

Paikallinen kulttuuri ja kulttuuriperintö esiin

Toimiva kulttuurikasvatussuunnitelma takaa kaikille lapsille ja nuorille tasa-arvoisen mahdollisuuden kokea ja osallistua monipuolisesti paikalliseen kulttuuriin, sillä osana opetusta tapahtuva kulttuurikasvatusta tavoittaa tasapuolisesti koko ikäluokan. Suunnitelmassa voidaan määrittää esimerkiksi, että kaikki kunnan kolmasluokkalaiset vierailevat vuosittain kotiseutumuseossa ja viidesluokkalaiset tutustuvat kunnan merkittävien rakennusten arkkitehtuuriin ja historiaan.

Suunnitelma pohjaa kunnan omaan kulttuuriperintöön ja tuo esiin paikallisia erityispiirteitä. Siksi se tarjoaa hyvän mahdollisuuden vahvistaa kulttuuriperinnön ja paikallishistorian asemaa koulujen kulttuurikasvatuksessa. – Historianopettajilla on nyt oiva tilaisuus vaikuttaa kunnassa tehtävään kulttuurikasvatukseen ja siihen, kuinka esimerkiksi kulttuuriperintö ja paikallishistoria ovat siinä mukana, Vihreälehto, itsekkin taustaltaan historian ja yhteiskuntaopin opettaja, kertoo.

Vihreälehto kannustaa kokoamaan kulttuurikasvatussuunnitelman yhteistyössä eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Mukaan tarvitaan kunnan kulttuuri- kuin opetustoimen edustajia kuten myös esimerkiksi museoiden ja muiden kulttuuri- ja taidelaitosten sekä esimerkiksi kotiseutuyhdistysten edustajia. Aiheesta innostuneiden historian- ja yhteiskuntaopinopettajien asiantuntemus on tervetullut lisä. - Siitä on hyötyä, kun suunnitellaan historia- tai perinneohteita myös alakoulun oppilaille, Vihreälehto muistuttaa. Laaja yhteistyö varmistaa sen, että kunnan lapset ja nuoret pääsevät tekemään ja kokemaan kulttuuria monipuolisesti.

Kulttuuri tukee historian opetusta

Kulttuurikasvatussuunnitelma koskee kaikkea opetusta, ei vain taide- ja taitoaineita. Historian tunnilla voidaan esimerkiksi haastattamalla tutustua oman koulun tai lähi-alueen historiaan tai perinteisiin ja kuvata haastattelut videolle. Oppilaat voivat laatia oman kunnan historiasta valokuvanäyttelyn tai suunnitella tietyn alueen historiasta kävelyreitit. Kulttuurin ja taiteen keinoin voi nivoa yhteen eri oppiaineita ja muodostaa monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Historia ja kotitalous yhdistyvät kiinnostavalla tavalla, kun oppilaat suunnittelevat alueen ruokaperinnettä esittelevän ruokaviikon tai blogin.

Kun lapset ja nuoret pääsevät tutustumaan omaan lähiympäristöönsä ja sen historiaan, heidän paikallisidentiteettinsä vahvistuu. Tämä vaikuttaa positiivisesti myös osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemukseen ja vastuuntuntoon nuoren omasta ympäristöstä. Kotiseudun perinteiden ja historian tuntemus ovat tärkeitä myös muualta Suomeen muuttaneille lapsille ja nuorille. - Kun he tuntevat olevansa osa paikallista yhteisöä, se vahvistaa heidän osallistumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan laajemminkin,

Vihreälehto painottaa. Tutkimusten mukaan ne lapset, jotka positiivisesti samaistuvat sekä omaan kulttuuriinsa että suomalaiseen kulttuuriin, arvostavat näitä molempia ja ovat niistä ylpeitä. Kulttuuristen taitojen kehittyminen edesauttaa ymmärrystä erilaisia kulttuureja kohtaan ja sopeutumista elämään monikulttuurisessa Suomessa ja globaalissa maailmassa.

Kulttuurivoltti vie kulttuuria kouluihin

Kulttuurivoltti-hankkeen tarkoituksena on tukea kuntia kulttuurikasvatussuunnitelmien laadinnassa. Hankkeen toteuttavat Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ja Lastenkulttuurikeskusten verkosto. Pääyhteistyökumppaneita ovat Kuntaliitto, Opetushallitus ja Taiteen edistämiskeskus. Hankkeen tuottama verkkopalvelu kulttuurikasvatussuunnitelma.fi avautuu vuoden lopussa ja on vapaasti kaikkien suunnitelmien laatimisesta kiinnostuneiden hyödynnettävissä. Vuonna 2016 Kulttuurivoltti jalkautuu tukemaan kuntia omien suunnitelmien laadinnassa. Käytännönläheisiä kulttuuria kouluun -työpajoja järjestetään noin 15 paikkakunnalla eri puolilla Suomea.

Kirjoittaja työskentelee koordinaattorina Kulttuurivoltti-hankkeessa Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seurassa.

www.kulttuuriperintokasvatus.fi.

Seuraa meitä myös Facebookissa ja Twitterissä!

Euroclio yhdistää opettajia

RIITTA MIKKOLA

Historianopettajilla on mahdollisuus, jota ei tietääkseni ole muilla aineenopettajilla: meillä on eurooppalainen liitto, Euroclio, joka kokoaa Euroopan historianopettajat yhteen. Euroclio on perustettu vuonna 1992, ja aluksi sen tarkoitus oli tukea Itä-Euroopan maiden demokratisoituskehitystä. Yli 20 vuoden aikana järjestö on laajentunut koko Eurooppaan ja vähän sen ulkopuolellekin. Opettajien lisäksi mukaan on tullut historiantutkijoita ja muita alan kansalaisjärjestöjä.

Eurocliolla on ylevät tavoitteet: se tukee vastuullisen ja innovatiivisen historian, yhteiskuntaopin ja kulttuuriperinnön opetusta tuomalla esille kriittistä ajattelua, moniperspektiivisyyttä, toisten kunnioitusta

käsitellen samalla sensitiivisiä aiheita. Käytännössä liitto järjestää korkeatasoista koulutusta, tekee opetusmateriaalia ja ennen kaikkea tuo yhteen eurooppalaisia historian ja yhteiskuntaopin opettajia idästä ja lännestä, etelästä ja pohjoisesta. Viime vuosina yhteistyötä on tehty myös Välimeren eteläpuolisten maiden kanssa ja seminaareissa on ollut vierailijoita USA:sta ja Kaukoidästä.

Tänä vuonna Köpiksessä, ensi vuonna Belfastissa

Suomalaiset opettajat ovat osallistuneet ensiten Euroclion vuosiseminaariin, joka järjestetään aina keväällä. Vuonna 2016 seminaari

”History that connects” -projektin osallistujia tauolla Ohrid-järven rannalla Makedoniassa.

on Belfastissa, ja aiheena on "Reimagining Remembrance. Dealing with the Legacy of a Violent Past in History and Heritage Education". Seminaarissa on täysipainoinen ohjelma, joka sisältää luentoja, työpajoja, kouluvierailun ja tutustumista mielenkiintoisiin kohteisiin. Vaikka ohjelma on erittäin korkeatasoinen, oman kokemukseni mukaan seminaareissa on vähintäänkin yhtä olennaista se, että pääsee tapaamaan historianopettajia eri puolilta Eurooppaa. Ihmisten kohtaaminen avartaa omaa opetusta, ja tutustuminen uusiin ihmisiin mahdollistaa kansainvälisten projektien aloittamisen. Vaikka somen autuutta paljon ylistetään, on paljon helpompi tehdä töitä ihmisten kanssa, kun on ensin tavannut heidät silmästä silmään.

Euroclio tuottaa myös opetusmateriaalia. Eri projekteissa on luotu paikallishistoriasta perinteistä paperimateriaalia, mutta viime vuosien suurin tuotos on ollut Historiana-sivusto, joka täydentyy koko ajan. Sivulla on materiaalia ja pedagogisia malleja yhteisistä eurooppalaisista aiheista, mm. siirtolaisuus sekä rauhanrakennus ja konfliktit. Kaikki materiaalit ovat opettajan suoraan käytettävissä, tosin sivuston englanninkielisyys saattaa aiheuttaa jossain kohdin haasteita. Historiana-sivusto on osoitteessa www.historiana.eu.

Projekteissa tuotetaan materiaaleja

Järjestö organisoii monia eri projekteja. Viime vuosina on toimittu mm. Balkanilla, jossa entisen Jugoslavian maiden opettajat ovat opetelleen sodan jälkeen yhteistyötä projektissa "History that connects". Mustanmeren alueen opettajat taas ovat tuottaneet materiaalia projektissa "Innovating History Education in the Black Sea Region". Tällä hetkellä on käynnissä projekti, jossa tutkitaan EU:n opetusta eri maissa. Suomikin on projektis-

Euroclio

- historianopettajajärjestöjen eurooppalainen kattojärjestö
- 71 jäsenliittoa
- 47 maata
- 25 000 opetusalan henkilöä
- perustettu vuonna 1992

sa mukana ja tuloksista saadaan kuulla ensi vuonna. Valittavun ajankohtainen on myös Itä-Euroopan maiden välinen projekti "Silencing Citizens through Censorship". Näiden lisäksi Eurocliolla on jatkuvasti käynnissä muita erikokoisia projekteja.

Projektien lisäksi Euroclio järjestää lyhytaikaisempaa koulutusta, johon historianopettajat voivat hakea. Koulutuksista tiedotetaan sekä Euroclion omilla kotisivuilla www.euroclio.eu että liiton Facebook-sivuilla. Molempia kannattaa seurata, niiltä saa paljon tietoa ja kontakteja!

Euroclion vakituiset työntekijät työskentelevät Hollannin Haagissa. Sen lisäksi järjestöllä on hallitus, jonka puheenjohtajana toimii tällä hetkellä hollantilainen Marjan de Groot-Reuvekamp. Hallituksen jäsenet ovat eri puolilta Eurooppaa ja viime keväästä lähtien myös artikkelin kirjoittaja on hallituksen jäsen.

Kirjoittaja on Euroclion hallituksen jäsen.

Pohjoismaisesta ainedidaktiikan seminaarista uutta opetustyöhön

JOHANNA NORPPA

NoFa5 (Nordisk fagdidaktisk konferens) on joka toinen vuosi järjestettävä ainedidaktiikan tutkijoiden seminaari. Konferenssin järjestämisvastuu on ollut vuorotellen eri Pohjoismailla. Perinteisesti seminaarin kieleinä on käytetty pohjoismaisia kieliä.

Viides Pohjoismainen ainedidaktiikan tutkimusseminaari järjestettiin viime toukokuussa Helsingissä. Seminaari järjestettiin ensimmäistä kertaa Suomessa ja samalla kokeiltiin myös seminaarin kielen vaihtamista englanniksi. Isännät pelkäsivät tämän aiheuttavan hiljentyneitä keskusteluita, mutta ainakaan historian ja yhteiskuntaopin osalta näin ei käynyt. Päinvastoin keskusteluun pystyi osallistumaan myös saksalaisia, virolaisia ja brittiläisiä ainedidaktikkoja.

Seminaarissa oli yleisiä luentoja, joissa käsiteltiin ainedidaktisia tutkimusnäkömuk- siä yleisdidaktisista näkökulmista. Niiden lisäksi oli kolmetoista samanaikaista aine- ryhmittäin jaettua pienryhmää, historiassa yhteiskuntaopissa kymmenkunta. Lukuisat mielenkiintoiset aiheet kirvoittivat vilkasta keskustelua, mikä loi välillä puheenjohtajil- le aikataulupaineita. Seminaarin osallistujia harmitti, ettei päällekkäisiin ryhmiin pystynyt osallistumaan, joten väkisinkin seuraamatta jäi monia mielenkiintoisia alustuksia.

EU-opetus vaatii yksilön tasolle menemistä

Yhteiskuntaopin alustuksista mieleen jäi erityisesti alustus tanskalaisesta EU-kansalai- suudesta ja demokratiakasvatuksesta. Karen Marie Hedegaardin ja Carsten Linding Jakob- senin (VIA University College) esityksestä välittyi tutkijoiden innostus omaa aihettaan

kohtaan. Heidän lähtökohtansa tutkimuk- selle on EU-opetuksen haasteellisuus ja si- sällön etäisyys oppilaiden omasta elämästä. He ovat toteuttaneen tutkimuksensa profes- sioncirkler-työyhteisön kautta, jossa opetta- jat, tutkija, opettajaopiskelijat sekä ainedi- daktikot tekevät tutkimusta yhdessä. Tällöin päästään aidosti parantamaan ruohonjuuri- tason opetusta.

EU-opetuksen haasteena tutkijat näke- vät sen, että opetuksen sisällöt jäävät liian kauaksi oppilaista, eivätkä he siksi motivoitu oppimistilanteisiin. Siksi oppilaiden näkö- kulmasta kiinnostavimmaksi oppimistavaksi ovat osoittautuneet jokapäiväiseen elämään liittyvät tapaukset, case studyt. Mielenkiin- toista on, ettei aiheiden tarvitse oppilaiden näkökulmasta liittyä heidän omaan elämään- sä, vaan ne saattavat koskea yleisempiäkin teemoja, kuten esimerkiksi pakolaisia. Ylei- sesti oppilaat ovat kiinnostuneita sotaan ja konflikteihin liittyvistä teemoista, uutis- medioista, työhön ja koulutukseen liittyvistä aiheista sekä maahanmuuttokysymyksistä. Huomattavaa on, että tutkimuskyselyssä oli havaittavissa selviä sukupuolieroja. Pojat ovat kiinnostuneita vapaa-aikaan ja työhön liittyvistä aiheista, kun taas tyttöjen mie- lenkiinto suuntautuu perheen hyvinvointiin, tasa-arvoon ja identiteettiin.

Tutkimusryhmä suositteli työskentelyä esimerkiksi seuraavien teemojen parissa: Euroopan ja Lähi-idän konfliktit sekä EU:n yhtenäisen markkina-alueen ja vapaan liik- kuvuuden vaikutus kansallisesti sekä yksilö- tasolla. Tärkeintä opetuksessa on tuoda EU lähelle jokapäiväistä elämää, haastaa oppi- laat omien moraalikäsitystensä pohdintaan sekä ymmärtää EU:n vaikutus ruohonjuuri-

tasolla. Tutkimuksen tavoitteena on luoda opettajalle työkaluja EU-opetuksen avuksi.

Myös historian pienryhmissä mielenkiintoiset aiheet seurasivat toisiaan. Historiatietoisuuden ja historiakäsitysten teemat olivat esillä monessa esityksessä. Erityisesti vastavalmistuneiden historianopettajien kiinnostuksen herätti Arja Virran esitys alaluokkien oppilaiden historiakäsitysten muotoutumisesta Mauri Kunnaksen Koiramäki-kirjoja apuna käyttäen.

Päivä lapsena vuonna 1864

Hieman erilaisen ja käytännönläheisen lähestymistavan esitteli Marianne Axelsen Leth (VIA University College). Tanskalaisessa ulkoilmamuseossa (www.dengamleby.dk) järjestetään aikamatkoja koululuokille toukokuuhun 1894. Oppilaat puetaan aikakaudelle sopiviin vaatteisiin, ja he joutuvat työskente-

lemään 1800-luvun omanikäistensä töissä ja käymään koulua. Työpajaan pääsee vuodesta 135 luokkaa. Heitä kohdellaan aikakaudelle tyypillisellä tavalla. Tarkoituksella ruoka on huonoa, ja pojat ja rikkaat oppilaat saavat parempaa kohtelua. Päivän lopuksi on reflektiotunti. Lapset ovat olleet päivästä innostuneita, vaikka pitävätkin töitä raskaana ja kohtelua epäoikeudenmukaisena. Tutkijoita kiinnosti, mitä lapset todella oppivat vanhasa kaupungissa ja onko ulkoilmaopetuksella annettavaa historian opetukselle. Jäämme mielenkiinnolla odottamaan lopullisia tutkimustuloksia.

Seuraava NoFa-konferenssi pidetään toukokuussa 2017 Odensessa, Tanskassa. Järjestävänä yliopistona toimii University of Southern Denmark.

Kirjoittaja on vastavalmistunut historian ja yhteiskuntaopin opettaja.

GURU

TALOUS EKONOMI

2016

Nyt on taas aika valmistautua Talousguru-kilpailuun!

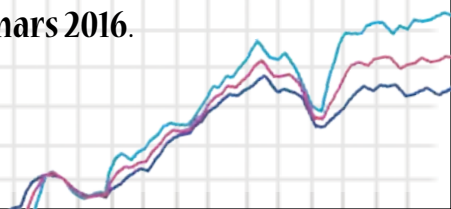
Valtakunnallinen alkukilpailu järjestetään lukioissa **13.1.2016 klo 9-11.**

Kymmenen parasta pääsee loppukilpailuun, joka pidetään Helsingissä **3.-4.3.2016.**

Nu är det dags igen att förbereda sig för Ekonomigurutävlingen!

Riksomfattande uttagningar hålls i gymnasierna **den 13 januari 2016 kl. 9-11.**

De tio bästa går till finalen, som avgörs i Helsingfors **den 3-4 mars 2016.**

Lapin historian opettajien opintomatka lähinnä Turkuun

PASI PULJU

Kuusi urheaa Lapin historianopettajien jäsentä oli yöunensa lähes uhrattuaan valmiina Rovaniemen lentoasemalla elokuisena perjantaiamuna koneen lähtiessä klo 5.40 kohti sumuista ja sateista Helsinkiä. Sieltä matka jatkui junalla kohti Turkuuta mutta katkesi Inkoossa sähköön ”loppuessa”. Hämmennystä ja harmittelua lievensivät Savon murteella annetut lupsakkaat pahoittelut ja muut kuulutukset. Myöhemmin lounaspaikassa luulimme tarjoilijan puhuvan suomea viroksi murtaen, mutta lopulta havaitsimme puheen Turun murteeksi. Hienoa, että tässä pääosin yleiskielistyneessä maassa käytetään vielä murteita.

Keskellä historiaa

Tutustuminen nähtävyyksiin alkoi heti. Olimme saaneet Turun kerholta hyviä vinkkejä tutustumisen arvoisiin kohteisiin. Kohteita olisi ollut paljon, emmekä ehtineetkään tutustua viikonlopun aikana niistä kuin osaan. Pitänee tehdä uusi reissu. Asiantuntevana oppaamme toimi Turussa opiskellut kollegamme Rauno Toivainen.

Perjantainen kohteemme Turun linna, ei yllättäen ollutkaan kaikille tuttu paikka. Linna oli yhtä vaikuttava kuin ennenkin. Tutustuimme perusnäyttelyn lisäksi kuningatar Kristiinasta kertovaan Tyttökuningas-näyttelyyn. Lisäksi kuulimme oppaaltamme mielenkiintoista tietoa mm. Albert Edelfeltin kuuluisasta Kaarle Herttua ja Klaus Flemingiä esittäväs- tä maalauksesta. Sen sijaan yleisesti kerrotua tarinaa kuningas Eerik XIV:n kyynärpäiden painumajäljistä ikkunalaudassa sopinee hieman epäillä, vaikka eräs museovahdeista väittikin sen olevan totta.

Lauantaina kävimme Turun tuomiokirkossa. Pyynnöstä huolimatta emme päässeet käymään kirkon tornissa. Kuningatar Kaarina Maununtyttären viimeisen leposijan, Tottien perhehaudan ja piispa Hemmingin pyhäinjäännösten esittelyjen lisäksi oppaamme kertoi lattialla olevassa laatassa olevan keskiajalla siihen painuneet kissan jäljet. Yllättäviltäkin tahoilta voi jäädä historiaan jälki. Toinen lauantain kohteistamme oli Aboa Vetus & Ars Nova. Vanhojen kaivausten lisäksi tutustuimme modernin taiteen näyttelyyn.

Iltapäivällä osa matkueestamme lähti Kuppitalle kannustamaan kotikaupungin jalkapallojoukkuetta sen vieraspelissä Inter vs. RoPS. Takasin tuli muutaman tunnin jälkeen murtuneita miehiä. Parempi joukkue ei ollutkaan tällä kertaa voittanut, kannustuksesta huolimatta.

Me muut vierailimme Luostarinmäen kotiseutumuseossa. Kyseinen paikka oli todellakin tutustumisen arvoinen. Astuimme vanhoissa puukortteleissa keskelle historiaa ja kuulimme paljon mielenkiintoisia yksityiskoh- tia entisajan elämästä. Itselleni oli muistin hämäriin painunut tieto, ettei vanhojen sänkyjen lyhyiden syynä ollutkaan yksinomaan ihmisten tuonaikainen, nykyistä alhaisempi keskipituus vaan keskiajalta lähtöisin ollut, pahalaisen pelosta johtunut puoli-istuva nuk- kuma-asento. Sen sijaan aivan uusi tieto oli 1800-luvun porvariston piirissä peruukkien lisäksi muodissa olleet tekoparrat ilman naamioitumistarkoitusta.

Muuta nähtävää

Perjantai-iltana oli tapaaminen turkulaisten kollegojen kanssa ravintola Osteria Ovossa.

Neljä Turun kerhon hallituksen jäsentä uhrasi perjantai-iltansa tavatakseen meitä herkullisen aterian merkeissä. Vaihteleva-aiheisten keskustelujen lisäksi selvisi mm. Turun ja Lapin kerhojen puheenjohtajien välinen puollittainen sukulaisuus, siis laajasti tulkittuna.

Turun kerhon kollegojen opastamana siirryimme illan ja yön aikana majapaikkaamme ravintolakäyttöön siirtyneiden, historialliset interiööriinsä säilyttäneiden Koulun ja Uuden Apteekin kautta, jossa aikaansa vietti myös kuuluisa turkulainen dekkarikirjailija. Turussa oli runsaasti muita tapahtumia, esimerkiksi zombievaellus, järjestetty picnic ja ilotulitus. Poliisien päivänä erityistä turvallisuuden tunnetta toi Stockmannin edessä esiintynyt poliisien kuoro.

Tie pohjoiseen

Junamatka Helsinkiin sujui ongelmitta päinvastoin kuin perjantaina. Rankat sadekuurot antoivat merkin alkavasta syksystä.

Helsingissä joukkomme hajaantui osan vieraillessa Ateneumin taidemuseossa. Perusnäyttelyn lisäksi tutustuimme todella vaikuttavaan Tarujen kansat -näyttelyyn, joka

sisälsi kansallismielistä suomalaista ja norjalaista 1800- ja 1900-lukujen vaihteen taidetta herkistä luontokuvista aina fantasiamaalauksiin. Näyttely esitteli useita tunnettujen taiteilijoiden, mm. Akseli Gallen-Kallelan, Hugo Simbergin ja Edvard Munchin lisäksi heidän varjoonsa jääneitä lahjakkuuksia. Itseeni teki suuren vaikutuksen norjalainen Halfdan Egedius, 21-vuotiaana vuonna 1899 traagisesti kuollut varhaiskypsä taiteilija. Museovierailujen aikana huomasin, että tänä kesänä lanseerattu museokortti on ehdoton hankinta historianopettajalle. Kortti maksoi itsensä melkein yhden viikonlopun aikana.

On valitettavaa, että opintomatkoihin osallistuu nykyisin yhä harvempi. Viimeisen kymmenen vuoden aikana on tapahtunut suuri muutos huonoon suuntaan. Keskustelut kollegojen kanssa tukevat meitä työssämme ja avartavat monia näkemyksiämme. Lopuksi kiitän kaikkia niitä tahoja ja henkilöitä, jotka mahdollistivat taas yhden onnistuneen opintomatkan.

Kirjoittaja on rovaniemeläinen historian ja yhteiskuntaopin opettaja.

Lahden historian opettajien kerhon kevätretki Jyväskylään

MARIA JALOJÄRVI

Lahdessa on toiminut Lahden seudun historian opettajien kerho jo vuosikymmeniä. Viime vuosina kerhon toiminta on keskittynyt lähinnä vuosikokoukseen sekä kevätretkeen.

Lahden historian opettajien kerhon perinteinen kevätretki siirtyi (jälleen) kevätkiireiden vuoksi syyskuulle. Tällä kertaa saimme kuitenkin mukaan kymmenkunta nykyistä sekä senioriopettajaa.

Ensimmäinen kohteemme oli Keski-Suomen Ilmailumuseo Jyväskylän Tikkakoskella. Meitä odotti erittäin asiantunteva ja ammatitaitoinen opas, jolla oli valtaisa määrä anekdootteja jokaisesta koneesta. Aika vierähti kuin siivillä opastuksen painopisteen ollessa pääosin sotahistoriassa. Paljon kiinnostusta herätti varsinkin alasmuttu Brewster sekä suihkühävittäjät MIG-21F ja Saab Draken.. Noin puolentoistatunnin tiiviin session jälkeen siirryimme lounastamaan legendaariseen Asemaravintolaan, minkä jälkeen jatkoimme sivistysmatkaamme kohti Alvar Aallon museota. Nuori, mutta asiantunteva opas perehdytti meidät A. Aallon arkkitehtuurin saloihin keskittyen myös Aallon filosofiseen puoleen. Lisäksi opas kertoi meille Aallon tuotannosta ja henkilöhistorian vaiheista.

Innostuimme Aallosta ja hänen tuotannostaan niin, että ryhdyimme jo suunnittelemaan uutta retkeä kohteena Muuratsalon koetalo jo ensi keväänä.

Nämä vuotuiset retkemme ovat ehdottomasti kerhomme tämän hetkisen toiminnan kulmakivi ja ”suola”, mutta haaveena on saada toiminta entiselle tasolle - eli enemmän luentoja, tapaamisia ja ennen kaikkea kuulumisien vaihtamista!

Kirjoittaja on Lahden historian opettajien kerhon puheenjohtaja.

HYOL ry:n kevätpäivät Jyväskylässä 9.-10.4.2016

Kevätpäivien aiheena on Koulu yhteiskunnan rakentajana.

Puhujina päivillä ovat mm. emeritaprofessori Sirkka Ahonen, Elinkeinoelämän valtuuskunnan johtaja Matti Apunen sekä kasvatustieteen tohtorit Matti Rautiainen ja Sakari Suutarinen. Ohjelmassa on myös työpajoja ja vierailuja.

Kevätpäivät pidetään Jyväskylän yliopiston Historica -rakennuksessa.

Lauantain iltavastaanotto klo 19 Nikolainkulmassa.

Tarkka ohjelma julkaistaan HYOL:n verkkosivuilla vuodenvaihteessa.

ZALDO

Valtakunnallinen ysiluokkien taloustaitokisa

Lukuvuoden 2015 - 2016 kilpailu käynnissä!

*Zaldo-taloustaitokilpailu on käynnistynyt.
Kilpailuun voivat osallistua kaikki
Suomen 9-luokat 1.9.2015 - 11.3.2016
välisenä aikana.*

*Kaikkien osallistuneiden luokkien
kesken arvotaan
500 EURON ARVOINEN LAHJAKORTTI!*

*Lue lisää kilpailun kulusta ja
säännöistä osoitteesta: www.zaldo.fi*

Naisen asema sääty-yhteiskunnassa

TIINA MIETTINEN:
PIIKOJEN VALTAKUNTA.
NAINEN, TYÖ JA PERHE
1600–1700-LUVUILLA.
ATENA KUSTANNUS, 2015,
184 S.

Oppiaineessamme on yhä enemmän pyritty korostamaan ihmisten arkielämän kuvaamista eri historian vaiheissa. Autonomiaa edeltäneen kauden oppikirjoja selaillessa voi todeta, että ihmisten arkielämä on niissä hyvin esillä. Hyvät esimerkit ja eloiset kuvaukset menneiltä vuosisadoilta ovat aina tarpeellisia. Tampereen yliopiston tutkijan Tiina Miettisen kirja on hyvä lisä 1600–1700-lukujen arkielämän elävöittämisessä. Miettinen on rakentanut kirjansa eri kirjallisista lähteistä löytämiensä naiskohtaloiden varaan. Naisten vaiheet sidotaan yhteen asiantuntevilla 1600–1700-lukujen yhteiskunnan kehityspiirteiden kuvauksilla.

Miettisen tutkiman ajan lähteet ovat ongelmallisia naistutkimuksen kannalta, sillä nainen esiintyy esimerkiksi tuomioistuinten kirjoissa vain, jos hän on osapuolena tai syytettynä käsiteltävässä jutussa. Tilojen omistus määriteltiin lähes aina vain miehen nimellä. Aikakauden suurin väestöryhmä olivat maata omistamattomat tilattomat. Tästä ryhmästä, joka on yleensä kuvattu köyhyyteensä käpristyneeksi kurjalistoksi, Miettinen piirtää suurelta osin uuden kuvan. Itselliset ja muut tilattomat olivat usein aktiivisesti elämässään parempaa kohti pyrkiviä. Esimerkiksi piikana oleminen tarjosi köyhän mökin tyttärelle mahdollisuuden hankkia ammattitaitoa ja ehkä varojakin vanhuuden turvaksi. Varakkaassa taloudessa palvelut piika

saattoi myös kypsään ikään ehdittyään valikoida puolisoikseen nuoren miehen, jota kolmikymppinen varoissaan oleva nainen kiinnosti. Avioliitot, joissa nainen oli jopa kymmenen vuotta miestänsä vanhempi, olivat suhteellisen yleisiä.

Talojen tyttären olivat luonnollisesti etuoikeutettuja avioliittomarkkinoilla, mutta säätyasema sithit tiukasti. Avioliitto tilattoman renkimiehen kanssa oli varsin poikkeuksellista. Sama säätyisidonnaisuus koski myös nuoria isäntiä. Tilojen periminen vakiintui ydinperheen miespuolisen linjan mukaan. Vanhin poika sai koko perinnön ja nuorempien lasten asema oli ongelmallinen. Vaihtoehtoina olivat jääminen taloon ilmaiseksi työvoimaksi tai siirtyminen torppariksi tai piikaksi. Säädyistä luiskahti siis helpommin alas kuin ylös.

Vielä 1800-luvullakin vallitsivat pitkään samat jäykät aviopuolison valitsemisen säännöt. Kuuluisassa näytelmässään Niskavuoren nuori emäntä Hella Wuolijoki kuvaa rusthollin isännän Juhanan, Saaroisten rikkaan talon Loviisan ja piika Malviinan kolmoisdraamaa, jonka Loviisa rahoillaan voitti, sillä piikasta ei voinut tulla Niskavuoren emäntää.

Vilho Kulju

Sukupuolittunut väkivalta menneisyydessä ja ajassamme

VÄKIVALTAKULTTUURIN
PERINTÖ. SUKUPUOLI,
ASENTEET JA HISTORIA.
GAUDEAMUS, 2015.

Tutkijatohtori Satu Lidman omistaa teoksensa Väkivaltakulttuurin perintö; Sukupuoli, asenteet ja historia, kaikille väkivaltaa kokeneille sekä väkivallan vähentämiseksi työskenteleville. Kirjan aihe on valitettavasti edelleen ajankohtainen, ja teos ilmestyi sopivasti sen jälkeen, kun Suomessa astui voimaan ns. Istanbulin sopimus, joka koskee erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista.

Lidman käsittelee ongelmien esiintymistä nykyajassa ja niiden historiallisia taustoja. Esille tulevat yhteiskunnassa vallinneet ja vallitsevat asenteet, jotka altistavat erityisesti naiset väkivallalle. Asenteista keskeisimpiä ovat oletukset miehelle ja naiselle sopivista rooleista, jotka näkyvät edelleen niin tavallisten kansalaisten kuin viranomaisten ajattelutavoissa. Kuten Lidman toteaa, kulttuurissamme toistuu käsitys miehen kyvyttömyydestä ilmaista itseään sanoin sekä oletus fyysisestä väkivallasta tämän ”luonnollisen” ominaisuuden seurauksena.

Kirja käsittelee sukupuolta ja valtaa 1500-luvulta nykypäivään. Käytetyt lähteet ovat monipuolisia. Niitä ovat mm. todellisia oikeustapauksia valottavat tuomiokirjat, avioliitto-oppaiksi tarkoitettut tekstit sekä viihdyttämiseen tarkoitettut näytelmät.

Laajassa johdanto-osassa esitellään lähteiden lisäksi aihepiirin keskeisiä kysymyksiä, historiallista

kontekstia ja keskeisiä käsitteitä. Sukupuolittuneisuus, väkivalta-kulttuuri ja asennehistoria muodostavat keskeisen käsitteellisen rungon. Tärkeimpiä käsitteitä ovat patriarkaalisuus, heteronormatiivisuus sekä feminismit. Naisiin kohdistuva väkivalta ja feminismit ovat käsitteitä, jotka herättävät monenlaisia tunteita ja saavat edelleen tunteet kuumenemaan, silti Lidman ei epäröi käyttää niitä.

Johdannon jälkeen kirja on jaettu kahteen osaan, joista ensimmäinen käsittelee parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ja sen erityistä dynamiikkaa, toinen keskittyy yksilön ja yhteisön suhteisiin etenkin silloin, kun väkivalta on reaktio sosiaalisten normien rikkomiseen. Nämä ovat saman kolikon eri puolia, molemmat ilmiöt kuvaavat eriytyneistä sukupuolirooleista nousevaa väkivaltaa. Molempien osien kohtuullisen runsas kuvitus tukee hyvin tekstiä ja on monipuolista.

Kirja herättää monenlaisia ajatuksia ja on voimakas puheenvuoro sukupuolittuneesta väkivallasta omassa ajassamme ja siten terveellut lisä tähän vaikeaan teemaan.

Antti Tenkanen

Heteronormatiivisuutta purkamassa

LEENA-MAIJA ROSSI:
MUUTTUVA SUKUPUOLI.
SEKSUAALISUUDEN, LUOKAN
JA VÄRIN POLITIIK-
KAA. GAUDEAMUS, 2015.
214 S.

Suomen New Yorkin –kulttuuri-instituutin johtajana nykyisin työskentelevä sukupuolen ja visuaalisen kulttuurin tutkija Leena-Maija Rossi on julkaissut artikkelikokoelman Muuttuva Sukupuoli. Teoksen alkuperäiset versiot Rossi on kirjoittanut vuosien 2005-2012 välillä työskennellessään Helsingin yliopiston Kristiina-instituutissa.

Länsimainen kulttuurimme on kyllästetty eroilla ja normittamisella - oli kysymys sitten sukupuolesta, seksuaalisuudesta, ihonväristä, iästä tai yhteiskuntaluokasta. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kysymyksiä pohdittaessa nämä kaikki näkökulmat on otettava huomioon.

Muuttuva sukupuoli -kirjan tekstit edustavat queer-tutkimusta eli normikriittistä sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkimusta. Olennaista tämän kirjan artikkeleissa on kahden ”näkyttömän” asian, heterouden ja valkoisuuden, tutkiminen ja näkyviin kirjoittaminen.

Queer-tutkimuksen perehtymättömälle Muuttuva sukupuoli on paikoin teoreettisuudessaan vaikeatajuinen. Antoisin se puolestaan on luvuissa, joissa perehdytään queer-näkökulmasta tuttuihin populaarikulttuurin tuotteisiin, amerikkalaiseen tv-sarjaan Gilmoren tytöt sekä suomalaisen vuonna 2006 esitettyyn tv-sarjaan Mogadishu Avenue. Rossi tutkii, miten luokan, värin, sukupuolen ja seksuaalisuuden yhteenkietoutumat näyttäytyvät näiden sarjojen kerrontatavoissa ja henkilöhah-

moissa.

Muuttuva sukupuoli -kirja tuntui hetkittäin raskaslukuiselta. Silti olen ehdottoman iloinen siitä, että se tuli luettava: kirja herätteli huomaamaan, kuinka heteronormatiivista ja ”valkoista” moni aivan tuttu ja arkipäiväinen ilmiö on ja kuinka näitä normeja vaikkapa elokuvissa ja televisiosarjoissa vahvistetaan.

Rossi osoittaa kuinka esimerkiksi länsimaiset nykyhääät ”toistavat oikein” heteronormatiivisuutta. Lisääntymisnormia taas toistetaan arjessa pitämällä lompaikoissa, työpöydillä ja nykyään myös kännykän taustakuvana lasten valokuvia.

Rossi korostaa, että ihminen saa toki olla lisääntyvä valkoinen hetero, mutta hänen olisi syytä olla tietoinen toistamastaan normista. Heterous ja valkoisuus eivät ihmisten arjessa suinkaan usein ole tarkoituksellisesti valittuja toimintatapoja, mutta juuri siksi ne tapaavat normien ulkopuolelle jääville olla niin harmillisia. Normien ulkopuolelle jäävät kun Rossin mukaan tehdään näkyttömiksi.

Kirsi Ruhanen

Tietoa janoavat naiset

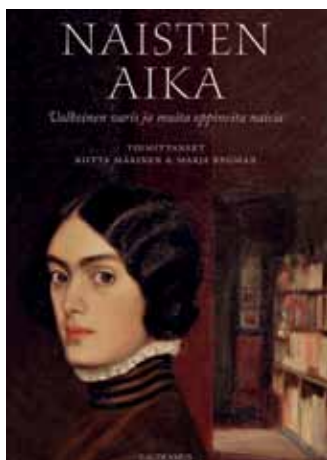
RIITTA MÄKINEN & MARJA ENGMAN (TOIM.): NAISTEN AIKA. VALKOINEN VARIS JA MUITA OPPINEITA NAISIA. GAUDEAMUS 2015. 334 S.

”Minua vaivasi alituinen tiedon näkö, ja öin ja päivin ajattelin vain, miten saisin lukea, oppia.” Tähän aatellisperheen tyttären lausumaan kiteytyy Naisten aika –kirjan sanoma. Opinhalu ja koulutuksen palo ajoivat lahjakkaita naisia eteenpäin. Oikeuksiensa puolesta kirjassa taistelevat autonomian ajan Suomessa niin naiset kuin maakin.

Kyseessä on kokoomateos suomalaisista naisista 1800—1900-luvun taitteessa. Näkökulma on ennen kaikkea tieteessä, mutta myös poliittisessa vaikuttamisessa, taiteissa ja kirjallisuudessa — seikkailijoita unohtamatta. Päärooleissa ovat yliopistojen akateemiset naiset.

Kirjoittajat marssittavat esiin vaikuttavan naiskavalkadin, jota yhdistää yksi asia. He ovat olleet ensimmäisiä jossakin. On tiensä Suomen ensimmäiseksi lääkäriksi raivannut Rosina Heikel, ensimmäinen maisteri Emma Åström, aikansa superjulkkis ja kansainvälisessä naisasiainliikkeessä toiminut Alexandra Gripenberg sekä tuhattaituri, opettajana, tietokirjailijana ja toimittajana kunnostautunut Tyyni Tuulio. Lista on hengästyttävä, ja vähemmälläkin olisi pärjätty. Mielenkiintoiset tarinat tuppavaat hukkumaan detaljien virtaan. Lukijan epäkiitolliseksi tehtäväksi jää kaivaa ne esiin.

Itseäni sykhädytti eniten miesten maailmassa poliittisen uran tehnyt, ”valkoinen varis” eli poikkeusyksilö Tekla Hultin. Huikea oli myös ilman ylioppilastutkintoa

lääketiedettä opiskelleen Rosina Heikelin elämä.

Naiset, joiden sosiaaliset ja ammatilliset verkostot olivat kunnossa, pääsivät helpommalla kuin ne, jotka aurasivat polkua omin voimin. Kukaan ei kuitenkaan pärjännyt aivan yksin. Jokaisen taustalta löytyy mentori: joko perheenjäsen tai koulun rehtori, joka heräsi koulutettavan potentiaaliin. Vähävaraisimpia ottivat suojateikseen varakkaat aatelliset naiset, jotka eivät itse olleet hakeutuneet opintielle.

Vaikuttajanaiset hakivat voimaa vertaisistaan. Syntyi akateemisia naiskerhoja. Edistivätkö ne tasa-arvoa? Joidenkin jäsentensä mielestä päinvastoin.

Miehet hyväksyivät naiset yliopistomaailmassa vähitellen. Rauhomainen rinnakkaiselo säilyi valmistumisen saakka. Verinen kilpailu tutkijan viroista ja apurahoista alkoi. Monen tiedenaisen eteneminen törmäsi lasikattoon.

Parasta antia on yritys kuvata naisten toimintaa verkostoitumisen kautta. Se ei aivan kannu loppuun asti, vaan kirja tyypistyy perinteiseksi suurnaishistoriaksi. Se toimii kuitenkin hyvänä hakuteoksena 1800—1900-lukujen taitteen vaikuttajanaisten historiaan.

Mari Halli

Miten suhtautua pelottavaan tulijaan?

ANTTI JÄRVI & HANNA NIKKANEN: KARANTEENI. SILTALA 2014. 228 S.

Hanna Nikkanen julkaisi kolme vuotta sitten kirjan Arabikevät, jossa hän käsitteli Tunisiasta alkanutta kansannousua, joka levisi lähes koko arabimaailmaan. Kirja oli sujuva kokonaisuus vaikeasta aiheesta. Nyt Nikkanen on tarttunut Antti Järven kanssa vanhempaan aiheeseen, hiv-epidemian tulon Suomeen.

Kirjassa esitellään vuodesta 1981 asti, miten uuteen sairauteen Suomessa suhtauduttiin, mitä hoidollisia linjoja luotiin ja mitkä asiat vaikuttivat taudin hoitoon ja leviämiseen. Kovan tiedon välissä päästetään oikeat ihmiset ääneen: hiv-positiiviset kertovat kokemuksestaan hyvin henkilökohtaisesti.

Suomen hoitolinjaksi muotoutui pehmeä lähestyminen: pakkohoittoon ei lähdetty eikä tautia julistettu yleisvaaralliseksi. Valittu linja osoittautui oikeaksi eikä aids levinnyt kymmeniin tuhansiin ihmisiin, kuten aluksi pelättiin. Kerrankin Suomessa tehtiin jotain paremmin kuin naapurimaassa Ruotsissa, jossa hiv-positiiviset velvoitettiin kertomaan seksikumppaneistaan. Pakosta huolimatta neljännes kieltäytyi, kun taas Suomessa kieltäytyjiä oli paljon vähemmän, vaikka kertominen oli vapaaehtoista.

Taudin muuttuminen tappavasta hoidettavaksi tulee selvästi esille. 80-luvulla diagnoosi oli kuolemantuomio, mutta nykyisin tauti pysyy hyvillä lääkkeillä oireettomana eikä aids-vaiheeseen jouduta enää lainkaan. Tästä huolimatta monien ihmisten asenteet ovat säilyneet hyvin kielteisinä, eikä moni sairastunut vielääkään halua kertoa

diagnoosistaan edes lähipiirilleen. Hiv-positiivisten kokemaa syrjintää onkin kirjan surullisinta luettavaa.

Nyt kun sote-linjoja vedetään ja kiistellään paperittomien hoidosta, on hyödyllistä lukea jo taltutetun epidemian hoidosta. Kovan linjan kannattajat tuntuvat unohtavan usein, että tautien hoitamatta jättäminen tulee yleensä kalliimmaksi kuin hoitaminen, olipa sairastunut ihminen sitten laillisesti tai laittomasti maassa.

Aids on vaatinut 30 vuoden aikana Suomessa noin 300 ihmisen hengen. Se on vähän. Kirja selittää vähäistä kuolinlukua pragmaattisen hoitolinjan lisäksi mm. vahvoilla kansalaisjärjestöillä ja epämuodollisilla ratkaisuilla. Kun nykyisin syytetään norveja kaikesta, hiv-hoidon suhteen normit eivät ole ainakaan rajoittaneet hoitoa vaan ennemminkin päinvastoin.

Hiv on nykyisin heteroiden ja homojen, kantäväestön ja ulkomaalaisten sairaus. Kirjassa äännessä ovat lähinnä suomalaiset homomiehet ja ulkomaalaiselta vaimolta taudin saaneet heteromiehet. Lukijalle tulee kuva, että tauti ei koskisi naisia eikä ulkomaalaisia. Tilaa on jatko-osalle, jossa ääni annetaan näillekin ryhmille.

Riitta Mikkola

Setäroolinsa vanki

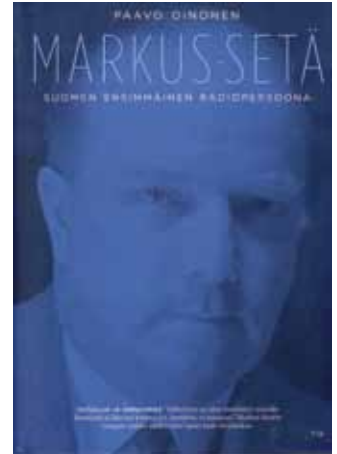
PAAVO OINONEN: MARKUS-SETÄ. SUOMEN ENSIMMÄINEN RADIOPERISOONA. YLE 2015. 255 S.

Aikansa "superjulkis" Markus Rautio (1891 – 1973) muistetaan vieläkin noin 30 vuoden roolistaan radion Lastentuntien leppoisana Markus-setänä. Hän joutui roolinsa vangiksi jo hyvin aikaisessa vaiheessa. Samanlaista pysyvää hahmoa ei hänen jälkeensä radion lastenhojelmiiin ole löytynyt. Markus Raution leimaaminen pelkästään Markus-sedäksi on vähättelevää, sillä hän oli näyttelijä, kirjailija, iskelmälaulaja, Yleisradion pääkuuluttaja, uutistenlukija, ohjaaja ja kuunnelmaosaston päällikkö.

Markus-setä oli rooli, johon Rautio joutui muun radiotyön ohella. Kansallisteatterissa ja Tampereen teatterissa kokemusta hankkinut näyttelijä oli oivallinen valinta tuolloin vielä pioneerivuosiaan elävään radioon.

Rautio halusi suuntautua 1920-luvun puolivälissä enemmän elokuva-alalle. Hän teki opintomatkan Hollywoodiin, mutta sieltä saadun opin laadusta ei ole tarkempaa tietoa. Elokuvarooleja Markus Rautiolle kertyi kotimaassa kaikkiaan kymmenkunta, mutta sen jälkeen, kun hänestä oli tullut radiokuuluisuus, esitti hän lopussa elokuvarooleissaan pelkästään radiosta tuttuja uutistenlukijan, radioreportterin ja erityisesti Markus-sedän rooleja.

Suurelle yleisölle on vieraamaksi jäänyt Markus Rautio iskelmälaulajana. Hän levytti 1920 - 1930-lukujen vaihteessa, suuren gramofonikuumeen aikana parisenkymmentä iskelmää, joista tunnetuin on nykyään ehkä Rukkaset

saanut eli "...maailma se on kuin silkkiä vaan..." Erikoisempia olivat Yrjön orkesterin säestyksellä tehdyt jazz-sovitukset muutamista kansanlauluista. Ilmeisesti leppoisan puheäänänen ja kireähkön lauluäänänen kontrasti saivat aikaan, ettei yleisö ottanut Rautiota iskelmälaulajana omakseen. Myöhemmin Rautio levytti Markus-setänä pari satulevyä.

Sodanjälkeisten "itätuulien" puhaltaessa Yleisradiossakin jäi Markus Rautio hieman syrjään. Hän jatkoi ohjaajana ja Lastentuntien vetäjänä. Radioteatteri ammattiteatterina toteutui toisten toimesta, vaikka alkutyön kuunnelmaosaston luojana oli tehnyt Rautio. Jotakin jäi hampaankoloon, sillä Rautio ei eläkeläisenä vieraillut Yleisradion ohjelmissa kuin pari kertaa, vaikka eläkkeelle jäännin yhteydessä vuonna 1956 toiveita ohjelmanteon jatkumisesta esitettiin. Rautio sai teatterineuvoksen arvonimen presidentti Urho Kekkoselta 1967.

Markus-setä on mielenkiintoinen elämäkertä kulttuurin monitaitajasta, joka jäi yhden roolinsa vangiksi. Erikoista on, ettei Yle mitenkään mainosta tätä kirjaa eikä se ole edes varsinaisessa myynnissä.

Pasi Pulju

Rakkauden kaipuu

MIKA KAURISMÄKI:
TYTTÖKUNINGAS.
ENSI-ILTA 11.12.2015.

Mika Kaurismäen Tyttökuningas kertoo Ruotsin kuningatar Kristiinasta. Elokuvan Suomen ensi-ilta on 11.12. Elokuva on kansainvälisen yhteistyön tulos. Pääosaa esittää ruotsalainen Malin Buska ja hänen hovineitoaan Ebba Sparrea kanadalainen Sarah Gadon. Suomalaisia näyttelijöitä on paljon, heistä näkyvimmissä rooleissa esiintyvät Laura Birn kuningattaren hovineitona ja Timo Torikka katolisenä pappina. Samuli Edelmann esittää Kristiinan isää, kuningas Kustaa II Adolfia. Tuttujen kasvojen lisäksi suomalainen katsoja voi bongata myös tuttuja paikkoja. Turun linnaa ja tuomiokirkkoa on käytetty runsaasti elokuvan kuvauspaikkoina.

Elokuva keskittyy Kristiinan vaiheisiin Ruotsin kuningattarena. Alkutekstit kuljettavat katsojan Ruotsin suurvalta-ajalle 1600-luvun pohjolaan. Ensimmäisissä kohtauksissa kuvataan nopeasti Kristiinan kasvua opinhaluisesta tytöstä täysi-ikäiseksi naiseksi. Toden teolla elokuva käynnistyy, kun Kristiina nousee valtaistuimelle. Elokuva esittää, kuinka uudistushaluinen nuori kuningatar kohtaa uudistuksia vastustavan aateliston ja kirkon.

Elokuvan keskeinen teema on kuningatar Kristiinan suhde hänen hovineitoonsa Ebba Sparreen, Belleen. Kaurismäki rakentaa jännitettä naisten välille heidän ensikohhtaamisestaan lähtien. Vähitellen naiset etenevät pitkistä katseista hapuileviin kosketuksiin ja lopulta yhteiseen pettiin, kun kuningatar nimittää hovineitonsa sänkyä läm-

mittäjäksi. Belle on Kristiinan suuri rakkaus, ja kun tämä päätyy naimisiin erään korkean aatelmiehen kanssa, hylätyksi jäänyt kuningatar romahtaa.

Kristiina esitetään elokuvassa uteliaana etsijä, joka rakastaa opineisuutta ja on erityisen kiinnostunut tieteestä ja taiteesta. Hän on kielitaitoinen, terävä keskustelija ja omapäinen ajattelija. Aikakauden kapeat naisroolit eivät sovi hänelle, vaan hän rikkoo toistuvasti odotuksia.

Myös Kristiinan kompleksinen suhde miehiin, omaan naiseuteensa ja seksuaalisuuteen tulevat elokuvassa hyvin esiin. Kilpakosijoita voimakkaammiksi miehiksi elokuvassa nousevat kaksi Kristiinan opettajaa, kansleri Axel Oxenstierna ja filosofi Rene Descartes.

Tyttökuningas on viihteellinen tulkinta Kristiinan uskomattoman elämän yhdestä vaiheesta. Se ei pyri kertomaan kaikkea kohteestaan, vaan on ajallisesti ja teemallisesti rajattu. Minusta Tyttökuningas oli puutteineenkin hyvää historiaviihdettä. Jos elokuvan jälkeen kaipaa lisätietoa Kristiinasta, voi tarttua esimerkiksi Peter Englundin hänestä kirjoittamaan elämäkertaan.

Ossi Kokkonen

Uudenlaisia museonäyttelyitä

HELSINKI NOIR / MALLI JA HULLU KUVAILIJA

Amos Andersonin museo on astunut askeleen eteenpäin museonäyttelyiden tiellä. Uuden Helsinki Noir -näyttelyn pohjana on fiktiivinen mutta tosiasioihin perustuva rikosnovelli, jota kävijä lukee samalla kun tutustuu näyttelyyn. Maalaukset Kauppatorilta ja Kalliosta muuttuvat uudella tavalla eläväksi, kun katsoja (eli lukija) katsookin kuvia tarinan kautta. Helsinki ei olekaan enää vain Helsinki vaan paikka, jossa rakastutaan, luotetaan, petetään ja murhataan.

Kokemus on virkistävä, mutta myös taideteokset ovat hyviä. Amos Andersonin museolla on laaja ja tasokas kokoelma, jota kannattaa esitellä - ihan perinteisestikin mutta erityisesti tällä tavalla. Näyttely on auki vielä yli vuoden, joten siihen ehtii tutustua vaikka ensi kesänä.

Näyttely tuo mieleen Mäntän Gösta-museossa olevan näyttelyn, johon Riikka Ala-Harja on kirjoittanut tekstit. Serlachiuksen museon tauluissa ei ole tarinaa vaan kuvan henkilöt pääsevät ääneen. On hauska lukea, mitä tuttuja maalausten mallit ajattelevat. Usein heitä väsyttää, heillä on nälkä tai jano, tai he ovat kyllästyneitä. Näinkin voi kuvia katsoa ja antaa malleille kerrankin oma ääni.

Museokävijän kannalta on mielenkiintoista huomata, kuinka koukuttavaa lukeminen on - ainakin keski-ikäisen, kirjojen lukuun tottuneen kävijän kannalta. Sekä Göstassa että Helsinki Noir -näyttelyssä minun piti aika ajoin temmata itseni pois lukemisen pauloista ja palata katsomiseen.

Nähtävästi lukeminen inspiroi niin paljon mielikuvitusta, että katsominen voi jopa häiritä sitä.

Kummassakin museossa on edellä mainittujen näyttelyiden lisäksi muita erinomaisia näyttelyitä. Mäntässä Göstan uudisrakennuksessa on huhtikuulle asti saksalaisen Anselm Kieferin suuria tauluja, jotka massiivisuudessaan sopivat loistavasti museon avariin tiloihin. Uusi lisärakennus on jo itsessään käynnin arvoinen, mutta Kieferin taulut ovat lisähoukutin käynnille.

Amos Andersonin museossa on juhanukseen asti näytteillä Sigurd Frosteruksen kokoelma, joka sisältää mm. Magnus Enckellin ja Paul Signacin värikkäitä töitä 1900-luvun alusta. Kannattaa tarttua väritehtävään, jossa etsitään oikeita töitä väripaletin avulla. Tosin kilpailuhenkinen katsoja saattaa keskittyä tauluista nauttimisen sijaan oikeiden töiden etsintään, mutta teosten värit ovat niin nautittavat, että niihin kannattaakin uppoutua.

Amos Andersonin museossa aukeaa marraskuussa kokoelman vanhojen töiden näyttely, joten loppuvuoden kävijä pääsee 30-luvun Helsingin ja 1900-luvun alun värin lisäksi tutustumaan 1500-1800-lukujen taiteeseen.

Riitta Mikkola

Sukkelaa sanailua pinnallisuudesta

ONNELLISUUDEN TASAVALTA. KANSALLISTEATTERI.

Englantilaisen Martin Crimpin kirjoittama aikalaiskriittinen näytelmä sai Suomen kantaesityksensä Kansallisteatterissa 16.9.2015. Näytelmän on suomentanut ja ohjannut Minna Leino. Näytökset jatkuvat ainakin maaliskuulle 2016 saakka.

Onnellisuuden tasavallassa on kolme näytöstä Dante Alighierin Jumalaista näytelmää mukailien. Näissä siirrytään nykypäivän keskiluokkaiselle ihmiselle tutuissa ympyröissä helvetistä kiirastulen kautta muka-paratiisiin.

Näyttelijöitä Onnellisuuden tasavallassa on kahdeksan ja he edustavat saman perheen kolmea sukupolvea. Näytelmän kenties keskeisintä hahmoa, Bob-enoa, näyttelee Hannu-Pekka Björkman. Muissa rooleissa on mm. Terhi Pannula (isoäiti), Kristo Salminen (isä) ja Alina Tomnikov (tytär).

Näyttelijätyö on puheosuuk-sien aikana vakuuttavaa. Myös näyttelijöiden ryhmadynamiikka toimii erityisesti kiihkeässä keskimäisessä osassa. Onnellisuuden tasavalta ei ole musikaali, mutta siinä on silti muutama musiikkinumero. Nämä osin kenties tarkoituksellisenkin ohuesti tulkitut laulut ovat (perheen tytärten kaksiaänisesti esittämää numeroa lukuun ottamatta) näytelmän piinallisinta antia. En ole varma, oliko myötä häpeän tuottaminen tarkoituksellista vai ei, mutta varmaa on se, että kiusaantuneisuuden tunteelta ei voinut näissä kohdin välttyä.

Näytökset eroavat toisistaan selvästi paitsi kestoiltaan myös si-

sällöltään ja tunnelmaltaan. Erityisen nautin pisimmästä keskimmäisestä näytöksestä, jossa näyttelijät tulittavat osin absurdeja, osin syvällisiä vuorosanojaan hengästyttävällä rytmillä. Välillä sanailu on hyvinkin rohkeaa. Nautinnollisen tästä näytöksestä tekee paitsi sen kiihkeä rytmi, myös monitasoisen dialogin nivoutuminen ahdistavan ja naurettavan hienoksi kokonaisuudeksi.

Myös ensimmäinen näytös on kiinnostava ja perin yllättävä. Sen sijaan viimeinen (ja onneksi lyhyin) osa tuntuu vaikeatajuiselta.

Onnellisuuden tasavalta on aikalaiskriittinen, verbaalisesti rajua, hauska, ironinen, absurdi ja samalla älykäs. Se ruotii voimakkaasti nykyistä individualistista elämäntapaa ja meitä egoistisia ihmisiä lyttäämättä ja lannistamatta. Suosittelem Onnellisuuden tasavalta -näytelmän katsomista niille, jotka haluavat pohtia nykyä kriittisesti mutta nauttia samalla teatterin taiaista.

Kirsi Ruhanen

Kokonaisvaltainen Forum-uudistus

Suosittu Forum uudistuu sekä lukion uuden opetussuunnitelman että käyttäjien toiveiden mukaan.

- Uuden opetussuunnitelman sisältö- ja tuntijakomuutokset on otettu huomioon.
- Oppikirjojen jäsenystä on parannettu käyttäjäpalautteen perusteella.
- Tehtävät ja suositut dokumenttiaukeamat on uudistettu.
- Historian kurssien sisällöissä korostuvat mm. teknologia, tiede ja historian hyödyntäminen.
- Yhteiskuntaopin sisällöt keventyvät antaen tilaa opiskelijoita aktivoiville työtaivoille.
- Uudistunut Forum kehittää monilukutaitoa mm. uusia näkökulmia tukevien tulkintalaatikoiden, monipuolisten infograafien, dokumenttiaukeamien ja herättelevän kuvituksen avulla.

Foruminsa kanssa on hyvä jatkaa.

Tervetuloa esittelytilaisuuteen!
otava.fi/tilaisuudet